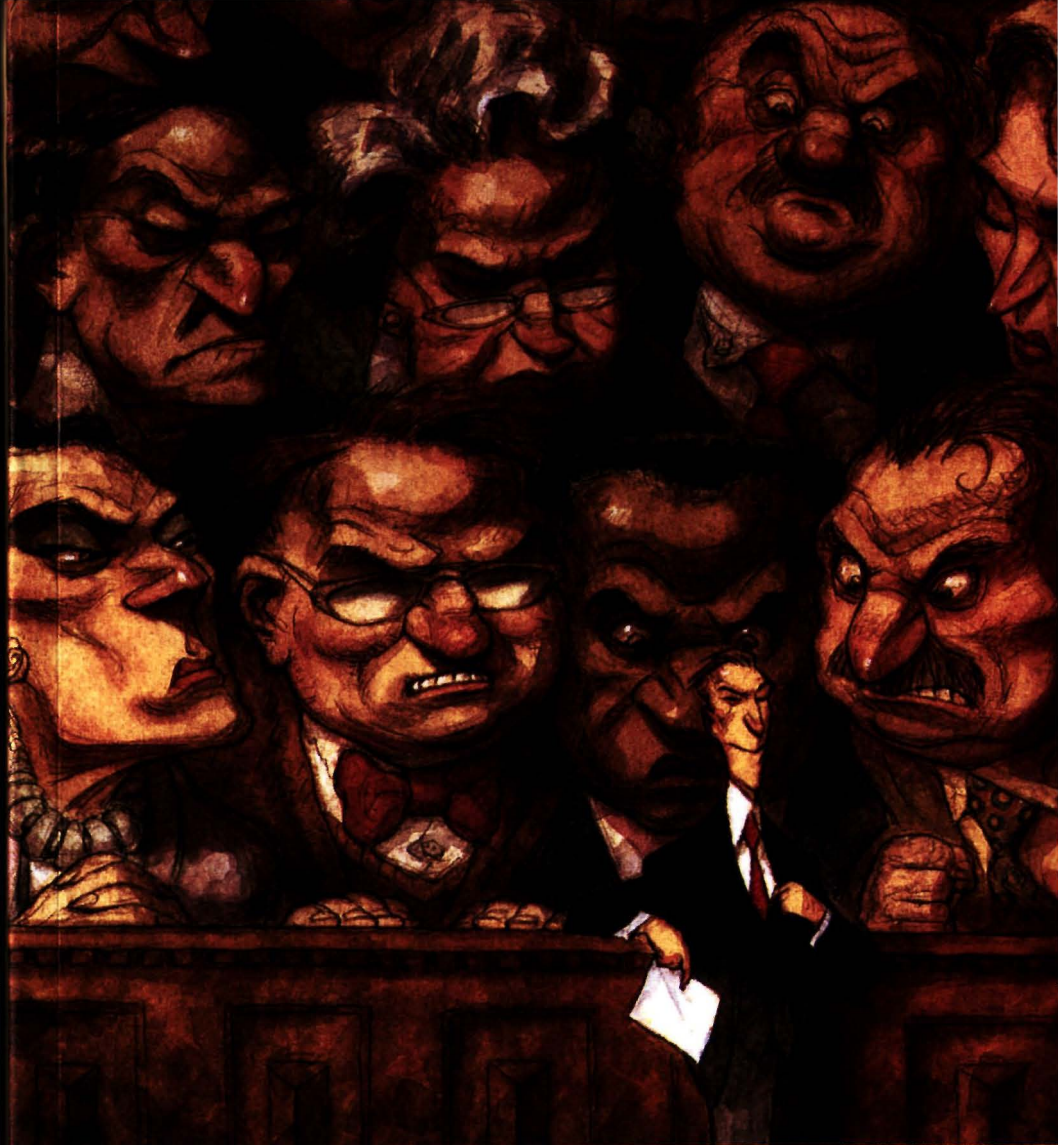

ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΕΚΟ
ΠΩΣ ΝΑ ΔΙΑΨΕΥΔΕΤΕ ΜΙΑ ΔΙΑΨΕΥΣΗ
ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΧΡΗΣΕΩΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ»

ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΕΚΟ

ΠΩΣ ΝΑ ΔΙΑΨΕΥΔΕΤΕ
ΜΙΑ ΔΙΑΨΕΥΣΗ
ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΧΡΗΣΕΩΣ

Μετάφραση
ΕΦΗ ΚΑΛΛΙΦΑΤΙΔΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πώς να παρουσιάσετε έναν κατάλογο τέχνης	7
Πώς να οργανώσετε μια δημόσια βιβλιοθήκη	15
Πώς να κάνετε έξυπνες διακοπές	18
Πώς να αντικαταστήσετε ένα κλεμμένο δίπλωμα οδήγησης	21
Πώς να ακολουθείτε τις οδηγίες	29
Πώς να αποφεύγετε τις μεταδοτικές ασθένειες	32
Πώς να ταξιδεύετε με ένα σολομό	36
Πώς να κάνετε μια απογραφή	39
Πώς να αγοράζετε gadgets	42
Πώς να γίνετε ιππότης της Μάλτας	52
Πώς να τρώτε στο αεροπλάνο	55
Πώς να μιλάτε στα ζώα	58
Πώς να γράψετε μια εισαγωγή	61
Πώς να παρουσιάζετε στην TV	64
Πώς να χρησιμοποιείτε την καταραμένη καφετιέρα	69
Πώς να μην αφήνετε τον καιρό σας να πάει χαμένος	72
Πώς να χρησιμοποιείτε τον ταξιτζή	75
Πώς να διαψεύδετε μια διάψευση	78
Πώς να ξεφορτώνετε τα τηλεγραφήματα	80
Πώς αρχίζει, πώς τελειώνει	83
Πώς να μην ξέρετε την ώρα	86
Πώς να περνάτε στο τελωνείο	89
Πώς να μη χρησιμοποιείτε fax	92
Πώς ν' αντιδράτε στα γνωστά πρόσωπα	95
Πώς ν' αναγνωρίζετε μια ταινία πορνό	98
Πώς να τρώτε παγωτό	101
Πώς να μη λέτε «ακριβώς»	104
Πώς να φυλάγεστε από τις χήρες	106
Πώς να μη μιλάτε για ποδόσφαιρο	109
Πώς να δικαιολογήσετε μια ιδιωτική βιβλιοθήκη	112

Πώς να μη χρησιμοποιείτε το ασύρματο τηλέφωνο	115
Πώς να ταξιδεύετε στα αμερικάνικα τρένα	118
Πώς να διαλέγετε ένα αποδοτικό επάγγελμα	121
Πώς να βάζετε αποσιωπητικά	124

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΤΕ ΕΝΑΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟ ΤΕΧΝΗΣ

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ που ακολουθούν χρησιμεύουν ως οδηγίες για ένα συντάκτη καταλόγων τέχνης (από δω και πέρα ΣΚΑΤ). Προσοχή, δε χρησιμεύουν για τη σύνταξη ενός κριτικού-ιστορικού δοκιμίου σε εξειδικευμένο περιοδικό για πολλούς και σύνθετους λόγους, ο πρώτος από τους οποίους είναι ότι τα κριτικά δοκίμια διαβάζονται και κρίνονται από άλλους κριτικούς και σπανίως από τον αναλυόμενο καλλιτέχνη, είτε διότι δεν είναι συνδρομητής του περιοδικού είτε διότι είναι ήδη νεκρός εδώ και δυο αιώνες. Το αντίθετο ισχύει για τον κατάλογο μιας έκθεσης σύγχρονης τέχνης.

Πώς γίνεται κανείς ΣΚΑΤ; Δυστυχώς, πανεύκολα. Αρκεί να έχει μια πνευματική ενασχόληση (μεγάλη ζήτηση έχουν οι πυρηνικοί φυσικοί και οι βιολόγοι), να διαθέτει ένα τηλέφωνο στ' όνομά του και κάποια φήμη. Η φήμη υπολογίζεται ως εξής: Πρέπει να έχει γεωγραφική έκταση μεγαλύτερη από τη ζώνη επιρροής της έκθεσης (φήμη σε επίπεδο επαρχίας για πόλεις με λιγότερους από εβδομήντα χιλιάδες κατοίκους, σε εθνικό επίπεδο για πρωτεύουσα επαρχίας, σε παγκόσμιο επίπεδο για πρωτεύουσα κυρίαρχου κράτους, εξαιρουμένων του Σαν Μαρίνο και της Ανδόρας) και βάθος μικρότερο από το αντίστοιχο των πολιτισμικών γνώσεων των πιθανών αγοραστών των πινάκων (αν πρόκειται για μια έκθεση με βουνίσια τοπία, δεν είναι απαραίτητο, είναι μάλιστα επιζήμιο, να γράψει στο *New Yorker*· προτιμότερο να είναι πρόεδρος της τοπικής παιδαγωγικής ακαδημίας). Φυσικά θα πρέπει πρώτα να τον πλησιάσει ο αιτών καλλιτέχνης, αλλ' αυτό δεν είναι πρόβλημα: οι αιτούντες καλλιτέχνες είναι αριθμητικά πε-

ρισσότεροι από τους δυνάμει ΣΚΑΤ. Με τις προϋποθέσεις αυτές η εκλογή σε ΣΚΑΤ είναι αναπόφευκτη, ανεξάρτητα από τη θέληση του δυνάμει ΣΚΑΤ. Αν θέλει ο καλλιτέχνης, ο δυνάμει ΣΚΑΤ δε θα μπορέσει ν' αποφύγει τη δέσμευση, εκτός κι αν προτιμήσει να μεταναστεύσει σε άλλη ήπειρο. Εφ' όσον δεχτεί, ο ΣΚΑΤ θα πρέπει να εξιχνιάσει ποια από τα παρακάτω κίνητρα τον ώθησαν:

1) Διαφθορά (σπανιότατη, διότι, όπως θα δούμε, υπάρχουν κίνητρα λιγότερο δαπανηρά). 2) Ερωτική αντιζηλία. 3) Φιλία: είτε με την εκδοχή της πραγματικής συμπάθειας είτε με της αδυναμίας άρνησης. 4) Δωρεά ενός πίνακα από τον καλλιτέχνη (το κίνητρο αυτό δε συμπίπτει με το επόμενο, δηλαδή το θαυμασμό προς την τέχνη· πράγματι μπορεί να επιθυμεί την απόκτηση πινάκων για εμπορικούς λόγους). 5) Πραγματικό θαυμασμό για το έργο του καλλιτέχνη. 6) Επιθυμία να συνδέσει τ' όνομά του μ' εκείνο του καλλιτέχνη: εκπληκτική επένδυση για νέους διανοούμενους· ο καλλιτέχνης θα μπει στον κόπο να διαδώσει τ' όνομά τους σε αναρίθμητες βιβλιογραφίες στους επόμενους καταλόγους στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. 7) Κοινά ιδεολογικά, αισθητικά ή εμπορικά συμφέροντα στην ανάπτυξη ενός ρεύματος ή μιας αίθουσας τέχνης. Το σημείο αυτό είναι εξαιρετικά λεπτό και δεν μπορεί να το αποφύγει ούτε ο πιο αδαμάντινα ανυστερόβουλος ΣΚΑΤ. Πράγματι ένας λογοτεχνικός, κινηματογραφικός ή θεατρικός κριτικός που υμνεί ή απορρίπτει κάποιο έργο ελάχιστη επίδραση ασκεί στη μοίρα του. Ο λογοτεχνικός κριτικός με μια ευνοϊκή κριτική μπορεί να αυξήσει τις πωλήσεις ενός μυθιστορήματος κατά μερικές εκατοντάδες αντίτυπα· ο κινηματογραφικός κριτικός μπορεί να θάψει μια πορνοκωμωδιούλα, μα δε θα την εμποδίσει να κάνει αστρονομικές εισπράξεις, το ίδιο και ο θεατρικός κριτικός. Αντίθετα ο ΣΚΑΤ με την ίδια του την παρέμβαση συντελεί, ώστε ν' ανεβούν οι τιμές των έργων του καλλιτέχνη αλματωδώς, συχνά στο δεκαπλάσιο.

Η κατάσταση αυτή χαρακτηρίζει και τις ίδιες τις προϋποθέσεις κριτικής του ΣΚΑΤ: ο λογοτεχνικός κριτικός μπορεί να επικρίνει ένα συγγραφέα που πιθανόν δε γνωρίζει και ο οποίος (συνήθως) δεν μπορεί να εμποδίσει τη δημοσίευση του άρθρου σε

κάποια δεδομένη εφημερίδα· αντίθετα ο καλλιτέχνης παραγγέλλει και ελέγχει τον κατάλογο. Ακόμα κι αν πει στο ΣΚΑΤ: «Να είστε αυστηρός», κάτι τέτοιο είναι πρακτικά αδύνατο. Ή θα αρνηθεί, αλλά είναι ολοφάνερο ότι δεν μπορεί, ή θα είναι τουλάχιστον ευγενής. Ή αόριστος.

Να λοιπόν γιατί, εφ' όσον ο ΣΚΑΤ θέλει να περισώσει την αξιοπρέπειά του και τη φιλία του με τον καλλιτέχνη, οι υπεκφυγές είναι η βάση των καταλόγων των εκθέσεων.

Ας εξετάσουμε μια υποθετική περίπτωση, του καλλιτέχνη Μορταντέλα που εδώ και τριάντα χρόνια ζωγραφίζει φόντα σε ώχρα και στο κέντρο ένα γαλάζιο ισοσκελές τρίγωνο με βάση παράλληλη προς τη νότια πλευρά του πλαισίου κι ένα διαφανές κόκκινο σκαληνό τρίγωνο πάνω στο πρώτο, κεκλιμένο προς τα νοτιοανατολικά σε σχέση με τη βάση του γαλάζιου τριγώνου. Ο ΣΚΑΤ θα πρέπει να λάβει υπόψη του ότι, ανάλογα με την ιστορική περίοδο, ο Μορταντέλα έχει τιτλοφορήσει τα έργα του κατά χρονολογική σειρά από το 1950 ως το 1980: *Σύνθεση, Δύο συν άπειρον, E = mc², Αλιέντε, Αλιέντε, Η Χιλή δεν πεθαίνει, Το Όνομα του Πατρός, Δια/μεσος, Προσωπικό*. Ποιες είναι οι (καθ' όλα έντιμες) δυνατότητες παρέμβασης του ΣΚΑΤ; Το πράγμα είναι εύκολο, αν είναι ποιητής: αφιερώνει ένα ποίημα στο Μορταντέλα. Λόγου χάρη: «σαν βέλος γρήγορο — (άκαρδε Ζήνων!) — ορμή της σύγκρουσης — σφαγή αλλότρια — πεπατημένη παρασάγγα — κόσμου ετοιμοθάνατου — με μαύρες τρύπες — πολύχρωμες». Η λύση χαρίζει γόητρο για το ΣΚΑΤ, το Μορταντέλα, τον γκαλερίστα, τον αγοραστή.

Η δεύτερη λύση αφορά μόνο στους αφηγητές και παίρνει τη μορφή ανοιχτής επιστολής που επιδέχεται ελεύθερη ερμηνεία: «Αγαπητέ Μορταντέλα, όταν βλέπω τα τρίγωνά σου, ξαναβρίσκομαι στο Ούκμπαρ, μάρτυς μου ο Χόρχε Λουίς... Ένας Πιέρ Μενάρ που μου προτείνει μορφές πλασμένες σε άλλη εποχή, δον Πυθαγόρα της Μάντσα. Ακολουσίες στις εκατόν ογδόντα μοίρες: θα μπορέσουμε ν' αποδεσμευτούμε από την Ανάγκη; Ήταν ένα πρωί του Ιούνι μες στην ηλιόλουστη εξοχή: ένας παρτιζάνος κρεμασμένος στο στύλο του τηλεφώνου. Έφηβος, αμφισβήτησα την ουσία του Κανόνα...». Και ούτω καθεξής.

Το καθήκον ενός ΣΚΑΤ με επιστημονική παιδεία είναι πιο εύκολο. Μπορεί να ξεκινήσει από την υπόθεση (καθ' όλα σωστή) ότι και ένας πίνακας είναι ένα στοιχείο της Πραγματικότητας: αρκεί λοιπόν να μιλήσει για τις βαθύτατες όψεις της πραγματικότητας και ό,τι κι αν πει δε θα 'ναι ψέμα. Λόγου χάρη: «Τα τρίγωνα του Μορταντέλα είναι γραφικές παραστάσεις. Αναλογικές συναρτήσεις απτών τοπολογιών. Κόμβοι. Πώς προχωρούμε από τον κόμβο U σ' έναν άλλο; Χρειάζεται, ως γνωστόν, μια αξιολογική συνάρτηση f και αν η $f(U)$ εμφανίζεται μικρότερη ή ίση της $f(V)$, θα πρέπει ν' αναπτύξουμε για κάθε άλλο κόμβο V που εξετάζουμε την U , ώστε να έχουμε κόμβους που προέρχονται από το U . Επομένως, μια τέλεια αξιολογική συνάρτηση θα πρέπει να ικανοποιεί τον όρο $f(U)$ μικρότερη ή ίση της $f(V)$, έτσι ώστε $d(U, Q)$ μικρότερο ή ίσο του $d(V, Q)$, και προφανώς $d(A, B)$ είναι η απόσταση μεταξύ A και B στη γραφική παράσταση. Η τέχνη είναι Μαθηματικά. Αυτό είναι το μήνυμα του Μορταντέλα».

Μπορεί εκ πρώτης όψεως να θεωρηθεί ότι παρόμοιες λύσεις είναι δυνατό να εφαρμοστούν σ' ένα αφηρημένο πίνακα αλλά όχι σ' ένα Μοράντι ή έναν Γκουτούζο. Λάθος. Φυσικά εξαρτάται από την ικανότητα του ανθρώπου των επιστημών. Σαν μια γενική ένδειξη θα πούμε ότι σήμερα, χρησιμοποιώντας με τη δέουσα μεταφορική ψυχραιμία τη θεωρία των καταστροφών του Ρενέ Τομ, μπορούμε ν' αποδείξουμε ότι οι νεκρές φύσεις του Μοράντι εκπροσωπούν τις μορφές στο έσχατο κατώφλι της ισορροπίας, πέρα από το οποίο οι φυσικές μορφές των μπουκαλιών θα περιελίσσονταν σε αιχμές υπερβαίνοντας και αντικρούοντας τον εαυτό τους, ραγίζοντας σαν κρύσταλλο κάτω από την επίδραση υπερήχων· και η μαγεία του ζωγράφου συνίσταται σ' αυτή ακριβώς την απεικόνιση της ακραίας κατάστασης. Ας παίξουμε με την αγγλική μετάφραση του όρου νεκρή φύση: *still life*. *Still*, ακόμα, μα μέχρι πότε; *Still - Until...* Η μαγεία της διαφοράς ανάμεσα στο να είσαι ακόμα και στο να είσαι μετά από.

Ανάμεσα στο 1968 και στο, ας πούμε, 1972 υπήρχε μια ακόμα δυνατότητα. Η πολιτική ερμηνεία. Σχόλια για τον ταξικό αγώνα, για τη φθορά των αντικειμένων που σπilώνονται από την εμπο-

ρευματοποίησή τους. Η τέχνη ως εξέγερση εναντίον του κόσμου των εμπορευμάτων, τα τρίγωνα του Μορταντέλα ως μορφές που αρνούνται να γίνουν ανταλλακτικές αξίες, ανοιχτές στην εργατική επινοητικότητα, αλλοτριωμένη από την καπιταλιστική παραγή. Επιστροφή σε μια χρυσή εποχή, αναγγελία μιας ουτοπίας, το όνειρο κάποιου πράγματος.

Ωστόσο, ό,τι είπαμε μέχρι τώρα ισχύει για το ΣΚΑΤ που δεν είναι εξ επαγγέλματος κριτικός τέχνης. Αντίθετα, η κατάσταση ενός κριτικού τέχνης είναι, πώς να το πούμε, πιο κριτική. Θα πρέπει να μιλήσει και για το έργο, αλλά χωρίς να εκφράσει αξιολογικές κρίσεις. Η πιο βολική λύση συνίσταται στο ν' αποδείξει ότι ο καλλιτέχνης εργάστηκε σε αгаσστή αρμονία με την κυρίαρχη κοσμοθεωρία ή μάλλον, όπως λέμε σήμερα, με την Περιρρέουσα Μεταφυσική. Οποιαδήποτε περιρρέουσα μεταφυσική, αντιπροσωπεύει έναν τρόπο δικαίωσης αυτού που υπάρχει. Ένας πίνακας ανήκει αναμφίβολα στα πράγματα που υπάρχουν και μεταξύ άλλων, όσο κακοφτιαγμένος κι αν είναι, αντιπροσωπεύει κατά κάποιο τρόπο αυτό που υπάρχει (ακόμα κι ένας αφηρημένος πίνακας αντιπροσωπεύει αυτό που θα μπορούσε να υπάρξει ή που υπάρχει απλώς στο σύμπαν των μορφών). Αν λόγου χάρη η περιρρέουσα μεταφυσική διατείνεται πως ό,τι υπάρχει δεν είναι άλλο από ενέργεια, το να πούμε ότι ο πίνακας του Μορταντέλα είναι ενέργεια και εκπροσωπεί την ενέργεια δεν είναι ψέμα: το πολύ πολύ να είναι μια κοινοτοπία, αλλά μια κοινοτοπία που διασώζει τον κριτικό και κάνει ευτυχισμένους το Μορταντέλα, τον γκαλερίστα και τον αγοραστή.

Το πρόβλημα είναι στον εντοπισμό της περιρρέουσας μεταφυσικής, για την οποία όλοι σε μια δεδομένη εποχή έχουν ακουστά: και αυτό για λόγους δημοτικότητας. Βεβαίως μπορούμε να υποστηρίξουμε μαζί με τον Berkeley ότι *esse est percipi* και να πούμε ότι τα έργα του Μορταντέλα υπάρχουν, επειδή γίνονται αντιληπτά: μα, καθώς η εν λόγω μεταφυσική δεν είναι αρκούντως περιρρέουσα, ο Μορταντέλα και οι αναγνώστες θα αντιληφθούν την υπερβολική κοινοτοπία της δήλωσης.

Επομένως, αν τα τρίγωνα του Μορταντέλα έπρεπε να αναλυθούν κατά το τέλος της δεκαετίας του '50, παίζοντας με τη συν-

δυσασμένη επίδραση των Μπάνφι-Πάτσι και Σαρτρ-Μερλό-Ποντί (οι διδασχές του Χούσερλ στο αποκορύφωμά τους), θα μας βόλευε να ορίσουμε τα εν λόγω τρίγωνα ως «η απεικόνιση της ίδιας της πράξης του προτίθεσθαι η οποία, συγκροτώντας ειδητικούς λόγους, ανάγει τις μορφές και την ίδια τη γεωμετρία σε μια τροπικότητα της *Lebenswelt*». Την ίδια εποχή ήταν επιτρεπτές και οι παραλλαγές σε σχέση με την ψυχολογία της μορφής: το να πούμε ότι τα τρίγωνα του Μορταντέλα έχουν «γκεσταλτικό» πλούτο θα ήταν αδιαμφισβήτητο, αφού κάθε τρίγωνο, εφ' όσον αναγνωρίζεται ως τρίγωνο, έχει ένα γκεσταλτικό πλούτο. Στη δεκαετία του '60 ο Μορταντέλα θα εμφανιζόταν πια *up to date*, αν μέσα στα τρίγωνά του εντοπιζόταν μια δομή ομόλογη με το *pattern* των γονεϊκών δομών του Λέβι - Στρος. Θέλοντας να παίξουμε μεταξύ στρουκτουραλισμού και '68, θα μπορούσαμε να πούμε ότι, σύμφωνα με τη θεωρία της αντίφασης του Μάο, η οποία αναμειγνύει την εγγελιανή τριάδα με τις διττές αρχές του Γιν και του Γιανγκ, τα δύο τρίγωνα του Μορταντέλα πιστοποιούν τη σχέση μεταξύ κυρίαρχης και δευτερεύουσας αντίφασης. Μη νομίζετε ότι η στρουκτουραλιστική συνταγή δεν μπορεί να εφαρμοστεί και στα μπουκάλια του Μοράντι: βαθύ μπουκάλι (*deep bottle*) εναντίον επιφανειακού μπουκαλιού.

Τα όρια του κριτικού διευρύνονται μετά το '70. Φυσικά το μπλε τρίγωνο που διατέμνεται από το κόκκινο είναι η αποκάλυψη ενός Πόθου που ακολουθεί έναν Άλλο με τον οποίο δε θα μπορέσει ποτέ να ταυτιστεί. Ο Μορταντέλα είναι ο ζωγράφος της Διαφοράς και μάλιστα της Διαφοράς μέσα στην Ταυτότητα. Η διαφορά μέσα στην ταυτότητα βρίσκεται στη σχέση «κορόνα-γράμματα» ενός νομίσματος των εκατό λιρών, αλλά τα τρίγωνα του Μορταντέλα ενδείκνυνται και για την αναγνώριση της Ενδόρρηξης, όπως εξάλλου και οι πίνακες του Πόλοκ και η εισαγωγή υποθέτων από το κώλον (μαύρες τρύπες). Στα τρίγωνα του Μορταντέλα υπάρχει ωστόσο και η αμοιβαία καταστροφή της χρηστικής και της ανταλλακτικής αξίας.

Με μια έξυπνη αναφορά στη Διαφορά του χαμόγελου της Τζοκόντας, που, αν ιδωθεί από τα πλάγια, θυμίζει αιδοίο και εν πάση περιπτώσει είναι *béance*, τα τρίγωνα του Μορταντέλα θα

μπορούσαν, μες στον αλληλοαφανισμό και την «καταστροφική» εναλλαγή τους, να εμφανιστούν ως μια ενδόρρηξη του φαλλού που γίνεται οδοντωτή μήτρα. Ο φαλλός του Ψεύδους. Με λίγα λόγια και για να τελειώνουμε, ο χρυσός κανόνας για ένα ΣΚΑΤ είναι να περιγράφει το έργο κατά τέτοιο τρόπο, ώστε η περιγραφή να ταιριάζει όχι μόνο σε άλλους πίνακες, αλλά και στην εμπειρία κάποιου που χαζεύει τη βιτρίνα ενός αλλαντοπωλείου. Αν ο ΣΚΑΤ γράψει: «Στους πίνακες του Μορταντέλα η πρόσληψη των μορφών δεν είναι ποτέ αδρανής προσαρμογή στα δεδομένα των αισθήσεων. Ο Μορταντέλα μάς λέει ότι δεν υπάρχει πρόσληψη που δεν είναι ερμηνεία και δουλειά· και η μετάβαση από το αισθητό στο προσληπτό είναι δραστηριότητα, πράξη, ύπαρξη μέσα στον κόσμο ως κατασκευή του Abschattungen, κομμένα σκόπιμα μέσα στην ίδια τη σάρκα του πράγματος καθ' εαυτού», ο αναγνώστης θ' αναγνωρίσει την αλήθεια του Μορταντέλα, διότι αντιστοιχεί με τους βασικούς μηχανισμούς μέσω των οποίων διακρίνει στο αλλαντοπωλείο το σαλάμι αέρος από τη ρώσικη σαλάτα.

Πράγμα που, εκτός από κριτήριο του εφικτού και του αποτελεσματικού, αποτελεί και ένα κριτήριο ηθικής: είναι αρκετό να λέμε την αλήθεια. Φυσικά τρόπος με τρόπο διαφέρει.

(1980)

Παράρτημα

Το κείμενο που ακολουθεί γράφτηκε πραγματικά από μένα ως παρουσίαση του ζωγραφικού έργου του Αντόνιο Φόμεζ σύμφωνα με τους κανόνες του μεταμοντέρνου αποφθεγματισμού (βλ. Antonio Fomez, Da Ruoppolo a me. Studio Annunciata, Μιλάνο 1982).

Για να δώσουμε στον αναγνώστη (για την έννοια του «αναγνώστη», βλ. D. Coste, «Three concepts of the reader and their contribution to a theory of literary texts», *Orbis literarum*, 34, 1880· W. Iser, *Der Akt des Lesens*, Μόναχο 1972· *Der implizite Leser*, Μόναχο, 1976· U. Eco, *Lector in fabula*, Μιλάνο, 1979· G. Prince, «Intro-

duction à l'étude du narrataire», *Poétique* 14, 1973· M. Nojgaard, «Le lecteur et la critique», *Degrés* 21, 1980) μια νέα αίσθηση (βλ. B. Croce, *Estetica come scienza dell' espressione e linguistica generale*, Μπάρι, 1902· H. Bergson, *Oeuvres*, Edition du Centenaire, Παρίσι, 1963· E. Husserl, *Ideen zu einer Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie*, Χάγη, 1950) της ζωγραφικής (για την έννοια της «ζωγραφικής» βλ. Cennino Cennini, *Trattato della pittura*· Bellori, *Vite d' artisti*· Vasari, *Le vite*· AA.VV., *Trattati d' arte del Cinquecento*, επιμέλεια P. Barocchi, Μπάρι, 1960· Lomazzo, *Trattato dell' arte della pittura*· Alberti, *Della pittura*· Armenini, *De' veri precetti della pittura*· Baldinucci, *Vocabolario toscano dell' arte del disegno*· S. van Hoogstraaten, *Inleyding tot de Hooge Schoole der Schilderkonst*, 1678, VIII, 1, σ. 279· L. Dolce, *Dialogo della pittura*· Zuccari, *Idea de' pittori*) του Antonio Fomez (για μια γενική βιβλιογραφία, βλ. G. Pedicini, *Fomez*, Μιλάνο, 1980, και ιδιαίτερα σσ. 60-90), θα αποπειραθώ μια ανάλυση (βλ. H. Putnam, «The analytic and the synthetic», στο *Mind, language, and reality* 2, Λονδίνο -Κέμπριτζ, 1975· M. White, εκδ., *The age of analysis*, Νέα Υόρκη, 1955) με μορφή (βλ. W. Köhler, *Gestalt Psychology*, Νέα Υόρκη 1947· P. Guillaume, *La psychologie de la forme*, Παρίσι, 1937) απόλυτα αθώα και απροκατάληπτη (βλ. J. Piaget, *La représentation du monde chez l'enfant*, Παρίσι, 1955· G. Kanizsa, *Grammatica del vedere*, Μπολόνια, 1981). Μα αυτό είναι ένα πράγμα (για το καθ' εαυτό πράγμα, βλ. I. Kant, *Kritik der reinen Vernunft*, 1781-1787) πολύ δύσκολο σ' αυτό τον κόσμο (βλ. Αριστοτέλους *Μεταφυσική*) το μεταμοντέρνο (βλ. βλ. (((βλ. (((βλ. βλ.)))))). Έτσι δεν κάνω τίποτα (βλ. Sartre, *L' être et le néant*, Παρίσι, 1943). Μένει μόνον η σιωπή (Wittgenstein, *Tractatus*, 7). Συγχωρήστε με, κάποια άλλη (βλ. J. Lacan, *Écrits*, Παρίσι, 1966) φορά (βλ. Viollet-le-Duc, *Opera omnia*).

ΠΩΣ ΝΑ ΟΡΓΑΝΩΣΕΤΕ ΜΙΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

1. ΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ θα πρέπει να είναι όσο το δυνατό χωρισμένοι: θα πρέπει να καταβληθεί ιδιαίτερη φροντίδα να διαχωρισθεί ο κατάλογος των βιβλίων από τον κατάλογο των περιοδικών και ο καθένας να είναι χωρισμένος κατά θέματα καθώς και τα βιβλία που αποκτήθηκαν πρόσφατα από εκείνα που αποκτήθηκαν παλιότερα. Ει δυνατόν, η ορθογραφία στους δυο καταλόγους (πρόσφατων και παλιών αποκτημάτων) να είναι διαφορετική. Λόγου χάρι, στα πρόσφατα αποκτήματα το κλασικός γράφεται με ένα σίγμα, στα παλιά με δύο· ο Čajkovskij στα πρόσφατα αποκτήματα με Ć, ενώ στα παλιά με Tch α λα γαλλικά.

2. Τα θέματα πρέπει ν' αποφασίζονται από το βιβλιοθηκάριο. Τα βιβλία δεν πρέπει να έχουν στον κολοφώνα καμιά ένδειξη για το θέμα στο οποίο κατατάσσονται.

3. Οι συντομογραφίες θα πρέπει να είναι δυσνόητες και όσο το δυνατόν περισσότερες, έτσι ώστε όποιος συμπληρώνει την καρτέλα να μην έχει ποτέ χώρο να σημειώσει τον τελευταίο υπότιτλο και να τον θεωρεί ασήμαντο, για να μπορέσει στη συνέχεια ο υπάλληλος να του δώσει άλλη καρτέλα, για να την ξανα-συμπληρώσει.

4. Ο χρόνος μεταξύ αίτησης και παράδοσης πρέπει να είναι πολύ μεγάλος.

5. Δεν υπάρχει λόγος να δίνετε περισσότερα από ένα βιβλία κάθε φορά.

6. Τα βιβλία που παραδίδει ο υπάλληλος μετά από τη συμπλήρωση της καρτέλας δεν επιτρέπεται να μεταφερθούν στο αναγνωστήριο, για να τα συμβουλευτεί ο πελάτης, ο οποίος θα πρέ-

πει να διαχωρίσει τη ζωή του σε δυο τομείς, ένα για την ανάγνωση και ένα για συμβουλή. Η βιβλιοθήκη θα πρέπει ν' αποθαρρύνει την ταυτόχρονη ανάγνωση περισσότερων από ένα βιβλίων, διότι προκαλεί στραβισμό.

7. Ει δυνατόν, θα πρέπει να υπάρχει πλήρης έλλειψη φωτοαντιγραφικών μηχανημάτων· εν πάση περιπτώσει, αν υπάρχει ένα, θα πρέπει η πρόσβαση σ' αυτό να είναι δυσχερής και επίπονη, το κόστος μεγαλύτερο απ' αυτό του χαρτοπωλείου και η απόδοσή του να μην υπερβαίνει τα δύο ή τρία αντίγραφα.

8. Ο βιβλιοθηκάριος θα πρέπει να θεωρεί τον αναγνώστη εχθρό του, χασομέρη (αλλιώς θα ήταν στη δουλειά του) και δυνάμει κλέφτη.

9. Το γραφείο πληροφοριών θα πρέπει να είναι απρόσιτο.

10. Ο δανεισμός θα πρέπει ν' αποθαρρύνεται.

11. Οι δανεισμοί μεταξύ βιβλιοθηκών θα πρέπει να είναι αδύνατοι και εν πάση περιπτώσει ν' απαιτούν μήνες. Επομένως είναι προτιμότερο να διασφαλίσετε ότι είναι αδύνατο να μάθει κανείς τι υπάρχει στις άλλες βιβλιοθήκες.

12. Ως εκ τούτου, οι κλοπές θα πρέπει να είναι πανεύκολες.

13. Τα ωράρια θα πρέπει να συμπίπτουν απόλυτα με τα ωράρια εργασίας, αφού πρώτα συμφωνηθούν με τα συνδικάτα: οπωσδήποτε κλειστά το Σάββατο, την Κυριακή, τα βράδια και τις ώρες του μεσημεριανού γεύματος. Ο μεγαλύτερος εχθρός μιας βιβλιοθήκης είναι ο εργαζόμενος σπουδαστής· ο καλύτερος φίλος της είναι ο Ντον Φεράντε, κάποιος που έχει δική του βιβλιοθήκη και επομένως δεν έχει κανένα λόγο να έρθει στη δική σας και όταν πεθάνει, σας την αφήνει ως κληροδότημα.

14. Δεν πρέπει να υπάρχει επ' ουδενί κυλικείο μέσα στη βιβλιοθήκη και, εν πάση περιπτώσει, αν κάποιος θέλει να πάει έξω, για να πάρει κάτι, θα πρέπει πρώτα να παραδώσει όλα τα βιβλία που χρησιμοποίησε και να ξανασυμπληρώσει άλλες καρτέλες, αφού πει τον καφέ του.

15. Δεν πρέπει να μπορεί κανείς να ξαναβρεί το βιβλίο του την επόμενη μέρα.

16. Δεν πρέπει να μπορεί κανείς να μάθει ποιος δανείστηκε το βιβλίο που λείπει.

17. Ει δυνατόν, να μην υπάρχουν τουαλέτες.

18. Το ιδανικό θα ήταν να μην μπορεί κανείς να μπει στη βιβλιοθήκη· αν δεχτούμε ότι μπαίνει, καταχρώμενος με τρόπο ύπουλο και αποκρουστικό ένα δικαίωμα που του είχε παραχωρηθεί σύμφωνα με τις αρχές του '89 και που ακόμα υπάρχει ζωντανό στη συλλογική ευαισθησία, εν πάση περιπτώσει δε θα πρέπει ποτέ μα ποτέ, παρ' εκτός διασχίζοντας αστραπιαία το αναγνωστήριο, να έχει πρόσβαση στα άδυτα των ραφιών.

ΑΠΟΡΡΗΤΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Όλο το προσωπικό θα πρέπει να πάσχει από σωματικές αναπηρίες, διότι είναι καθήκον ενός δημόσιου οργανισμού να προσφέρει δυνατότητες εργασίας στους πολίτες με handicap (ήδη μελετάται η εφαρμογή αυτού του μέτρου και στην Πυροσβεστική Υπηρεσία). Ο ιδανικός βιβλιοθηκάριος θα πρέπει επομένως να κουτσαίνει, ώστε να επιμηκύνεται ο χρόνος μεταξύ παράδοσης της αίτησης, καθόδου στα υπόγεια και επιστροφής. Για τους υπαλλήλους που έχουν ως καθήκον ν' ανεβαίνουν στη σκάλα, για να φτάσουν σε ράφια ύψους άνω των οχτώ μέτρων, το ακρωτηριασμένο τους μπράτσο θα πρέπει ν' αντικαθίσταται με γάντζο για λόγους ασφαλείας. Οι υπάλληλοι που στερούνται παντελώς των άνω άκρων θα παραδίδουν το έργο κρατώντας το με τα δόντια (η διάταξη αποσκοπεί στο να εμποδίζει την παράδοση τόμων σχήματος μεγαλύτερου από το όγδοο).

(1981)

ΠΩΣ ΝΑ ΚΑΝΕΤΕ ΕΞΥΠΝΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ

ΟΠΩΣ ΣΩΣΤΑ ΣΥΝΗΘΙΖΕΤΑΙ, όταν πλησιάζουν οι καλοκαιρινές διακοπές, τα πολιτικά και πολιτιστικά περιοδικά συστήνουν στους αναγνώστες τους τουλάχιστον δέκα έξυπνα βιβλία, για να περάσουν έξυπνα έξυπνες διακοπές. Ωστόσο, επικρατεί η δυσάρεστη τάση να θεωρούν τον αναγνώστη υπανάπτυκτο και έτσι βλέπουμε ακόμα και διάσημους συγγραφείς να μοχθούν προτείνοντας αναγνώσματα που οιοσδήποτε άνθρωπος μέσης παιδείας θα πρέπει να τα γνωρίζει ήδη από το γυμνάσιο. Θεωρούμε προσβλητικό ή τουλάχιστον πατερναλιστικό να υποτιμάμε τον αναγνώστη προτείνοντάς του, τι να πω, το γερμανικό πρωτότυπο των *Εκλεκτικών συγγενειών*, τον Προυστ της *Pléiade* ή τα λατινικά έργα του Πετράρχη. Θα πρέπει να υπολογίσουμε ότι, μετά από τόσον καιρό και τόσες συμβουλές, ο αναγνώστης έχει γίνει πιο απαιτητικός, ενώ θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας και αυτούς που, μην μπορώντας να κάνουν πολυδάπανες διακοπές, επιζητούν εμπειρίες χαμηλού κόστους και υψηλής έντασης.

Για όποιον σκοπεύει να περάσει πολλές ώρες στην ακρογιαλιά, θα συμβούλευα το *Ars magna lucis et umbrae* του πατρός Αθανασίου Κίρχερ, συναρπαστικό ανάγνωσμα για όσους, κάτω από τις υπέρυθρες ακτίνες, θέλουν να στοχαστούν πάνω στα θαύματα του φωτός και των κατόπτρων. Η ρωμαϊκή έκδοση του 1645 μπορεί ακόμα να βρεθεί στα παλαιοπωλεία σε τιμή αναμφισβήτητα μικρότερη από τα ποσά που ο Κάλβι εξήγαγε στην Ελβετία. Δε σας συμβουλεύω να το δανειστείτε από βιβλιοθήκη, διότι βρίσκεται μόνο σε παμπάλαια κτίρια, όπου οι υπάλληλοι είναι συνήθως κουλοί από το δεξί μπράτσο και τυφλοί από το αριστερό μάτι και πέφτουν, όταν ανεβαίνουν στις σκάλες που οδηγούν

στο τμήμα των σπάνιων βιβλίων. Ένα άλλο μειονέκτημα είναι ο όγκος του βιβλίου και η ευαισθησία του χαρτιού: δεν πρέπει να το διαβάσετε, όταν ο άνεμος παρασέρνει τις ομπρέλες.

Αντίθετα, ένας νέος που ταξιδεύει με Interail στην Ευρώπη, δεύτερη θέση, κι επομένως πρέπει να διαβάσει μέσα σε τρένα με διαδρόμους γεμάτους κόσμο, όρθιος με το ένα μπράτσο έξω από το παράθυρο, μπορεί να πάρει μαζί του τουλάχιστον τρεις από τους έξι τόμους του Ραμούζιο, εκδόσεις Einaudi, και να τους διαβάσει κρατώντας τον ένα στα χέρια, τον άλλο στη μασχάλη και τον τρίτο ανάμεσα στα μπούτια του. Το να διαβάζεις για ταξίδια, ενώ ταξιδεύεις, είναι μια εμπειρία πολύ έντονη και εποικοδομητική.

Για νέους αποτραβηγμένους (ή απογοητευμένους) από τις πολιτικές εμπειρίες, που ωστόσο δε θέλουν να χάσουν την επαφή τους με τα προβλήματα του Τρίτου Κόσμου, θα πρότεινα κάποιο από τα μικρά αριστουργήματα της μουσουλμανικής φιλοσοφίας. Πρόσφατα ο Adelphi εξέδωσε το *Βιβλίο των συμβουλών* του Κάι Κα'ους ιμπν Ισκαντάρ, αλλά δυστυχώς η έκδοση δεν περιλαμβάνει και το ιρανικό πρωτότυπο και έτσι προφανώς χάνεται όλη η νοστιμιά της. Αντίθετα, θα συνιστούσα το υπέροχο *Κιτάπ αλ-σ' άντα βα' Λισ'* αντ του Αμπούλ 'λ - Χασάν Αλ' Αμίρι, του οποίου μπορεί να βρεθεί στην Τεχεράνη μια κριτική έκδοση του 1957.

Επειδή σήμερα δε διαβάζουν πολλοί τις ανατολικές γλώσσες, για όσους ταξιδεύουν με αυτοκίνητο και δεν έχουν πρόβλημα αποσκευών, μια άριστη λύση είναι ολόκληρη η συλλογή της *Πατρολογίας* του Migne. Δε θα σας συμβούλευα να επιλέξετε τους Έλληνες Πατέρες μέχρι τη Σύνοδο της Φλωρεντίας του 1440, διότι θα πρέπει να πάρετε μαζί σας τους 161 τόμους της ελληνο-λατινικής έκδοσης και τους 81 της λατινικής, ενώ με τους Λατίνους Πατέρες μέχρι το 1216 περιορίζετε στους 218 τόμους. Ξέρω βέβαια ότι δεν μπορούν να βρεθούν όλοι στο εμπόριο, μα υπάρχει πάντα η λύση των φωτοαντιγράφων. Σε όσους έχουν λιγότερο εξειδικευμένα ενδιαφέροντα θα συνιστούσα μερικά καλά αναγνώσματα (πάντα στο πρωτότυπο) της καβαλιστικής παράδοσης (αναγκαία σήμερα για την κατανόηση της σύγχρονης ποίησης). Δε χρειάζονται πολλά: ένα αντίτυπο του *Σέφερ*

Γιεζιράχ, το Ζοχάρ, φυσικά, κι έπειτα Μωυσής Κορντοβέρο και Ισαάκ Λουρία. Τα καβαλιστικά έργα είναι ιδιαίτερα κατάλληλα για τις διακοπές, μια και τα παλαιότερα μπορούν ακόμα να βρεθούν στο πρωτότυπο, σε εξαιρετικά ρολά από περγαμηνή, που μπαίνουν εύκολα στο σακίδιο και βολεύουν κι αυτούς που κάνουν οτο-στοπ. Ακόμα, τα καβαλιστικά έργα είναι εξαιρετικά χρήσιμα και στα Κλαμπ Μεντιτερανέ, όπου οι animators μπορούν να φτιάξουν δυο ομάδες που θα συναγωνιστούν ποια θα παρουσιάσει το πιο συμπαθητικό Γκόλεμ. Τέλος, για όποιον αντιμετωπίζει δυσκολίες με την εβραϊκή γλώσσα υπάρχει πάντα το *Corpus Hermeticum* και τα κείμενα των Γνώστικών (προτιμήστε το Βαλεντίνο, ο Βασιλίδης είναι συχνά φλύαρος και εκνευριστικός).

Όλα αυτά (και άλλα), αν θέλετε έξυπνες διακοπές. Αλλιώς, ας μην το συζητάμε, πάρτε μαζί σας τα *Grundrisse*, τα Απόκρυφα Ευαγγέλια και τα ανέκδοτα του Πιρς σε μικροφίς. Εν πάση περιπτώσει, τα πολιτιστικά περιοδικά δεν είναι υποχρεωτικό ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου.

(1981)

ΠΩΣ ΝΑ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΗΣΕΤΕ ΕΝΑ ΚΛΕΜΜΕΝΟ ΔΙΠΛΩΜΑ ΟΔΗΓΗΣΗΣ

ΤΟ ΜΑΪΟ ΤΟΥ 1981, περνώντας από το Άμστερνταμ, χάνω (ή μου κλέβουν στο τραμ, γιατί ακόμα και στην Ολλανδία υπάρχουν ελαφροχέρηδες), ένα πορτοφόλι με λίγα χρήματα αλλά με πολλά χαρτιά και κάρτες. Το αντιλαμβάνομαι τη στιγμή της αναχώρησής μου από το αεροδρόμιο και βλέπω αμέσως ότι μου λείπει η πιστωτική κάρτα. Μισή ώρα πριν από την αναχώρηση ψάχνω να βρω ένα μέρος να δηλώσω την απώλεια, μέσα σε πέντε λεπτά γίνομαι δεκτός από έναν αξιωματικό της αστυνομίας του αεροδρομίου που μιλάει καλά αγγλικά, μου εξηγεί ότι το θέμα δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητές του, γιατί το πορτοφόλι χάθηκε στην πόλη, ωστόσο δέχεται να δακτυλογραφήσει μια δήλωση, με διαβεβαιώνει ότι στις εννιά, όταν θ' ανοίξουν τα γραφεία, θα τηλεφωνήσει ο ίδιος στην American Express και έτσι μέσα σε δέκα λεπτά επιλύεται το ολλανδικό μέρος της υπόθεσής μου. Μόλις ξαναγυρίζω στο Μιλάνο, τηλεφωνώ στην American Express, ο αριθμός της κάρτας μου γνωστοποιείται σ' ολόκληρο τον κόσμο και την επόμενη μέρα έχω καινούρια κάρτα. Τι ωραία να ζει κανείς στον πολιτισμό, σκέφτομαι.

Έπειτα κάθομαι και λογαριάζω τα άλλα χαρτιά που έχασα και το δηλώνω στο τμήμα: δέκα λεπτά. Τι ωραία, σκέφτομαι, έχουμε κι εμείς μια αστυνομία σαν την ολλανδική. Ανάμεσα στ' άλλα υπήρχε και μια δημοσιογραφική ταυτότητα και καταφέρνω να την αντικαταστήσω μέσα σε τρεις μέρες. Τι ωραία.

Αλίμονο, είχα χάσει και το δίπλωμα οδήγησης. Μου φάνηκε ότι ήταν το πιο ασήμαντο απ' όλα. Αυτά είναι πράγματα της αυτοκινητοβιομηχανίας, υπάρχει μια Φορντ στο μέλλον του κα-

θενός μας, είμαστε μια χώρα αυτοκινητοδρόμων. Τηλεφωνώ στη Λέσχη Αυτοκινήτου και μου λένε ότι αρκεί να τους πω το νούμερο του χαμένου διπλώματος. Συνειδητοποιώ ότι δεν το 'χω γραμμένο πουθενά, υπήρχε μόνον πάνω στο δίπλωμα, και προσπαθώ να μάθω αν μπορούν να κοιτάξουν στ' όνομά μου και να βρουν το νούμερο. Μα φαίνεται ότι είναι αδύνατον.

Πρέπει να οδηγήσω, είναι ζήτημα ζωής ή θανάτου, κι αποφασίζω να κάνω αυτό που συνήθως αποφεύγω: να κινηθώ από πλαγίους δρόμους και μέσω γνωριμιών. Συνήθως το αποφεύγω, γιατί δε θέλω να ενοχλώ φίλους και γνωστούς και σιχαίνομαι να μου κάνουν το ίδιο· κι εξάλλου ζω στο Μιλάνο, όπου, αν χρειάζεσαι ένα πιστοποιητικό από το Δήμο, δε χρειάζεται να τηλεφωνήσεις στο Δήμαρχο, ξεμπλέκεις γρηγορότερα, αν πας και σταθείς στην ουρά μπροστά στον πάγκο, γιατί οι υπάλληλοι είναι μάλλον εξυπηρετικοί. Αλλά τι να γίνει, το αυτοκίνητο μάς κάνει όλους λίγο νευρικούς και έτσι τηλεφωνώ στη Ρώμη σε μια Υψηλή Προσωπικότητα της Λέσχης Αυτοκινήτου, ο οποίος με φέρνει σ' επαφή με μια Υψηλή Προσωπικότητα της Λέσχης Αυτοκινήτου του Μιλάνου, ο οποίος λέει στη γραμματέα του να κάνει ό,τι μπορεί Αλίμονο, παρ' όλες τις ευγένειες, ελάχιστα μπορεί να κάνει.

Μου μαθαίνει μερικά κόλπα, μου λέει να βρω μια παλιά απόδειξη εκμίσθωσης αυτοκινήτου από την AVIS, όπου στο διπλότυπο είναι σημειωμένο το νούμερο του διπλώματός μου, επισπεύδει όλες τις προκαταρκτικές διαδικασίες, που τελειώνουν μέσα σε μια μέρα, κι έπειτα με στέλνει εκεί που πρέπει, δηλαδή στο Γραφείο Αδειών Οδήγησης της Νομαρχίας, μια τεράστια αίθουσα ξέχειλη από ένα απελπισμένο ανθρωπομάνι, που θυμίζει το σταθμό του Νέου Δελχί στις ταινίες για την εξέγερση των Σιπαίς· όλοι διηγούνται φρικιαστικές ιστορίες («εγώ είμαι εδώ από την εποχή του Λιβυκού Πολέμου») και περιμένουν μ' σάντουιτς να φτάσουν στην κορυφή της ουράς, όταν, όπως συνέβη σ' εμένα, το γκισέ κλείνει.

Εν πάση περιπτώσει, πρέπει να πω, είναι μια υπόθεση λίγων ημερών στην ουρά, στη διάρκεια των οποίων· κάθε φορά που φτάνεις στο γκισέ, αντιλαμβάνεσαι ότι θα έπρεπε να είχες συμπληρώσει ένα άλλο έντυπο ή να είχες αγοράσει ένα άλλο χαρτό-

σημο και φτου κι απ' την αρχή· αλλ' αυτό, ως γνωστόν, είναι μέσα στην τάξη των πραγμάτων. Όλα εντάξει, μου λένε, γυρίστε σε δεκαπέντε μέρες. Στο μεταξύ ταξί.

Δεκαπέντε μέρες αργότερα, αφού δρασκέλιστα μερικούς που είχαν ήδη υποκύψει και βρίσκονταν σε κώμα, πληροφορούμαι στο γκισέ ότι το νούμερο που είχα βρει στην απόδειξη της AVIS, είτε από δικό τους λάθος είτε από τη φθορά του καρμπόν είτε επειδή ήταν δυσδιάκριτο στο παλιό μου δίπλωμα, δεν ήταν το σωστό. Δεν μπορεί να γίνει τίποτα, αν δε δηλώσω το σωστό νούμερο. «Ωραία, λέω, δεν μπορείτε βεβαίως να βρείτε ένα νούμερο που δεν ξέρω να σας πω, αλλά μπορείτε να ψάξετε στο Έκο κι εκεί θα βρείτε το νούμερο». Όχι: είτε από κακή θέληση είτε λόγω φόρτου εργασίας είτε επειδή τα διπλώματα είναι αρχειοθετημένα με βάση τους αριθμούς, αυτό είναι αδύνατο. Δοκιμάστε, μου λένε, εκεί που πρωτοβγάλατε το δίπλωμα, δηλαδή στην Αλεσάντρια πριν από πολλά χρόνια. Εκεί θα πρέπει να μπορούν να σας αποκαλύψουν το νούμερό σας.

Δεν έχω χρόνο να πάω στην Αλεσάντρια, για το λόγο ακόμα ότι δεν μπορώ να οδηγήσω, και καταφεύγω για δεύτερη φορά σε πλάγια μέσα: τηλεφωνώ σ' ένα συμμαθητή μου από το λύκειο που είναι Υψηλή Προσωπικότητα του Υπουργείου Οικονομικών και του ζητώ να τηλεφωνήσει στην Επιθεώρηση Μηχανοκίνησης. Αυτός καταφεύγει σε μια εξίσου ανέντιμη λύση και τηλεφωνεί απευθείας σε μια Υψηλή Προσωπικότητα της Επιθεώρησης Μηχανοκίνησης, ο οποίος του λέει ότι παρόμοια στοιχεία δεν μπορούν να κινητοποιηθούν παρά μόνο στους καραμπινιέρους. Φαντάζομαι ότι ο αναγνώστης θ' αντιλαμβάνεται τον κίνδυνο που θα διέτρεχαν οι θεσμοί, αν το νούμερο του διπλώματός μου μαθευόταν από τη σάρα και τη μάρα· άλλο που δε θέλουν ο Καντάφι και η Κα-Γκε-Μπε. Επομένως, top secret.

Επιστρέφω στο παρελθόν μου και βρίσκω έναν άλλο συμμαθητή μου που τώρα είναι Υψηλή Προσωπικότητα ενός Δημόσιου Οργανισμού, μα τον συμβουλεύω να μην απευθυνθεί στις υψηλές προσωπικότητες της Μηχανοκίνησης, γιατί το πράγμα είναι επικίνδυνο και μπορεί να καταλήξει σε κοινοβουλευτική επιτροπή. Καλύτερα, του λέω, να βρει μια χαμηλή προσωπικότητα,

ίσως ένα διεφθαρμένο νυχτοφύλακα που θα πάει να χάσει τη μύτη του νυχτιάτικα στ' αρχεία. Η Υψηλή Προσωπικότητα του Δημόσιου Οργανισμού έχει την τύχη να βρει μια μεσαία προσωπικότητα της Μηχανοκίνησης, ο οποίος δε θα πρέπει καν να είναι διεφθαρμένος, διότι είναι ταχτικός αναγνώστης του *Espresso* και χάρη της κουλτούρας, αποφασίζει να προσφέρει αυτή την επικίνδυνη εξυπηρέτηση στον αγαπημένο του συγγραφέα (δηλαδή εμένα). Δεν ξέρω τι έκανε ο γενναίος αυτός άνθρωπος, γεγονός όμως είναι ότι την επόμενη μέρα έχω τον αριθμό του διπλώματός μου, αριθμό που οι αναγνώστες θα μου επιτρέψουν να μην αποκαλύψω, διότι έχω και οικογένεια.

Με τον αριθμό αυτό (που τον σημειώνω παντού και τον κρύβω σε μυστικά συρτάρια εν όψει μιας επικείμενης απώλειας ή κλοπής) ξεπερνώ κι άλλες ουρές στη Μηχανοκίνηση του Μιλάνου και τον ανεμίζω μπροστά στα καχύποπτα μάτια του υπαλλήλου, ο οποίος μ' ένα χαμόγελο που δεν έχει τίποτα το ανθρώπινο με πληροφορεί ότι πρέπει να δηλώσω και τον αριθμό του εγγράφου με το οποίο, στη μακρινή δεκαετία του '50, οι αρχές της Αλεσάντρια κοινοποίησαν τον αριθμό του διπλώματός μου στις αρχές του Μιλάνου.

Ξαναρχίζω τα τηλεφωνήματα στους συμμαθητές, η άτυχη μεσαία προσωπικότητα που είχε εκτεθεί σε τέτοιο κίνδυνο ξαναρίχνεται στη δράση, διαπράττει μερικές ντουζίνες αδικήματα, υποκλέπει μια πληροφορία που εποφθαλμιούν οι καραμπινιέροι και μου δίνει τον αριθμό πρωτοκόλλου, τον οποίο κρύβω επίσης, διότι, ως γνωστόν, ακόμα κι οι τοίχοι έχουν αυτιά.

Επιστρέφω στη Μηχανοκίνηση του Μιλάνου, ξεμπερδεύω με λίγες μέρες στην ουρά και αποσπώ την υπόσχεση του μαγικού εγγράφου μέσα σε δεκαπέντε μέρες. Κοντεύουμε ήδη στα μισά του Ιούνη και επιτέλους έχω στα χέρια μου ένα έγγραφο που λέει ότι κατέθεσα αίτηση για την έκδοση άδειας. Προφανώς δεν υπάρχει έντυπο ειδικά για τις απώλειες και αυτό που μου έδωσαν είναι μια άδεια εξάσκησης στην οδήγηση, πριν ακόμα πάρει κανείς το δίπλωμά του. Το δείχνω σ' έναν τροχονόμο και τον ρωτάω αν μπορώ να οδηγήσω μ' αυτό· η έκφρασή του με αποθαρρύνει: το αγαθό όργανο μου δίνει να καταλάβω ότι, αν μ'

έπιανε στο τιμόνι μ' αυτό το χαρτί, θα μ' έκανε να καταραστώ την ώρα και τη στιγμή που γεννήθηκα.

Πραγματικά την καταριέμαι και επιστρέφω στο Γραφείο Αδειών, όπου μερικές μέρες αργότερα μαθαίνω ότι το χαρτί που πήρα ήταν κατά κάποιο τρόπο ένα απεριτίφ: πρέπει να περιμένω το άλλο χαρτί, αυτό που θα λέει ότι, επειδή έχω χάσει το δίπλωμά μου, μπορώ να οδηγώ μέχρι να μου έρθει το καινούριο, διότι οι αρχές έχουν πεισθεί ότι είχα κάποτε το παλιό. Πράγμα το οποίο όλοι γνωρίζουν, από την ολλανδική μέχρι την ιταλική αστυνομία, όπως επίσης και το Γραφείο Αδειών, μόνον που δε θέλει να το παραδεχτεί, ώσπου να το ξεψαχνίσει. Θυμηθείτε ότι όλα αυτά που θέλει να μάθει το Γραφείο Αδειών είναι αυτά ακριβώς που ξέρει και όσο κι αν το ξεψαχνίσει, δε θα καταφέρει να μάθει τίποτ' άλλο. Υπομονή. Στο τέλος του Ιούνη, πηγαινοέρχομαι αρκετές φορές, για να πληροφορηθώ την τύχη του χαρτιού νούμερο δύο, αλλά φαίνεται ότι η προετοιμασία του απαιτεί πολλή δουλειά, πράγμα που παραλίγο να πιστέψω, μια και μου έχουν ζητήσει τόσα πιστοποιητικά και φωτογραφίες, ώστε αυτό το χαρτί θα πρέπει να μοιάζει με διαβατήριο, να έχει χαρτί φιλικράν και άλλα παρόμοια.

Στο τέλος του Ιούνη, έχοντας ήδη ξοδέψει μυθικά ποσά στα ταξί, ψάχνω έναν άλλο δρόμο. Γράφω σε εφημερίδες, για τ' όνομα του Θεού, ίσως κάποιος να μπορεί να με βοηθήσει με το πρόσχημα ότι πρέπει να ταξιδεύω για λόγους κοινής ωφελείας. Μέσω δύο εκδόσεων του Μιλάνου (τη *Repubblica* και το *L'Espresso*), καταφέρνω να έρθω σ' επαφή με το Γραφείο Τύπου της Νομαρχίας, όπου συναντώ μια ευγενέστατη κυρία, η οποία δηλώνει διατεθειμένη ν' ασχοληθεί με την περίπτωσή μου. Η ευγενής κυρία δε διανοείται καν να χρησιμοποιήσει το τηλέφωνο: πηγαίνει αυτοπροσώπως και ευθαρσώς στο Γραφείο Αδειών και διεισδύει σε άδυτα απαγορευμένα στους κοινούς θνητούς, μέσα σε λαβυρινθώδεις στοίβες εγγράφων συσσωρευμένων εκεί από αμνημονεύτων χρόνων. Δεν ξέρω τι κάνει η κυρία (ακούω πνιχτές κραυγές, κατακρημνισμούς καταστίχων, σύννεφα σκόνης βγαίνουν κάτω από την πόρτα). Τέλος, η κυρία εμφανίζεται ξανά κρατώντας ένα κίτρινο έντυπο από πολύ λεπτό χαρτί, σαν αυτά

που σου βάζουν στο πάρκινγκ κάτω από τους καθαριστήρες, και με διαστάσεις δεκαεννιά επί δεκατρία. Δεν έχει καμιά φωτογραφία, είναι συμπληρωμένο με μελάνι κι έχει μουτζούρες από πενάκι Peggy βουτηγμένο σε μελανοδοχείο τύπου *Καρδιά*, από εκείνα με τα κατακάθια και τη γλίνα που κάνει γραμμές πάνω στο πορώδες χαρτί. Γράφει τ' όνομά μου και τον αριθμό του χαμένου διπλώματος και με τυπωμένα γράμματα λέει ότι το παρόν εκδίδεται σε αντικατάσταση της «ως άνω» αδείας και λήγει την 29η Δεκεμβρίου (η ημερομηνία προφανώς επιλέχτηκε, για να αιφνιδιάσει το θύμα, ενώ οδηγεί στις ανηφοριές κάποιου βουνού, ει δυνατόν μέσα σε χιονοθύελλα, μακριά από το σπίτι του, ώστε να το συλλάβει η Τροχαία και να το υποβάλει σε βασανιστήρια).

Το χαρτί αυτό μου δίνει τη δυνατότητα να οδηγώ στην Ιταλία, αλλά υποψιάζομαι ότι θα έφερνε σε πολύ δύσκολη θέση έναν ξένο αστυνομικό, αν του το έδειχνα στο εξωτερικό. Υπομονή. Τώρα οδηγώ. Για να μην πολυλογώ, το Δεκέμβρη το δίπλωμά μου δεν έχει έρθει ακόμα, αντιμετωπίζω δυσκολίες στην ανανέωση του χαρτιού, καταφεύγω και πάλι στο Γραφείο Τύπου της Νομαρχίας και ξαναβρίσκομαι με το ίδιο χαρτί, όπου ένα τρεμάμενο χέρι έχει σημειώσει αυτό που θα μπορούσα να είχα σημειώσει κι εγώ, δηλαδή ότι ανανεώνεται μέχρι τον επόμενο Ιούνιο (μια ακόμα ημερομηνία επιλεγμένη, για να με πιάσουν στα πράσα, ενώ οδηγώ σε κάποιο παραλιακό δρόμο), ενώ στη συνέχεια πληροφορούμαι ότι θα πρέπει να φροντίσω για την ανανέωσή του πριν από εκείνη την ημερομηνία, διότι, όσον αφορά στα διπλώματα, το πράγμα παίρνει πολύ περισσότερο καιρό. Στις ουρές οι σύντροφοί μου στην ατυχία με είχαν πληροφορήσει με ραγισμένες φωνές ότι υπάρχουν άνθρωποι χωρίς δίπλωμα εδώ και ένα, δύο, τρία χρόνια.

Τις προάλλες κόλλησα στο χαρτί το ετήσιο χαρτόσημο: ο φιλικατζής μού είπε να μην του κόψω τη γωνία, γιατί, αν στο μεταξύ μου έρθει το δίπλωμα, θα πρέπει ν' αγοράσω ένα άλλο. Αλλά, αν δεν το ακυρώσω, μου φαίνεται ότι θα έχω διαπράξει ένα αδίκημα.

Στο σημείο αυτό τρεις παρατηρήσεις. Η πρώτη είναι ότι απέκτησα το προσωρινό δίπλωμα μέσα σε δυο μήνες, επειδή χάρη

σε μια σειρά προνόμια τα οποία απολαμβάνω εξαιτίας της θέσης και της μόρφωσής μου, κατάφερα να κινητοποιήσω διάφορα Υψηλά Ιστάμενα Πρόσωπα τριών πόλεων, έξι δημοσίων και ιδιωτικών οργανισμών, συν μια εφημερίδα και ένα εβδομαδιαίο περιοδικό πανεθνικής κυκλοφορίας. Αν ήμουν μπακάλης ή υπάλληλος, αυτή τη στιγμή θα έπρεπε να είχα αγοράσει ένα ποδήλατο. Για να οδηγείς με δίπλωμα, πρέπει να είσαι ο Λίτσιο Τζέλι.

Η δεύτερη παρατήρηση είναι ότι το χαρτί που κρατάω ζηλότυπα στο πορτοφόλι μου είναι ένα πιστοποιητικό χωρίς καμιά αξία, πολύ εύκολο να παραχαραχθεί και επομένως όλη η χώρα είναι γεμάτη οδηγούς που κυκλοφορούν υπό δύσκολα αναγνωρίσιμες συνθήκες. Μαζική παρανομία ή μάλλον παραχάραξη της νομιμότητας. Η τρίτη παρατήρηση απαιτεί από τους αναγνώστες να χρησιμοποιήσουν την οπτική τους μνήμη και να φέρουν στο μυαλό τους ένα δίπλωμα οδήγησης. Επειδή δε χορηγείται πια μαζί με τη θήκη του που πρέπει κανείς να την αγοράσει από μόνος του, το δίπλωμα αποτελείται από ένα βιβλιαράκι δυο-τριών φύλλων, από εύθριπτο χαρτί, με μια φωτογραφία. Τα βιβλιαράκια αυτά δε φτιάχνονται στου Φαμπριάνο όπως τα βιβλία του Φράνκο Μαρία Ρίτσι, δεν τυπώνονται από τα χέρια άξιων τεχνιτών, μπορούν να παραχθούν από οποιοδήποτε τυπογραφείο της σειράς και από το Γουτεμβέργιο κι ύστερα ο δυτικός πολιτισμός είναι σε θέση να παράγει χιλιάδες τέτοια μέσα σε λίγες ώρες (εξάλλου οι Κινέζοι είχαν ήδη ανακαλύψει τρόπους αρκετά γρήγορους ακόμα και με τους χειρόγραφους χαρακτήρες).

Τι χρειάζεται, για ν' αποκτήσουμε χιλιάδες τέτοια βιβλιαράκια, να κολλάμε επάνω τη φωτογραφία του θύματος και να τα μοιράζουμε μέσω συσκευών με κέρματα; Τι συμβαίνει στους μαιάνδρους του Γραφείου Αδειών;

Όλοι ξέρουμε ότι ένα μέλος των Ερυθρών Ταξιαρχιών είναι σε θέση να παράγει μέσα σε λίγες ώρες δεκάδες πλαστά διπλώματα· και σημειώστε ότι η κατασκευή ενός πλαστού διπλώματος είναι πιο επίπονη από την κατασκευή ενός αληθινού. Αν τώρα δε θέλουμε να ωθήσουμε τον πολίτη χωρίς δίπλωμα να χτυπάει κακόφημα μπαράκια με την ελπίδα ότι θα έρθει σ' επαφή με τις Ερυθρές Ταξιαρχίες, η λύση είναι μία: να βάλουμε τους μετανο-

ημένους ερυθροταξιαρχίτες στα γραφεία αδελφών Έχουν αυτό που λέγεται *know how*, διαθέτουν πολύ ελεύθερο χρόνο, η εργασία ως γνωστόν λυτρώνει, μονομιάς αδιαξούν μπόλικά κελιά στις φυλακές, γίνονται κοινωνικά χρήσιμοι άνθρωποι, που η αναγκαστική απραξία θα μπορούσε να τους βυθίσει σ' επικίνδυνες φαντασιώσεις παντοδυναμίας, προσφέρεται μια υπηρεσία τόσο στον πολίτη με τις τέσσερις ρόδες, όσο και στο σκυλί με τα έξι πόδια.

Αλλά ίσως τα πράγματα να είναι πολύ απλά: εγώ λέω ότι πίσω απ' αυτή την ιστορία με τα διπλώματα κρύβεται ο δάκτυλος μιας ξένης δύναμης.

(1982)

ΠΩΣ Ν' ΑΚΟΛΟΥΘΕΙΤΕ ΤΙΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

ΟΛΟΙ ΘΑ ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΝ σε κάποιο μπαρ μ' αυτές τις ζαχαριέρες που, μόλις ο πελάτης πάει να βγάλει το κουταλάκι, το καπάκι πέφτει σαν γκιλοτίνα, κάνει το κουταλάκι να τυναχτεί στον αέρα και να σκορπίσει τη ζάχαρη ολόγυρα. 'Ολοι θα έχουν σκεφτεί ότι όποιος επινόησε αυτό το σκεύος θα όφειλε να βρίσκεται σε στρατόπεδο συγκέντρωσης. Αντίθετα, πιθανότατα θ' απολαμβάνει τους καρπούς του εγκλήματός του σε κάποια κρονομιούχα ακρογιαλιά. Κάποτε ο αμερικάνος χιουμορίστας Σέλεϊ Μπέρμαν είπε ότι πρόκειται σίγουρα για τον ίδιο άνθρωπο που θα σχεδιάσει ένα ασφαλές αυτοκίνητο με πόρτες που ανοίγουν προς τα μέσα.

Για αρκετά χρόνια οδηγούσα ένα αυτοκίνητο εξαιρετικό από κάθε άποψη εκτός από μία: είχε το σταχτοδοχείο του οδηγού στην αριστερή πόρτα. 'Ολοι ξέρουν ότι οδηγούμε κρατώντας το τιμόνι με το αριστερό, ενώ το δεξί μένει ελεύθερο, για την αλλαγή ταχυτήτων και τις διάφορες άλλες λειτουργίες. Αν λοιπόν κάποιος καπνίζει οδηγώντας (πράγμα που ομολογώ ότι είναι κακό), καπνίζει με το δεξί. Αν καπνίζει με το δεξί, για να ρίξει τη στάχτη στ' αριστερά του αριστερού του πλευρού, πρέπει να εκτελέσει μια πολύπλοκη άσκηση και να τραβήξει το βλέμμα του από το δρόμο. Αν το αυτοκίνητο, όπως στην περίπτωση αυτού που περιγράφω, πιάνει τα εκατόν ογδόντα την ώρα, το να ρίξεις τη στάχτη στο τασάκι συνεπάγεται ορισμένα δευτερόλεπτα περίσπασης και ισοδυναμεί με το αμάρτημα του σοδομισμού σε βάρος ενός TIR. Ο κύριος που επινόησε αυτή την ιστορία ήταν ένας επαγγελματίας που προκάλεσε το θάνατο πολλών αν-

θρώπων όχι από καρκίνο των πνευμόνων αλλ' εξαιτίας πρόσκρουσης με ξένο σώμα.

Απολαμβάνω ιδιαίτερα τα συστήματα γραφής στα κομπιούτερ. Αν αγοράσετε ένα απ' αυτά τα προγράμματα, σας παραδίδεται ένα πακέτο με τους δίσκους, τις οδηγίες και την άδεια, το οποίο κοστίζει από οχτακόσιες χιλιάδες ως ενάμισι εκατομμύριο λίρες, και για να μάθετε, πρέπει να καταφύγετε ή στον εκπαιδευτή της εταιρείας ή στο εγχειρίδιο. Ο εκπαιδευτής της εταιρείας είναι συνήθως εκπαιδευμένος απ' αυτόν που σχεδίασε τη ζαχαριέρα που λέγαμε και είναι προτιμότερο να του ρίξετε μια μ' ένα Μάγκνουμ, μόλις πατήσει το πόδι του στο σπίτι σας. Θα σας ρίξουν είκοσι χρόνια, ίσως λιγότερα μ' έναν καλό δικηγόρο, μα θα έχετε κερδίσει χρόνο.

Οι μελάδες αρχίζουν, μόλις πάτε να συμβουλευτείτε το εγχειρίδιο και οι παρατηρήσεις μου αφορούν σε οποιοδήποτε εγχειρίδιο οποιασδήποτε πληροφορικής συσκευής. Τα εγχειρίδια των κομπιούτερ βρίσκονται μέσα σ' ένα πλαστικό κουτί με αιχμηρές γωνίες που θα πρέπει να το κρατάτε μακριά από τα παιδιά. Όταν βγάξετε τα εγχειρίδια από το κουτί, μοιάζουν μ' ένα πλήθος πολυσέλιδων τόμων, δεμένων σε μπετόν αρμέ κι επομένως αδύνατο να μεταφερθούν από το καθιστικό στο γραφείο, με τίτλους που δε σας δίνουν να καταλάβετε ποιο πρέπει να διαβάσετε πρώτο. Οι λιγότερο σαδιστικές εταιρείες σάς προσφέρουν συνήθως δύο, οι πιο διεστραμμένες ακόμα και τέσσερα.

Η πρώτη σας εντύπωση είναι ότι το πρώτο θα εξηγεί τα πράγματα ένα προς ένα για τους βλάκες, το δεύτερο θα καθοδηγεί τους ήδη έμπειρους, το τρίτο τους επαγγελματίες και ούτω καθεξής. Λάθος. Το καθένα τους λέει πράγματα διαφορετικά από τ' άλλα, αυτά που σας χρειάζονται αμέσως βρίσκονται στο εγχειρίδιο για τους μηχανικούς, αυτά που χρειάζονται οι μηχανικοί στο εγχειρίδιο για τους βλάκες. Επί πλέον, με την πρόβλεψη ότι τα προσεχή δέκα χρόνια εσείς θα προσθέτετε φύλλα στο εγχειρίδιο, είναι δεμένα σε κρίκους με τριακόσιες περίπου κινητές σελίδες.

Όποιος έχει φυλλομετρήσει ένα τέτοιο ντοσιέ ξέρει ότι μετά από μια-δυο φορές, πέρα από τη δυσκολία του να γυρίσεις τις σελίδες, οι κρίκοι στραβώνουν και μετά από λίγο το ντοσιέ δια-

λύεται σκορπίζοντας τα φύλλα του σ' ολόκληρο το δωμάτιο. Τα ανθρώπινα όντα που αναζητούν πληροφορίες είναι συνηθισμένα να χειρίζονται πράγματα που ονομάζονται βιβλία, ίσως με σελίδες χρωματισμένες στην κόψη ή με εγκοπές, όπως οι τηλεφωνικές ατζέντες, έτσι ώστε να βρίσκουν αμέσως αυτό που χρειάζονται. Οι συντάκτες εγχειριδίων για κομπιούτερ αγνοούν αυτή την ανθρωπινότατη συνήθεια και σχεδιάζουν αντικείμενα που διαρκούν περί τις οχτώ ώρες. Η μόνη λογική λύση είναι να διαλύσεις τα εγχειρίδια, να τα μελετήσεις περί τους έξι μήνες με τη βοήθεια ενός ετρουσκολόγου, να τα συνοψίσεις σε τέσσερις καρτέλες (είναι υπεραρκετές) και να τα πετάξεις.

ΠΩΣ ΝΑ ΑΠΟΦΕΥΓΕΤΕ ΤΙΣ ΜΕΤΑΔΟΤΙΚΕΣ ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΠΟΛΛΑ ΧΡΟΝΙΑ ένας ηθοποιός της τηλεόρασης, που δεν έκρυβε την ομοφυλοφιλία του, είπε σ' ένα χαριτωμένο νεαρό τον οποίο ολοφάνερα προσπαθούσε να γοητεύσει: «Μα πηγαίνεις με γυναίκες; Δεν ξέρεις ότι θα πάθεις καρκίνο;». Η φράση ακόμα ακούγεται τους διαδρόμους του Κόρσο Σεμπιόνε, μα ο καιρός γι' αστεία έχει πια περάσει. Διαβάζω ότι ο καθηγητής Ματρέ ανακάλυψε ότι η ετεροφυλοφιλική επαφή προκαλεί καρκίνο. Καιρός ήταν. Θα προσθέσω ότι η ετεροφυλοφιλική επαφή προκαλεί το θάνατο *tout court*: ακόμα και τα παιδιά το ξέρουν ότι χρησιμεύει για την αναπαραγωγή και όσος περισσότερος κόσμος γεννιέται, τόσος περισσότερος κόσμος πεθαίνει.

Μ' έναν τρόπο κάθε άλλο παρά δημοκρατικό η ψύχωση του AIDS απειλούσε να περιορίσει τη δραστηριότητα αποκλειστικά των ομοφυλοφίλων. Τώρα θα περιορίσουμε και τις ετεροφυλοφιλικές δραστηριότητες και θα είμαστε και πάλι όλοι ίσοι. Παραήμασαν ξέγνοιαστοι και η επιστροφή στις μαλάξεις μάς προσφέρει μια πιο αυστηρή συναίσθηση των δικαιωμάτων και των καθηκόντων μας.

Θα ήθελα ωστόσο να υπογραμμίσω ότι το πρόβλημα του AIDS είναι πιο σοβαρό απ' όσο πιστεύουμε και δεν αφορά μόνο στους ομοφυλοφίλους. Δε θα ήθελα να ενσπείρω τον πανικό, μα επιτρέψτε μου να επισημάνω μερικές ακόμα κατηγορίες υψηλού κινδύνου.

Ελεύθερα επαγγέλματα

Μη συχνάζετε σε πρωτοποριακά θέατρα της Νέας Υόρκης: ως γνωστόν, για λόγους φωνητικής οι αγγλοσάξονες ηθοποιοί φτύνουν πολύ, αρκεί να τους δείτε προφίλ κόντρα στο φως· και τα πειραματικά θεατράκια φέρνουν το θεατή σε άμεση επαφή με τα σταγονίδια του ηθοποιού. Αν είστε βουλευτής, αποφύγετε τις σχέσεις με τη Μαφία, για να μην είστε υποχρεωμένος να φιλάτε το χέρι του Νονού. Δε θα σας συμβουλευάμε ούτε την ένταξη στην Καμόρα εξαιτίας της τελετής του αίματος. Όποιος προσπαθεί να σταδιοδρομήσει πολιτικά μέσω της Εκκλησίας θα πρέπει ν' αποφεύγει τη Μετάληψη που μεταφέρει τα μικρόβια από στόμα σε στόμα μέσω των δακτύλων του ιερέα· και ας μη μιλήσουμε για τους κινδύνους της κατ' ιδίαν εξομολόγησης.

Απλοί πολίτες και εργάτες

Στην υψηλότερη θέση κινδύνου βρίσκουμε τους ανέργους με τα χαλασμένα δόντια, διότι είναι επικίνδυνη η επαφή με τον οδοντογιατρό που βάζει στο στόμα τους τα χέρια του που άγγιξαν άλλα στόματα. Η κολύμβηση σε θάλασσα μολυσμένη από πετρελαιοφόρο αυξάνει τους κινδύνους μόλυνσης, διότι το ελαιώδες μετάλλευμα μεταφέρει σταγονίδια σιέλου άλλων ανθρώπων που λίγο νωρίτερα το κατάπιαν και το έφτυσαν. Όποιος καπνίζει περισσότερα από ογδόντα Γκολουάζ τη μέρα αγγίζει με τα δάχτυλά του, που έχουν αγγίξει κι άλλα πράγματα, την άκρη του τσιγάρου και έτσι τα μικρόβια μπαίνουν στις αναπνευστικές οδούς. Αποφύγετε να ενταχθείτε στο Ταμείο Ανεργίας, διότι θα περνάτε όλη τη μέρα τρώγοντας τα νύχια σας. Προσέξτε να μη σας απαγάγουν σαρδηνοί βοσκοί ή τρομοκράτες: οι απαγωγείς χρησιμοποιούν συνήθως την ίδια κουκούλα σε όλες τους τις απαγωγές. Μην ταξιδεύετε με τρένο στη διαδρομή Φλωρεντία-Μπολόνια, διότι η έκρηξη σκορπίζει με μεγάλη ταχύτητα τα οργανικά υπολείμματα και σ' αυτές τις στιγμές της σύγχυσης είναι δύσκολο να προστατευτεί κανείς. Αποφύγετε να βρίσκεστε

σε περιοχές που πλήττονται από πυρηνικές κεφαλές: μπροστά στο θέαμα του ατομικού μανιταριού ο άνθρωπος έχει την τάση να φέρνει τα χέρια στο στόμα (χωρίς να τα έχει πλύνει!) μουρμουρίζοντας «Θεέ μου!».

Επί πλέον, υψηλό ποσοστό κινδύνου διατρέχουν οι ετοιμοθάνατοι που φιλούν το σταυρό· οι καταδικασμένοι σε θάνατο (διότι η λάμα της γκιλοτίνας δεν έχει αποστειρωθεί πριν από τη χρήση)· τα παιδιά των ορφανοτροφείων και των βρεφοκομείων που η κακιά καλόγρια τα υποχρεώνει να γλείψουν το πάτωμα, αφού πρώτα τους έχει δέσει το ένα πόδι στην κούνια.

Τρίτος Κόσμος

Η απειλή είναι τεράστια για τους Ινδιάνους: το πέρασμα του καλουμέτ από στόμα σε στόμα προκάλεσε, ως γνωστόν, την εξαφάνιση του ινδιάνικου γένους. Οι Μεσανατολίτες και οι Αφγανοί διατρέχουν κινδύνους από το γλείψιμο της καμήλας· αρκεί να δούμε το υψηλό ποσοστό θνησιμότητας στο Ιράν και στο Ιράκ. Οι αντιφρονούντες κινδυνεύουν πολύ, όταν οι βασανιστές τους εξαγριώνονται και τους φτύνουν κατάμουτρα. Οι Καμποτζιανοί και οι κάτοικοι των λιβανέζικων στρατοπέδων θα πρέπει ν' αποφεύγουν τα λουτρά αίματος, όπως συστήνουν εννιά γιατροί στους δέκα (ο δέκατος, ο πιο ανεκτικός, είναι ο δόκτωρ Μένγκελε).

Οι νέγροι της Νοτίου Αφρικής είναι εκτεθειμένοι σε μολύνσεις, όταν οι λευκοί τοίς κοιτάζουν περιφρονητικά και στραβώνουν το στόμα τους που είναι γεμάτο σάλια. Οι πολιτικοί κρατούμενοι κάθε φυλής πρέπει να καταβάλλουν φροντίδες, για ν' αποφεύγουν τα ντιρέκτ των αστυνομικών πάνω στα δόντια, μια και σίγουρα έχουν αγγίξει τα ούλα άλλων ανακρινομένων. Οι πληθυσμοί που μαστίζονται από λιμούς πρέπει ν' αποφεύγουν να ξεροκαταπίνουν συχνά, προκειμένου ν' απαλύνουν τις δαγκωνιές της πείνας, διότι το σάλιο έρχεται σ' επαφή με τα μιάσματα του περιβάλλοντος και προσβάλλει την πεπτική οδό.

Οι αρχές και ο Τύπος θα πρέπει ν' ασχοληθούν με τέτοιου είδους καμπάνιες υγιεινής αντί να σκανδαλοθηρούν σε άλλα

προβλήματα, η λύση των οποίων μπορεί λογικότερα ν' αναβληθεί επ' αόριστον.

ΠΩΣ ΝΑ ΤΑΞΙΔΕΥΕΤΕ ΜΕ ΕΝΑ ΣΟΛΟΜΟ

ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ, δύο είναι τα προβλήματα που μας τίζουν την εποχή μας: η εισβολή των κομπιούτερ και η ανησυχητική προέλαση του Τρίτου Κόσμου. Είναι αλήθεια κι εγώ μπορώ να το επιβεβαιώσω.

Πριν από λίγες μέρες έκανα ένα σύντομο ταξίδι: μια μέρα στη Στοκχόλμη και τρεις στο Λονδίνο. Στη Στοκχόλμη βρήκα την ευκαιρία ν' αγοράσω έναν τεράστιο καπνιστό σολομό σε εξευτελιστική τιμή. Ήταν προσεχτικά τυλιγμένος σε πλαστικό, μα μου είπαν ότι, αν επρόκειτο να ταξιδέψω, ήταν προτιμότερο να τον φυλάξω σ' ένα δροσερό μέρος. Εύκολο να το πει κανείς.

Ευτυχώς στο Λονδίνο ο εκδότης μου μου είχε κλείσει σ' ένα πολυτελές ξενοδοχείο ένα δωμάτιο εξοπλισμένο με ψυγείο-μπαρ. Φτάνοντας στο ξενοδοχείο, είχα την εντύπωση ότι βρισκόμουν σε μια πρεσβεία του Πεκίνου στη διάρκεια της εξέγερσης των μπόξερς.

Οικογένειες είχαν στρατοπεδεύσει στο σαλόνι, ταξιδιώτες τυλιγμένοι με κουβέρτες κοιμούνταν πάνω στις βαλίτσες τους... Ρωτάω τους υπαλλήλους, όλοι Ινδοί εκτός από κανα-δυο Μαλαισίους. Μου λένε ότι ακριβώς την προηγούμενη μέρα το μεγάλο εκείνο ξενοδοχείο είχε εγκαταστήσει ένα κεντρικό σύστημα υπολογιστών που, από μια βλάβη στη ρύθμισή του, είχε πάψει να λειτουργεί εδώ και δυο ώρες. Κανείς δεν ήξερε ποιο δωμάτιο ήταν ελεύθερο και ποιο όχι. Έπρεπε να περιμένουμε.

Προς το βραδάκι το κομπιούτερ επιδιορθώθηκε και μπόρεσα να πάω στο δωμάτιό μου. Ανησυχώντας για το σολομό μου, τον έβγαλα από τη βαλίτσα και άνοιξα το ψυγείο.

Συνήθως τα ψυγεία των περισσότερων ξενοδοχείων έχουν δυο

μπίρες, δυο μπουκάλια μεταλλικό νερό, μερικά μικρά μπουκαλάκια με ποτά, μερικούς φρουτοχυμούς και δυο πακετάκια φιστίκια. Αυτό στο ξενοδοχείο μου ήταν τεράστιο και είχε καμιά πενηνταριά μπουκαλάκια ούισκυ, τζιν, Ντραμπούι, Κουρβουαζιέ, Γκραν Μαρνιέ, Καλβαντός, οχτώ μπουκαλάκια Περιέ, δύο Βιτελουάζ, δυο Εβιάν, τρία μεσαίου μεγέθους μπουκάλια σαμπάνια, διάφορα κουτάκια Στάουτ, Πέιλ Έιλ, ολλανδέζικες και γερμανικές μπίρες, ιταλικά και γαλλικά λευκά κρασιά, φιστίκια, κρακεράκια, αμύγδαλα, σοκολατάκια και Άλκα Σέλτζερ. Δεν είχε χώρο για το σολομό. Άνοιξα δυο μεγάλα συρτάρια και μετέφερα όλο το περιεχόμενο του ψυγείου, βόλεψα το σολομό στα δροσερά και ησύχασα. Όταν την επόμενη μέρα ξαναγύρισα στο ξενοδοχείο μου στις τέσσερις, ο σολομός βρισκόταν στο τραπέζι και το ψυγείο ήταν και πάλι ξέχειλο με όλα εκείνα τα πολύτιμα προϊόντα. Άνοιξα τα συρτάρια και είδα πως ό,τι είχα κρύψει εκεί την προηγούμενη μέρα βρισκόταν ακόμα στη θέση του. Τηλεφώνησα στη ρεσεψιόν και είπα να ειδοποιήσουν το προσωπικό του ορόφου ότι, αν έβρισκαν το ψυγείο άδειο, δεν ήταν, επειδή τα είχα πιει όλα αλλά εξαιτίας του σολομού. Μου απάντησαν ότι έπρεπε να τροφοδοτήσουν το κεντρικό κομπιούτερ μ' αυτή την πληροφορία, διότι, μεταξύ άλλων, το μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού δε μιλούσε αγγλικά και δεν μπορούσε να υπακούσει σε προφορικές εντολές μα μόνο σε εντολές Basic.

Άνοιξα άλλα δύο συρτάρια και αφού μετέφερα το καινούριο περιεχόμενο του ψυγείου, έβαλα και πάλι μέσα το σολομό μου. Την επόμενη μέρα στις τέσσερις ο σολομός ήταν στο τραπέζι και ανέδιδε μια ύποπτη μυρωδιά.

Το ψυγείο ήταν ξέχειλο από μπουκάλια και μπουκαλάκια και τα τέσσερα συρτάρια θύμιζαν αποθήκες κακόφημων κέντρων την εποχή της ποτοαπαγόρευσης. Τηλεφώνησα στη ρεσεψιόν και μου είπαν ότι είχε ξαναεμφανιστεί κάποια βλάβη στο κομπιούτερ. Χτύπησα το κουδούνι και προσπάθησα να εξηγήσω την κατάσταση σ' έναν τύπο που είχε τα μαλλιά του κότσο χαμηλά στο σβέρκο: μα μιλούσε μόνο μια διάλεκτο που, όπως μου εξήγησε αργότερα ένας συνάδελφος ανθρωπολόγος, μιλιόταν μόνο

στο Κεφiriσtάν την εποχή που ο Μέγας Αλέξανδρος χούφτωνε τη Ρωξάνη.

Το επόμενο πρωί κατέβηκα να υπογράψω το λογαριασμό. Ήταν αστρονομικός. Απ' όσο φαινόταν, μέσα σε δυόμισι μέρες είχα καταναλώσει αρκετά δεκάλιτρα Βεβ Κλικό, δέκα λίτρα από διάφορα ουίσκι, μεταξύ των οποίων και ορισμένα σπανιότατα Μαλτ, οχτώ λίτρα τζιν, εικοσιπέντε λίτρα Περιέ και Εβιάν και μερικές μπουκάλες Σαν Πελεγκρίνο, τόσους χυμούς, που θα έφταναν για να κρατήσουν στη ζωή όλα τα παιδάκια που βοηθά η UNICEF, και τόσα αμύγδαλα, φουντούκια και φιστίκια, που θα αναγούλιαζαν ακόμα και τον ιατροδικαστή που θα έκανε νεκροψία στους ήρωες του *Μεγάλου φαγοποτιού*. Προσπάθησα να εξηγήσω, μα ο υπάλληλος, χαμογελώντας με δόντια μαυρισμένα από το μπετέλ, με διαβεβαίωσε ότι έτσι έλεγε το κομπιούτερ. Ζήτησα δικηγόρο και μου έφεραν βερίκοκα.

Τώρα ο εκδότης μου είναι έξω φρενών και με θεωρεί παράσιτο. Ο σολομός δεν τρώγεται. Τα παιδιά μου με συμβούλεψαν να πίνω λιγότερο.

(1986)

ΠΩΣ ΝΑ ΚΑΝΕΤΕ ΜΙΑ ΑΠΟΓΡΑΦΗ

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ μας διαβεβαιώνει ότι θα κάνει κάτι, για να εξασφαλίσει την αυτονομία των πανεπιστημίων. Τα πανεπιστήμια ήταν αυτόνομα κατά το Μεσαίωνα και λειτουργούσαν καλύτερα απ' ό,τι σήμερα. Τα αμερικάνικα πανεπιστήμια που θεωρούνται τέλεια είναι αυτόνομα. Τα γερμανικά πανεπιστήμια εξαρτώνται από το Λαντ, αλλά μια τοπική αρχή είναι πιο ευέλικτη από μια κεντρική διεύθυνση και για πολλά προβλήματα, όπως η εκλογή των καθηγητών, το Λαντ επικυρώνει επίσημα τις αποφάσεις του πανεπιστημίου. Στην Ιταλία, αν ένας επιστήμονας ανακαλύψει ότι το φλογιστόν δεν υπάρχει, πιθανότατα η μόνη του δυνατότητα να το πει θα είναι διδάσκοντας Αξιωματική του Φλογιστού, διότι το όνομα, άπαξ και μπει στους καταλόγους του υπουργείου, δεν μπορεί ν' αλλάξει παρά μόνο με επίπονες διαπραγματεύσεις μεταξύ όλων των ανώτατων ιδρυμάτων της χώρας, του Ανώτατου Συμβουλίου, του Υπουργού και κάποιων άλλων οργανισμών, των οποίων αυτή τη στιγμή μου διαφεύγουν τα ονόματα.

Η έρευνα προχωρεί, διότι κάποιος διακρίνει ένα δρόμο που κανείς άλλος μέχρι τότε δεν είχε δει και μερικοί άλλοι, ιδιαίτερα ελαστικοί, αποφασίζουν να του δώσουν δίκιο. Αλλά αν, για να μετακινηθεί μια καρέκλα στο Βιτιπένο, χρειάζεται μια απόφαση της Ρώμης, αφού πρώτα ακουστούν οι απόψεις του Κιβάσο, της Τερόντολα, της Αφράγκολα, του Μοντελέπρε και του Ντετσιμμανού, προφανώς η καρέκλα στην καλύτερη περίπτωση θα μετακινηθεί, όταν κάτι τέτοιο δε χρειάζεται πια.

Οι επί συμβάσει εισηγητές θα πρέπει να είναι μελετητές εκτός πανεπιστημίου με μεγάλη φήμη και μοναδικές ικανότητες. Αλλά μεταξύ της έρευνας του πανεπιστημίου και της έγκρισης του

υπουργείου, συνήθως φτάνει και το τέλος του ακαδημαϊκού έτους, όταν μένουν μόνο μερικές εβδομάδες μαθημάτων (ή εκείνη τη στιγμή το υπουργείο λέει όχι). Προφανώς, μ' αυτό το ενδεχόμενο, δύσκολα μπορεί κανείς να βρει ένα βραβείο Νόμπελ και βρίσκει μόνον την υποαπασχολούμενη ξαδέρφη του κοσμήτορα.

Η έρευνα σκοντάφτει και για το λόγο ότι τα γραφειοκρατικά προβλήματα συντελούν, ώστε να χάνεται χρόνος και σε γελοία ζητήματα. Είμαι διευθυντής μιας πανεπιστημιακής σχολής και πριν από χρόνια έπρεπε να κάνουμε μια λεπτομερή απογραφή των κινητών αγαθών. Η μοναδική διαθέσιμη υπάλληλος είχε χίλιες δυο άλλες δουλειές. Θα μπορούσαμε ν' αναθέσουμε τη δουλειά σε μια ιδιωτική εταιρεία που ζητούσε τριακόσιες χιλιάδες λίρες. Τα χρήματα υπήρχαν αλλά από κονδύλια για απογράψιμο υλικό. Πώς γίνεται να χαρακτηρίσεις μια απογραφή απογράψιμο υλικό;

Αναγκάστηκα να συγκαλέσω μια επιτροπή καθηγητών της Λογικής που διέκοψαν τις έρευνές τους για τρεις ημέρες. Εντόπισαν στο πρόβλημα κάτι ανάλογο με το παράδοξο του Συνόλου των Κανονικών Συνόλων. Έπειτα αποφάσισαν ότι η πράξη της απογραφής, ως γεγονός, δεν είναι αντικείμενο και δεν μπορεί ν' απογραφεί, αλλά προηγείται των κατάστιχων της απογραφής τα οποία, ως αντικείμενα, μπορούν ν' απογραφούν. Ζητήσαμε από την ιδιωτική εταιρεία να μη μας κόψει τιμολόγιο για την πράξη της απογραφής αλλά για το αποτέλεσμα κι εμείς με τη σειρά μας το απογράψαμε. Απέσπασα για αρκετές μέρες σοβαρούς μελετητές από τα ιδιαίτερα καθήκοντά τους, αλλά απέφυγα τη φυλακή.

Πριν από μερικούς μήνες οι κλητήρες ήρθαν να μου πουν ότι μας έλειπε το χαρτί υγείας. Είπα ν' αγοράσουν. Η γραμματεύς μου είπε ότι μας απέμεναν κονδύλια μόνο για απογράψιμο υλικό και μου επέστησε την προσοχή στο γεγονός ότι το χαρτί υγείας μπορεί μεν ν' απογραφεί, αλλά για λόγους στους οποίους δε θέλω να εμβαθύνω, έχει την τάση να αναλώνεται και, εφ' όσον αναλωθεί, εξαφανίζεται από την απογραφή. Συγκάλεσα μια επιτροπή βιολόγων, για να τους ρωτήσω πώς θα μπορούσε να απογραφεί το χρησιμοποιημένο χαρτί υγείας, και η απάντηση ήταν

ότι ναι μεν ήταν δυνατόν, αλλά είχε υψηλότερο ανθρώπινο κόστος.

Συγκάλεσα μια επιτροπή νομομαθών που μου προσέφεραν τη λύση. Εγώ παραλαμβάνω το χαρτί υγείας, το απογράφω και για επιστημονικούς λόγους κανονίζω να τοποθετηθεί στις τουαλέτες. Αν το χαρτί εξαφανιστεί, καταθέτω μήνυση κατ' αγνώστων για κλοπή απογεγραμμένου υλικού. Δυστυχώς είμαι αναγκασμένος να καταθέτω μια μήνυση κάθε δύο μέρες και ένας επιθεωρητής της Αστυνομίας έκανε βαρείς υπαινιγμούς για τη διαχείριση ενός ιδρύματος, όπου οι άγνωστοι μπορούν να παρεισφρέουν με τόση ευκολία κατά τακτά χρονικά διαστήματα. Με υποπτεύονται, αλλά είμαι εξασφαλισμένος, δεν μπορούν να με πιάσουν.

Το κακό είναι ότι, για να βρω τη λύση, αναγκάστηκα ν' απασχολήσω επιφανείς επιστήμονες για μέρες ολόκληρες, απομακρύνοντάς τους από έρευνες χρήσιμες για τη χώρα και δαπανώντας το δημόσιο χρήμα, εκπεφρασμένο σε χρόνο του εξειδικευμένου και μη προσωπικού, τηλεφωνήματα και χαρτόσημα. Μα κανείς δεν ενοχοποιείται για κατασπατάληση των χρημάτων του Κράτους, αν όλα γίνουν σύμφωνα με το νόμο.

(1986)

ΠΩΣ ΝΑ ΑΓΟΡΑΖΕΤΕ GADGETS

ΤΟ ΑΕΡΟΠΛΑΝΟ ΠΕΤΑ ΠΕΡΗΦΑΝΟ πάνω από απέραντες πεδιάδες, απάτητες ερήμους. Η αμερικανική ήπειρος μπορεί να προσφέρει στιγμές σχεδόν σωματικής επαφής με τη φύση. Κοντεύω να ξεχάσω τον πολιτισμό, αλλά να που στη θήκη του μπροστινού μου καθίσματος, ανάμεσα στις οδηγίες για ταχεία εκκένωση (του αεροπλάνου σε περίπτωση ατυχήματος), δίπλα στο πρόγραμμα των προβολών και των *Βρανδεμβουργιανών κονσέρτων* με ακουστικά, υπάρχει ένα αντίτυπο του *Discoveries*, ενός φυλλάδιου που διαφημίζει με δελεαστικές φωτογραφίες μια σειρά αντικειμένων που μπορεί κανείς να τα παραγγείλει ταχυδρομικώς. Τις επόμενες μέρες, σε άλλες πτήσεις, πρόκειται ν' ανακαλύψω ανάλογα έντυπα, όπως το *The American Traveller, Gifts with Personality* και άλλα παρόμοια.

Είναι ένα συναρπαστικό ανάγνωσμα, με παρασύρει και με κάνει να ξεχάσω τη φύση, την τόσο μονότονη που, όπως φαίνεται, «non facit saltus»* (το ίδιο ελπίζω και για το αεροσκάφος μας). Πόσο πιο ενδιαφέρον είναι ο πολιτισμός που, ως γνωστόν, χρησιμεύει, για να διορθώνει τη φύση. Η φύση είναι σκληρή και εχθρική, ενώ ο πολιτισμός επιτρέπει στον άνθρωπο να κάνει τα πάντα με την ελάχιστη δυνατή προσπάθεια και κερδίζοντας χρόνο. Ο πολιτισμός απελευθερώνει το σώμα από τη σκλαβιά της εργασίας και το στρέφει προς το στοχασμό.

Ας σκεφτούμε λόγου χάρη πόσο ενοχλητικό είναι να χειριστείς σωστά ένα nasal spray, δηλαδή ένα από εκείνα τα φαρμακευτικά μπουκαλάκια που τα ζουλάμε με τα δυο δάχτυλα, ώστε τα

* Δεν κάνει άλματα.

ευεργετικά τους σταγονίδια να εισχωρήσουν στα ρουθούνια μας. Μη φοβάστε. Το Viralizer (4,95 δολάρια) είναι μια συσκευή στην οποία βάζετε το φιαλίδιο κι εκείνη το ζουλάει αντί για σας, έτσι ώστε η ριπή να φτάσει στα πιο απρόσιτα άδυτα των αναπνευστικών σας οδών. Φυσικά η συσκευή πρέπει να κρατιέται στο χέρι και, αν κρίνω από τις φωτογραφίες, μοιάζει σαν να ρίχνεις μ' ένα Καλάσνικοφ· μα όλα έχουν ένα αντίτιμο.

Με εκπλήσσει και ελπίζω να μη με εκ-πλήξει ακόμα περισσότερο η Omniblanket που κοστίζει 150 ολόκληρα δολάρια. Εκ πρώτης όψεως είναι μια ηλεκτρική κουβέρτα, αλλά περιέχει ένα ηλεκτρονικό πρόγραμμα που προσαρμόζει τη θερμοκρασία ανάλογα με τα διάφορα μέρη του κορμιού σας. Θέλω να πω ότι, αν τη νύχτα κρυώνετε στη ράχη, αλλά ιδρώνετε στους βουβώνες, προγραμματίζετε την Omniblanket να σας ζεσταίνει τη ράχη και να σας δροσίζει τους βουβώνες. Δικό σας καπέλο, αν είστε νευρικοί και στριφογυρίζετε, ώσπου να βρεθείτε με το κεφάλι στα πόδια του κρεβατιού. Θα καταλήξετε με ψητά αρχίδια ή ό,τι άλλο διαθέτετε, αναλόγως του φύλου, σ' εκείνη την περιοχή. Δε νομίζω να μπορέσουμε ν' απαιτήσουμε βελτιώσεις από τον εφευρέτη της, διότι υποψιάζομαι ότι απανθρακώθη· ε.

Φυσικά στον ύπνο σας μπορεί να ροχαλίζετε και να ενοχλείτε τον ή την παρτενέρ σας. Ωραία, το Snore Stopper είναι ένα είδος ρολογιού που το φοράτε στον καρπό σας, προτού να κοιμηθείτε. Μόλις ροχαλίσετε, το Snore Stopper, μέσω ενός ηχοαισθητήρα, το πιάνει σμέσως και εκπέμπει ένα ηλεκτρονικό σήμα που διοχετεύεται στο μπράτσο σας, φτάνει σε κάποιο από τα νευρικά σας κέντρα και διακόπτει, δεν ξέρω τι ακριβώς, μα εν πάση περιπτώσει σάς κόβει το ροχαλητό. Κοστίζει μόνο 45 δολάρια. Το κακό είναι ότι δε συνιστάται στους καρδιοπαθείς και αρχίζω να υποπτεύομαι ότι μπορεί να επηρεάσει και την υγεία ενός αθλητή. Επί πλέον, ζυγίζει δυο λίβρες, δηλαδή σχεδόν ένα κιλό, και επομένως μπορείτε να το χρησιμοποιείτε με το έτερόν σας ήμισυ με το οποίο σας ενώνουν πολλές δεκαετίες κοινής ζωής, αλλά όχι με τις περιπέτειες της μιας βραδιάς, διότι το να κάνεις έρωτα με μια συσκευή του ενός κιλού στον καρπό μπορεί να έχει μερικές δυσάρεστες επιπτώσεις.

Ως γνωστόν, οι Αμερικανοί, για να μειώσουν τη χοληστερόλη, κάνουν τζόγκινγκ, δηλαδή τρέχουν για ώρες, ώσπου να πέσουν ξεροί από έμφραγμα. Το Pulse Trainer (59,95 δολάρια) μπαίνει στον καρπό σας και συνδέεται μ' ένα καλώδιο με μια λαστιχένια θήκη που τη φοράτε στο δείκτη σας. Μόλις το καρδιοκυκλοφορικό σας σύστημα φτάσει στο χείλος της κατάρρευσης, χτυπάει συναγερμός. Τεράστια πρόοδος, αν σκεφτεί κανείς ότι στις υπανάπτυκτες χώρες σταματάει κανείς, μόλις λαχανιάσει —εξαιρετικά πρωτόγονο κριτήριο κι ίσως γι' αυτό τα παιδιά στην Γκάνα δεν κάνουν τζόγκινγκ. Το παράξενο όμως είναι ότι παρά την τόσο σοβαρή αυτή παράλειψη, δεν έχουν καθόλου χοληστερόλη. Με το Pulse Trainer μπορείτε να τρέχετε ήσυχοι και αν δέσετε στο στήθος και στη μέση σας τις δυο ζώνες της Nike Monitor, μια ηλεκτρονική φωνή που ενεργοποιείται από ένα μικροεπεξεργαστή και ένα Doppler Effect Ultra Sound, σας λέει πόση απόσταση διανύσατε και με ποια ταχύτητα (δολάρια 300).

Αν αγαπάτε τα ζώα, σας συνιστώ το Bio Bet. Μπαίνει στο κολάρο του σκύλου σας και εκπέμπει υπερήχους (Κύκλωμα Pmbc) που σκοτώνουν τους ψύλλους. Κοστίζει μόνο 25 δολάρια. Δεν ξέρω αν μπορείτε να το βάλετε στο δικό σας λαιμό, για ν' απαλλαγείτε από τις μουνόψειρες, αλλά ως συνήθως φοβάμαι τις παρενέργειες. Οι μπαταρίες λιθίου Duracell δεν περιλαμβάνονται στη συσκευασία. Ο σκύλος πρέπει να πάει να τις αγοράσει μόνος του.

Το Shower Valet (34,95 δολάρια) σας προσφέρει, σε μια μόνο συσκευή που στερεώνεται στον τοίχο, έναν καθρέφτη μπάνιου που δε θαμπώνει, ραδιόφωνο, τηλεόραση, θήκη για τα ξυράφια και dispenser κρέμας ξυρίσματος. Η διαφήμιση λέει ότι μπορεί να μεταμορφώσει την καθημερινή πρωινή ρουτίνα σε μια «μοναδική εμπειρία». Το Spice Track (36,95 δολάρια) είναι μια ηλεκτρική συσκευή που περιέχει κουτάκια απ' όποιο μπαχαρικό τραβάει η ψυχή σας. Οι φτωχοί τα βάζουν σ' ένα ραφάκι πάνω απ' την κουζίνα του γκαζιού κι αν θέλουν, ας πούμε, να βάλουν κανέλα στο καθημερινό τους χαβιάρι, πρέπει να την πιάσουν με τα δάχτυλα. Αντίθετα, εσείς σχηματίζεται έναν αλγόριθμο (μάλλον σε Turbo Pascal) και το επιθυμητό μπαχαρικό έρχεται μπροστά σας.

Αν θέλετε να κάνετε ένα δώρο στο αγαπημένο σας πρόσωπο για τα γενέθλιά του, με 30 μόνο δολάρια μια ειδική φίρμα αναλαμβάνει να σας βρει ένα αντίτυπο των *New York Times* της ημέρας κατά την οποία γεννήθηκε. Αν γεννήθηκε την ημέρα της Χιροσίμα ή του σεισμού της Μεσίνα, δικός του λογαριασμός. Χρησιμεύει ακόμα, για να ταπεινώσετε αυτούς που μισείτε, αν έτυχε να γεννηθούν μια μέρα που δε συνέβη τίποτα.

Για τις πτήσεις που κρατούν αρκετή ώρα, μπορείτε να νοικιάσετε, με τρία ή τέσσερα δολάρια, ειδικά ακουστικά, για ν' ακούτε διάφορα μουσικά προγράμματα ή soundtracks από ταινίες. Για όσους ταξιδεύουν συχνά και κατ' ανάγκην και φοβούνται το AIDS υπάρχουν ατομικά και ατομικευμένα (αποστειρωμένα) ακουστικά που μπορείτε να τα παίρνετε μαζί σας σ' όλες τις πτήσεις.

Όταν περνάτε από τη μια χώρα στην άλλη, θα θέλετε σίγουρα να ξέρετε πόσα δολάρια είναι μια στερλίνα ή με πόσα ισπανικά δουβλόνια αντιστοιχεί ένα τάλαρο. Οι φτωχοί χρησιμοποιούν μολύβι ή ένα κομπιουτεράκι των δέκα χιλιάδων λιρών. Διαβάζουν τις τιμές που δίνει η εφημερίδα και πολλαπλασιάζουν. Οι πλούσιοι μπορούν ν' αποκτήσουν ένα Currency Converter των είκοσι δολαρίων: κάνει τα ίδια πράγματα με το κομπιουτεράκι, μα κάθε πρωί ο γενικός διευθυντής σας πρέπει να το αναπρογραμματίζει με βάση τις τιμές των εφημερίδων και κατά πάσα πιθανότητα είναι ανίκανο ν' απαντήσει στην (μη νομισματική) ερώτηση: «Πόσο κάνει έξι επί έξι;». Το σικ της υπόθεσης είναι ότι αυτός ο υπολογιστής κάνει τα μισά από τους άλλους και κοστίζει το διπλάσιο.

Έπειτα υπάρχουν οι διάφορες θαυματουργές ατζέντες (Master Day Time, Memory Pal, Loose-Leaf Timer και τα λοιπά). Μια θαυματουργή ατζέντα είναι φτιαγμένη σαν ένα κοινό ημερολόγιο (μόνον που συνήθως δε χωράει στην τσέπη σας). Όπως και στο κοινό ημερολόγιο, μετά από την τριακοστή Σεπτεμβρίου έρχεται η πρώτη Οκτωβρίου. Αυτό που αλλάζει είναι η περιγραφή. Φανταστείτε ---σας εξηγούν υπομονετικά--- ότι την 1η Ιανουαρίου κλείνετε ένα ραντεβού για τις 10 π.μ. της 20ής Δεκεμβρίου με-σολαβούν σχεδόν δώδεκα μήνες και κανένας ανθρώπινος νους

δεν μπορεί ν' απομνημονεύσει μια τόσο ασήμαντη λεπτομέρεια για τόσο πολύ καιρό. Τι κάνετε λοιπόν; Την 1η Ιανουαρίου ανοίγετε την ατζέντα στις 20 Δεκεμβρίου και γράφετε «10 π.μ., κος Σμιθ». Θαύμα! Για έναν ολόκληρο χρόνο μπορείτε να ξεχάσετε αυτή τη σημαντικότερη υποχρέωση· αρκεί στις εφτά το πρωί της 20ής Δεκεμβρίου, την ώρα που τρώτε τα κορν-φλέικς σας, ν' ανοίξετε την ατζέντα σας και ως εκ θαύματος θα θυμηθείτε το ραντεβού σας... Μα αν την 20ή Δεκεμβρίου —λέω εγώ— ξυπνήσετε στις έντεκα και κοιτάξετε την ατζέντα σας το μεσημέρι; Εννοείται ότι, αν ξοδέψετε 50 δολάρια για τη θαυματουργή ατζέντα, θα έχετε τουλάχιστον τον κοινό νου να σηκώνεστε πάντα στις εφτά το πρωί.

Για να επιταχύνετε την τουαλέτα σας της 20ής Δεκεμβρίου, βρίσκω πολύ δελεαστικό, για 16 μόνο δολάρια, το Nose Hair Remover ή Rotary Clipper. Είναι ένα εργαλείο που θα ενθουσίαζε το μαρκήσιο ντε Σαντ. Χώνεται στη μύτη (συνήθως) και —περιστεφόμενο ηλεκτρικά— κόβει τις εσωτερικές τρίχες της μύτης, απρόσιτες στο ψαλίδι του ράφτη με το οποίο οι φτωχοί προσπαθούν συνήθως, και μάταια, να τις εξοντώσουν. Δεν ξέρω αν υπάρχει σε γιγάντιο μέγεθος για τον ελέφαντά σας.

Το Cool Sound είναι ένα φορητό ψυγείο με ενσωματωμένη τηλεόραση για τα πικνίκ σας. Η Fish Tie είναι μια γραβάτα σε σχήμα μπακαλιάρου από 100% πολυέστερ. Το Coin Changer (μια συσκευή που βγάζει κέρματα) σας διευκολύνει να μην ψάχνετε στις τσέπες σας για ψιλά, όταν θέλετε ν' αγοράσετε εφημερίδα. Δυστυχώς καταλαμβάνει τόσο χώρο, όσο και η θήκη με την κάρτα του Αγίου Αλβανού. Και δε λέει πού θα βρεθούν, σε περίπτωση ανάγκης, τα κέρματα που θα τη γεμίσουν.

Το τσάι, όταν τα βότανα είναι καλά, απαιτεί μόνον ένα δοχείο, όπου θα βράσει το νερό, ένα κουταλάκι και το πολύ πολύ ένα σουρωτήρι. Το Tea magic (9,95 δολάρια) είναι μια πολυπλοκότερη συσκευή που κατορθώνει να κάνει την παρασκευή ενός φλιτζανιού τσαγιού εξίσου επίπονη με την παρασκευή ενός φλιτζανιού καφέ.

Εγώ προσωπικά υποφέρω από ηπατικές ενοχλήσεις, ουρικό οξύ, ατροφική ρινίτιδα, γαστρίτιδα, γόνατο της πλύστρας,

αγκώνα του τενίστα, αβιταμίνωση, αρθριτικούς και μυικούς πό-
νους, σφυροδακτυλία, αλλεργικά εκζέματα και ίσως λέπρα. Ευ-
τυχώς που δεν είμαι και υποχονδριακός. Αλλά πρέπει να θυμάμαι
κάθε μέρα και τη σωστή ώρα ποια χάπια να πάρω. Μου έχουν
χαρίσει ασημένια κουτάκια για τα χάπια μου, αλλά ξεχνάω να τα
γεμίσω το πρωί. Για να κουβαλάω όλες τις συσκευασίες μαζί
μου, χρειάζομαι μια ολόκληρη περιουσία σε δερμάτινα είδη και
είναι άβολο, όταν κυκλοφορείς με πατίνι. Μα τώρα υπάρχει το
Tablets Container που με όγκο όχι μεγαλύτερο από μιας Lancia
Thema, σας συνοδεύει στις δύσκολες μέρες σας και με μια περι-
στροφή την κατάλληλη στιγμή σας προσφέρει το κατάλληλο
χάπι. Μα ακόμα πιο κομψό είναι το Electronic Pill Box (19,85
δολάρια) για ασθενείς που δεν έχουν περισσότερες από τρεις
αρρώστιες ταυτόχρονα. Το κουτί είναι χωρισμένο στα τρία και
ένα ηλεκτρονικό σήμα σάς ειδοποιεί πότε πρέπει να πάρετε το
χάπι σας.

Το Trap-Ease είναι υπέροχο, αν έχετε ποντίκια στο σπίτι σας.
Βάζετε μέσα λίγο τυρί, το αφήνετε και μπορείτε να πάτε ακόμα
και στην Όπερα. Στις συνηθισμένες φάκες, όταν μπαίνει το πο-
ντίκι, σπρώχνει ένα εξάρτημα και πέφτει μια λάμα που το σκο-
τώνει. Αντίθετα το Trap-Ease είναι φτιαγμένο με αμβλεία γωνία.
Αν το ποντίκι παραμένει στο προχόλ, μένει ζωντανό (αλλά δεν
τρώνει το τυρί). Αν το φάει, το αντικείμενο περιστρέφεται κατά 94
μοίρες και πέφτει ένα στόρι. Καθώς το αντικείμενο κοστίζει μό-
νον 8 δολάρια και είναι διαφανές, έχετε πολλές δυνατότητες επι-
λογής: να χαζεύετε τον ποντικό τα βράδια που σας έχει χαλάσει
η τηλεόραση, να τον αφήσετε ελεύθερο στους κάμπους (οικολο-
γική λύση), να τον ρίξετε στο σκουπιδοτενεκέ ή —σε καταστά-
σεις πολιορκίας— να τον αδειάσετε κατευθείαν σε μια κατσαρόλα
με βραστό νερό.

Το Leaf Scoops είναι ένα γάντι που μεταμορφώνει τα χέρια σας
σε άκρα ενός στεγανόποδος γεννημένου, μετά από ραδιενεργό
μετάλλαξη, από τη διασταύρωση μιας χήνας, ενός πτεροδάκτυ-
λου και του δόκτορα Quatermass. Χρησιμεύει, για να μαζεύετε τα
φύλλα από το πάρκο σας των 320.000 στρεμμάτων. Με 12,5 δολά-
ρια εξοικονομείτε τα έξοδα του κηπουρού ή του φύλακα των

θηραμάτων (συνιστάται ιδιαίτερα στο Λόρδο Τσάτερλι). Το Tie Saver καλύπτει τις γραβάτες σας με μια ελαιώδη επίστρωση, ώστε να μπορείτε να φάτε φρυγανιστό ψωμί με σάλτσα στο Chez Maxim χωρίς στη συνέχεια να εμφανίζεστε στο διοικητικό σας συμβούλιο σαν το δόκτορα Μπάρναρντ μετά από μια μεταμόσχευση. Είναι χρήσιμο και για όσους βάζουν ακόμα μπριγιαντινή. Μπορούν να σκουπίζουν το μέτωπό τους με τη γραβάτα.

Τι συμβαίνει, όταν η βαλίτσα σας είναι τόσο γεμάτη, που πάει να σκάσει; Οι ανόητοι αγοράζουν μια δεύτερη βαλίτσα από σαμουά ή δέρμα αγριόχοιρου. Αλλά μ' αυτή τη λύση δε σας μένει κανένα χέρι ελεύθερο. Το Briefcase Expander είναι ουσιαστικά ένα σαμάρι που μπαίνει πάνω στη βαλίτσα σας και μπορείτε να χώσετε μέσα ό,τι σας περισσεύει, φτάνοντας σ' ένα πλάτος που ξεπερνά τα δυο μέτρα. Για 45 δολάρια θα δοκιμάσετε την αίσθηση ότι ανεβαίνετε στο αεροπλάνο κρατώντας ένα μουλάρι παραμάσχαλα.

Το Ankle Vallet (19.95 δολάρια) είναι ένα εξάρτημα που σας επιτρέπει να κρύβετε τις πιστωτικές σας κάρτες σε μια θήκη που κολλάει στη γάμπα σας. Χρήσιμο για λαθρεμπόρους ναρκωτικών. Το Drive Alert μπαίνει πίσω από το αυτί σας, όταν οδηγείτε, και μόλις σας πιάνει η νύστα - ή αρχίσετε να κουτουλάτε, όπως θέλετε πείτε το --- και το κεφάλι σας κρεμάσει πέρα από τα επιτρεπτά όρια, χτυπάει συναγερμός. Κρίνοντας από τη φωτογραφία, μεταμορφώνει τα αυτιά σας σε κάτι που θυμίζει Σταρ Τρεκ, Αντρεότι ή Άνθρωπο Ελέφαντα. Αν την ώρα που το φοράτε σας ρωτήσει κανείς: «Θέλεις να με παντρευτείς;», μη βιαστείτε ν' απαντήσετε μ' ενθουσιασμό ναι. Θα καταλήξετε κεραυνοβολημένος από υπερήχους.

Τελειώνω μ' έναν αυτόματο διανομέα τροφής για πουλιά, ένα μπουκάλι μπίρας για προσωπική χρήση με κουδουνάκι ποδηλάτου (για να ζητάτε να σας το ξαναγεμίσουν), μια σάουνα προσωπικού, ένα διανομέα Κόκα-Κόλα σε μορφή βενζιναντλίας και μια Bicycle Seat: μια διπλή σέλα ποδηλάτου για τα οπίσθιά σας. Καλή για όσους πάσχουν από προστάτη. Η διαφήμιση λέει ότι διαθέτει ένα «split-end design (no pun intended)». Σαν να λέμε: «Σας ανοίγει στα δύο τα οπίσθια (με το συμπάθιο)».

Μεταξύ μιας πτήσης και της άλλης εξερευνά κανείς και τα περίπτερα και μαθαίνει πολλά πράγματα. Πριν από μέρες ανακάλυψα ότι υπάρχουν διάφορα περιοδικά που απευθύνονται στους κυνηγούς θησαυρών. Αγόρασα το *Tresors de l' Histoire* που εκδίδεται στο Παρίσι. Περιέχει άρθρα για τις πιθανότητες ανακάλυψης θαυμαστών ευρημάτων σε διάφορες περιοχές της Γαλλίας, ακριβείς γεωγραφικές και τοπογραφικές ενδείξεις, πληροφορίες για θησαυρούς που ήδη βρέθηκαν στα ίδια μέρη.

Στο τεύχος που αγόρασα υπήρχαν πληροφορίες για θησαυρούς που μπορούν να βρεθούν στον πάτο του Σηκουάνα και που περιλαμβάνουν από αρχαία νομίσματα μέχρι αντικείμενα που ρίχτηκαν στο ποτάμι μες στην πορεία των αιώνων, σπαθιά, αγγεία, πλοιάρια, κλοπιμαία και έργα τέχνης· θησαυρούς θαμμένους στη Βρεττάνη από την αποκαλυπτική αίρεση του Αιώνος του Αστέρος κατά το Μεσαίωνα· θησαυρούς του μαγικού δάσους της Βροσλάνδης που ξεκινούν από την εποχή του Μέρλιν και τον κύκλο του Γκράαλ, με λεπτομερείς οδηγίες για να εντοπίσετε, αν όλα σας παν καλά, ακόμα και το ίδιο το Άγιο Δισκοπότηρο αυτοπροσώπως· θησαυρούς θαμμένους από τα μέλη της Βαντέα την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης στη Νορμανδία· το θησαυρό του Ολιβιέ του Διαβόλου, κουρέα του Λουδοβίκου του ΙΑ΄· θησαυρούς για τους οποίους μιλούν τα μυθιστορήματα του Αρσέν Λουπέν, δήθεν στ' αστεία, αλλά που υπάρχουν και στην πραγματικότητα. Επί πλέον, ένα *Guide de la France trésoraire*, που στο άρθρο απλώς περιγράφεται, διότι το πλήρες έργο, που κοστίζει 26 φράγκα, περιλαμβάνει 74 χάρτες σε κλίμακα 1:100 και ο καθένας μπορεί να διαλέξει το χάρτη της περιοχής του.

Ο αναγνώστης θα αναρωτηθεί πώς θα μπορέσει ν' αναζητήσει ένα θησαυρό κάτω από τη γη ή το νερό. Μην ανησυχείτε, το περιοδικό περιέχει άρθρα και διαφημίσεις για τον απαραίτητο εξοπλισμό ενός κυνηγού θησαυρών. Υπάρχουν ανιχνευτές διαφόρων τύπων, ειδικά για χρυσάφι, μέταλλα ή άλλα πολύτιμα υλικά. Για τις υποβρύχιες έρευνες υπάρχουν στολές, μάσκες, μηχανές που ξεχωρίζουν τα κοσμήματα, βατραχοπέδιλα. Μερικά απ' αυτά τα εξαρτήματα κοστίζουν μερικές εκατοντάδες χιλιάδες λίρες, άλλα ξεπερνούν το εκατομμύριο και βάλε. Επί πλέον προσφέρο-

νται πιστωτικές κάρτες με τις οποίες, μετά από αγορές δύο εκατομμυρίων, δικαιούται κανείς εξαρτήματα αξίας άλλων εκατό χιλιάδων λιρών (δε βλέπουμε το λόγο της έκπτωσης, διότι ήδη ο αγοραστής θα πρέπει να έχει βρει τουλάχιστον ένα κοφίνι ισπανικά δουβλόνια).

Με οχτακόσιες χιλιάδες λίρες μπορείτε λόγου χάρη ν' αποκτήσετε ένα M-Scan που, μολονότι ογκώδες, σας επιτρέπει να εντοπίζετε χάλκινα νομίσματα σε βάθος είκοσι δύο εκατοστών, μια κάσα στα δυο μέτρα και μια μάζα αμιγούς μετάλλου μέσα σε χρηματοκιβώτιο στα τρία περίπου μέτρα κάτω από τα πόδια σας. Υπάρχουν οδηγίες για το πώς να προσανατολίζετε τους ανιχνευτές και σας πληροφορούν ότι ο βροχερός καιρός ευνοεί την αναζήτηση των ογκωδών αντικειμένων, ενώ η ξηρασία την αναζήτηση των μικρών αντικειμένων. Το Beachcomber 60 είναι ειδικό για έρευνες σε παραλίες και εδάφη με υψηλή περιεκτικότητα μετάλλων (καταλαβαίνετε ότι, αν ένα χάλκινο νόμισμα είναι θαμμένο κοντά σ' ένα κοίτασμα διαμαντιών, η συσκευή μπορεί να κάνει την παλαβή και να αγνοήσει το νόμισμα). Εξάλλου, μια άλλη ανακοίνωση λέει ότι το 90% του παγκόσμιου χρυσού δεν έχει ανακαλυφθεί ακόμα και ο ανιχνευτής Goldspear, ιδιαιτέρως εύχρηστος (κοστίζει ενάμισυ εκατομμύριο), είναι ειδικά φτιαγμένος, για να εντοπίζει χρυσοφόρα κοιτάσματα. Ειδική προσφορά για τον ανιχνευτή τσέπης (Metal Locator), για να ψάχνετε σε τζάκια και παλιά έπιπλα. Για λιγότερο από τριάντα χιλιάδες λίρες μια φιάλη AF2 που σας επιτρέπει να καθαρίζετε και να ξεσκουριάζετε τα νομίσματα που βρήκατε. Για τους πιο φτωχούς διάφορα ραδιοισθητικά μενταγιόν. Για όσους θέλουν να κατατοπιστούν περισσότερο μια σειρά βιβλίων με δελεαστικούς τίτλους: *Μυστηριώδης ιστορία των γαλλικών θησαυρών, Οδηγός των θαμμένων θησαυρών, Οδηγός των χαμένων θησαυρών, Γαλλία η γη της επαγγελίας, Τα έγκατα της Γαλλίας, Κυνήγι θησαυρών στο Βέλγιο και στην Ελβετία*, κτλ.

Θα αναρωτηθείτε πώς είναι δυνατό, με όλα αυτά τα ελέη του Θεού στη διάθεσή τους, οι συντάκτες του περιοδικού να κάθονται και να χάνουν τον καιρό τους γράφοντάς το, αντί να ξεκινήσουν για τα δάση της Βρετάνης. Η αλήθεια είναι ότι το περιο-

δικό, τα βιβλία, οι ανιχνευτές, τα βατραχοπέδιλα, τα αντισκωρικά και όλα τ' άλλα πουλιούνται από την ίδια οργάνωση που έχει μια αλυσίδα καταστημάτων λίγο-πολύ παντού. Το μυστήριο αποκαλύφθηκε, αυτοί έχουν ήδη βρει το θησαυρό τους.

Μένει να εξηγήσουμε ποιοι είναι αυτοί που τους πλουτίζουν, αλλά θα πρέπει να είναι οι ίδιοι που στην Ιταλία ψάχνουν να βρουν χρυσές ευκαιρίες στις τηλεοπτικές δημοπρασίες και τρέχουν να εκμεταλλευτούν το μαικηνατισμό των επιπλοποιείων. Τουλάχιστον οι Γάλλοι έχουν την ευκαιρία υγιεινών περιπάτων στα δάση.

(1986)

ΠΩΣ ΝΑ ΓΙΝΕΤΕ ΙΠΠΟΤΗΣ ΤΗΣ ΜΑΛΤΑΣ

ΠΗΡΑ μια επιστολή με επικεφαλίδα *Ordre Souverain Militaire de Saint-Jean de Jérusalem – Chevaliers de Malte Prieuré Oecuménique de la Sainte-Trinité-de-Villedieu – Quartier Général de la Vallette Prieuré de Québec*, με την οποία μου πρότειναν να γίνω Ιπποτης της Μάλτας. Θα προτιμούσα έναν όρκο του Καρλομάγνου, αλλά, όπως και να 'χει, το είπα αμέσως στα παιδιά μου, για να καταλάβουν ότι ο πατέρας τους δεν είναι και για πέταμα. Έπειτα έψαξα στη βιβλιοθήκη μου για τον τόμο των *Caffanjon* και *Galimard Flavigny, Ordres et contre-ordres de chevalerie*, Παρίσι, 1982, όπου δημοσιεύεται και ένας κατάλογος ψευδοταγμάτων της Μάλτας, που εξεδόθη από το αυθεντικό Υπέρτατο Στρατιωτικό Τάγμα Ελεημοσυναρίων του Αγίου Ιωάννου της Ιερουσαλήμ, της Ρόδου και Μάλτας, με έδρα τη Ρώμη.

Υπάρχουν άλλα δεξαέξι τάγματα της Μάλτας, όλα έχουν σχεδόν το ίδιο όνομα με ανεπαίσθητες παραλλαγές, όλα θεωρούν τον εαυτό τους έγκυρο και τα άλλα άκυρα. Το 1908, κάποιοι Ρώσοι ιδρύουν ένα τάγμα στις Ηνωμένες Πολιτείες, που αργότερα αρχηγός του θα γίνει η Αυτού Βασιλική Υψηλότης ο πρίγκιψ Ροβέρτος Πατερνό ο Β΄, Αγιέρμπε Αραγκόνα, δούξ του Περινιάν, κεφαλή του βασιλικού οίκου της Αραγωνίας, διεκδικητής του θρόνου της Αραγωνίας και των Βαλεαρίδων, Μέγας Διδάσκαλος των ταγμάτων του Περιλαιμίου της Αγίας Αγάθης των Πατερνό και του Βασιλικού Στέμματος των Βαλεαρίδων. Αλλά απ' αυτό τον κορμό αποσπάται το 1934 ένας Δανός που ιδρύει ένα άλλο τάγμα και δίνει την πρωτοκαθεδρία στον πρίγκιπα Πέτρο της Ελλάδας και Δανίας.

Στη δεκαετία του '60 ένας αποστάτης του ρωσικού τάγματος,

ο Πολ ντε Γκρανιέ ντε Κασανιάκ, ιδρύει ένα τάγμα στη Γαλλία και επιλέγει ως προστάτη του το βασιλιά Πέτρο το Β΄ της Γιουγκοσλαβίας. Το 1965 ο τέως Πέτρος ο Β΄ της Γιουγκοσλαβίας μαλώνει με τον Κασανιάκ και ιδρύει ένα άλλο τάγμα στη Νέα Υόρκη του οποίου Μέγας Ηγούμενος είναι στη δεκαετία του '70 ο Πέτρος της Ελλάδας και Δανίας, που στη συνέχεια τον εγκαταλείπει, για να πάει στο δανικό τάγμα. Το 1966 εμφανίζεται ως σφραγιδοφύλαξ του τάγματος κάποιος Ρόμπερτ Μπασαράμπα φον Μπράνκοβαν΄ Κιμτσιακβίλι, που ωστόσο διαγράφεται και πάει και ιδρύει το τάγμα των Οικουμενικών Ιπποτών της Μάλτας, του οποίου Αυτοκρατορικός και Βασιλικός Προστάτης θα γίνει ο πρίγκιπας Ερρίκος Γ΄ Κωνσταντίνος του Βίγο Λάσκαρης Αλεράμιχος Παλαιολόγος του Μονφερά, κληρονόμος του θρόνου του Βυζαντίου, πρίγκιπας της Θεσσαλίας, που στη συνέχεια θα ιδρύσει ένα άλλο τάγμα της Μάλτας, Ηγουμενείο των Ηνωμένων Πολιτειών, ενώ ο Μπασαράμπα το 1975 προσπαθεί να ιδρύσει ένα δικό του με το Ηγουμενείο της Αγίας Τριάδας του Βιλντιέ, δηλαδή το δικό μου, αλλά χωρίς επιτυχία. Στη συνέχεια βρίσκω ένα βυζαντινό προτεκτοράτο· ένα τάγμα που ιδρύθηκε από τον πρίγκιπα Κάρολο της Ρουμανίας, ο οποίος αποχώρησε από τους Κασανιάκ· ένα Μεγάλο Ηγουμενείο του οποίου Μέγας Κριτής είναι κάποιος Τόνα-Μπάρτετ, ενώ ο πρίγκιπας Αντρέας της Γιουγκοσλαβίας - ήδη Μέγας Διδάσκαλος του τάγματος που ίδρυσε ο Πέτρος ο Β΄ - είναι Μέγας Διδάσκαλος του Ηγουμενείου της Ρωσίας (μα στη συνέχεια ο πρίγκιπας αποσύρεται και το τάγμα αλλάζει τ' όνομά του σε Μεγάλο Βασιλικό Ηγουμενείο της Μάλτας και της Ευρώπης)· ένα τάγμα που δημιουργήθηκε στη δεκαετία του '70 από κάποιο βαρόνο ντε Σουαμπέρ και από το Βίκτωρα Μπούζα, Ορθόδοξο Αρχιεπίσκοπο της Μητρόπολης του Μπιαλιστόκ, πατριάρχη της ανατολικής και δυτικής διασποράς, πρόεδρο της Δημοκρατίας του Ντάντσιχ (*sic*), Πρόεδρο του δημοκρατικού κράτους της Λευκορωσίας και Μεγάλο Χαν της Ταταρίας και της Μογγολίας, επονομαζόμενο Βίκτωρα Τιμούρ Β΄· ένα Μέγα Διεθνές Ηγουμενείο που δημιουργήθηκε το 1971 από την ήδη προαναφερθείσα Αυτού Βασιλική Υψηλότητα, το Ροβέρτο Πατερνό και το βαρόνο μαρκήσιο του Άλαρο· το

1982 ο Μέγας Προστάτης αυτού του τάγματος γίνεται ένας άλλος Πατερνό, Κεφαλή του Βασιλικού Οίκου Λεοπάρντι Τομασίνι Πατερνό της Κωνσταντινουπόλεως, κληρονόμος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας της Ανατολής, χειροτονημένος νόμιμος διάδοχος της Καθολικής Αποστολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας του Βυζαντινού Δόγματος, μαρκήσιος του Μοντεαπέρτο, κόμης παλαδίνος του θρόνου της Πολωνίας.

Το 1971 εμφανίζεται στη Μάλτα και το δικό μου τάγμα, μετά από ένα σχίσμα σ' εκείνο του Μπασαράμπα, και τίθεται υπό την υψηλή προστασία του Αλεξάνδρου Λικάστρο Γκριμάλντι Λάσκαρης Κομένο Βεντιμίλια, δούκα της Λα Σαστρ, ανώτατου πρίγκιπα και μαρκησίου της Ντεόλ, ενώ τώρα Μέγας Διδάσκαλος είναι ο μαρκήσιος Κάρλο Στιβάλα ντι Φλαβινί, ο οποίος μετά από το θάνατο του Λικάστρο, συνασπίζεται με τον Πιερ Παλό, που έχει κληρονομήσει όλους τους τίτλους του Λικάστρο και επί πλέον τους τίτλους της Αυτού Παναγιότητος του Αρχιεπισκόπου Πατριάρχη της Καθολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Βελγίου, του Μεγάλου Διδασκάλου του Υπέρτατου Στρατιωτικού Τάγματος του Ναού της Ιερουσαλήμ, του Μεγάλου Διδασκάλου και Ιεροφάντη του Παγκόσμιου Μασονικού Τάγματος του Αρχαίου και Αρχέγονου Ανατολικού Δόγματος Μέμφιδος και Μισραϊμ Ηνωμένων.

Έβαλα το βιβλίο στη θέση του. Ίσως κι αυτό να περιέχει ψεύτικες πληροφορίες. Ωστόσο, έχει αντιληφθεί ότι, για να μη νιώθει κανείς σαν τον τελευταίο τροχό της αμάξης, πρέπει ν' ανήκει κάπου. Η Ρ2 έχει διαλυθεί, η Opus Dei μπάζει νερά από παντού κι έχει καταλήξει βούκινο. Έτσι διάλεξα την Ιταλική Εταιρεία του Γλυκού Φλάουτου. Μοναδική, Αληθινή, Αρχαία και Αποδεδεγμένη.

(1986)

ΠΩΣ ΝΑ ΤΡΩΤΕ ΣΤΟ ΑΕΡΟΠΛΑΝΟ

ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ενός αεροπορικού ταξιδιού πριν από μερικά χρόνια (Ώμστερνταμ μετ' επιστροφής) κατέστρεψα δύο γραβάτες Brooks Brothers, δύο πουκάμισα Burberry, δύο παντελόνια Bardelli, ένα τούντ σακάκι που είχα αγοράσει στη Bond Street και ένα γιλέκο Krizia.

Πράγματι, στις διεθνείς πτήσεις ισχύει η καλή συνήθεια να σερβίρεται ένα γεύμα. Ωστόσο, όλοι ξέρουμε ότι το κάθισμα είναι στενό, το τραπεζάκι επίσης και το αεροπλάνο μερικές φορές τραντάζεται. Επί πλέον οι πετσέτες στ' αεροπλάνο είναι πολύ μικρές και, αν τη βάλεις στο λαιμό, σου αφήνει την κοιλιά ακάλυπτη, ενώ, αν τη βάλεις στα γόνατα, μένει το στήθος σου εκτεθειμένο. Η λογική θα επέβαλλε να σερβίρονται τροφές που δε λεκιάζουν και είναι στερεές. Αυτό δε σημαίνει ότι πρέπει να μοιράζουν ταμπλέτες Epernit. Στερεές τροφές είναι η κοτολέτα αλά μιλανέζε, τα κρέατα σχάρας, το τυρί, οι τηγανητές πατάτες και το ψητό κοτόπουλο. Φαγητά που λεκιάζουν είναι τα σπαγγέτι με σάλτσα και λουκάνικα, οι μελιτζάνες παπουτσάκια, οι πίτσες, μόλις βγαίνουν απ' το φούρνο, οι σούπες που σερβίρονται καυτές σε μπολ χωρίς λαβές.

Το χαρακτηριστικό μενού των αεροπλάνων αποτελείται από παραψημένο κρέας που πλέει σε μια καφετιά σάλτσα, γενναίες μερίδες από ντομάτες και λαχανικά ψιλοκομμένα και μουλιασμένα σε κρασί, ρύζι και μπιζέλια με σάλτσα. Ως γνωστόν, τα μπιζέλια είναι ασύλληπτα αντικείμενα —και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο ούτε καν οι μεγάλοι σεφ κατάφεραν ποτέ να φτιάξουν μπιζέλια γεμιστά— ιδίως αν προσπαθείς, όπως επιβάλλουν οι καλοί τρόποι, να τα φας με το πιρούνι και όχι με το κουτάλι. Μη μου

πείτε ότι οι Κινέζοι βρίσκονται σε χειρότερη θέση, διότι σας διαβεβαιώ ότι είναι πολύ πιο εύκολο να πιάσεις ένα μπιζέλι με τα ξυλάκια παρά να το τσιμήσεις με το πιρούνι. Και είναι ανώφελο να μου πείτε ότι τα μπιζέλια δεν τσιμπιούνται με το πιρούνι, αλλά μαζεύονται, διότι τα πιρούνια είναι ακριβώς σχεδιασμένα, για να ρίχνουν κάτω τα μπιζέλια που παριστάνουν ότι μαζεύουν.

Ας προσθέσουμε ότι τα μπιζέλια στο αεροπλάνο κατά κανόνα σερβίρονται, όταν το σκάφος μπαίνει σε κενό αέρος και ο κυβερνήτης συμβουλεύει να δέσετε τις ζώνες σας. Εξαιτίας αυτών των περίπλοκων εργονομικών υπολογισμών, τα μπιζέλια έχουν μόνο δυο εναλλακτικές λύσεις: ή να χωθούν στο λαιμό ή στο βρακί σας.

Όπως μας διδάσκουν οι αρχαίοι μύθοι, για να μην μπορέσει η αλεπού να πιει από το ποτήρι, πρέπει το ποτήρι να είναι ψηλό και λεπτό. Τα ποτήρια των αεροπλάνων είναι ρηχά και πλατιά, σαν λεκανάκια. Προφανώς οποιοδήποτε υγρό χύνεται, διότι έτσι επιβάλλουν οι φυσικοί νόμοι, ακόμα κι όταν δεν υπάρχουν κενά αέρος. Το ψωμί δεν είναι οι γαλλικές μπαγκέτες που πρέπει να τις κόβεις με τα δόντια σου, ακόμα κι όταν είναι φρέσκες, αλλά ένας ιδιαίτερος τύπος πιτυρούχου που, μόλις το πιάσεις, διαλύεται σ' ένα σύννεφο λεπτότατης σκόνης. Όπως διδάσκει και η αρχή του Λαβουαζιέ, η σκόνη αυτή δεν εξαφανίζεται παρά μόνο φαινομενικά: μόλις φτάσετε στον προορισμό σας, θ' ανακαλύψετε ότι πήγε όλη και χώθηκε κάτω από τα οπίσθιά σας, καταφέροντας να κολλήσει στο παντελόνι σας ακόμα κι από πίσω. Το γλυκό είτε μοιάζει με μαρένγκα και κολλάει μαζί με το ψωμί ή κυλάει κατευθείαν στα δάχτυλά σας, όταν η πετσέτα σας έχει ήδη μουσκέψει από σάλτσα ντομάτα και σας είναι άρχηστη.

Έτσι μένουν μόνον τα υγρά χαρτομάντιλα: αλλά, καθώς είναι αδύνατο να ξεχωρίσετε τη συσκευασία τους απ' αυτήν του αλατιού, του πιπεριού και της ζάχαρης, όταν πια έχετε βάλει τη ζάχαρη στη σαλάτα, το χαρτομάντιλο έχει ήδη καταλήξει στον καφέ, που σερβίρεται βραστός σ' ένα κυπελάκι από θερμοαγωγιμο υλικό, ξέχειλο ως επάνω, έτσι ώστε να μπορεί εύκολα να ξεφύγει από τα τσουρουφλισμένα χέρια σας και να ανακατευτεί με τη σάλτσα που έχει μαζευτεί γύρω από τη ζώνη σας. Στην

business class ο καφές χύνεται στην αγκαλιά σας, κατευθείαν από την αεροσυνοδό η οποία σας ζητάει συγγνώμη σε εσπεράντο.

Ο υπεύθυνος του κέτερινγκ μιας αεροπορικής εταιρείας στρατολογείται, χωρίς αμφιβολία, μεταξύ εκείνων των έμπειρων ξενοδοχοϋπαλλήλων που χρησιμοποιούν ένα είδος μπρικιού που, αντί να χύνει τον καφέ στο φλιτζάνι, αδειάζει το ογδόντα τοις εκατό πάνω στα σεντόνια. Μα γιατί; Η πιο προφανής υπόθεση είναι ότι θέλουν να δώσουν στους ταξιδιώτες την αίσθηση της χλιδής, έχοντας υπόψη τους τις ταινίες του Χόλιγουντ, όπου ο Νέρων πίνει πάντα με τεράστιες κούπες που του μουσκεύουν τα γένια και τη χλαμύδα και οι φεουδάρχες ροκανίζουν μπούτια με σάλτσες να στάζουν στις δαντέλες της πουκαμίσας τους, καθώς αγκαλιάζουν τις παλλακίδες τους.

Μα τότε γιατί στην πρώτη θέση, όπου όλα είναι πιο ευρύχωρα, σερβίρουν στέρεες τροφές, όπως κόκκινο χαβιάρι πάνω σε βουτυρωμένες φρυγανιές, καπνιστό σολομό και φέτες αστακού με λαδολέμονο; Ίσως επειδή στα φιλμ του Βισκόντι οι αριστοκράτες Ναζί λένε «τουφεκίστε τον», καθώς χώνουν στο στόμα τους μια σκέτη ρόγα σταφύλι;

(1987)

ΠΩΣ ΝΑ ΜΙΛΑΤΕ ΓΙΑ ΤΑ ΖΩΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ που δεν είστε απόλυτα ενημερωμένοι, η ιστορία αυτή συνέβη στη Νέα Υόρκη πριν από λίγο καιρό.

Σέντραλ Παρκ, ζωολογικός κήπος. Μερικά παιδάκια παίζουν γύρω από τη λιμνούλα με τις πολικές αρκούδες. Ένα από αυτά προκαλεί τα υπόλοιπα να κολυμπήσουν μαζί με τις αρκούδες, για ν' αναγκάσει τα άλλα να βουτήξουν, τους κρύβει τα ρούχα, τα παιδιά μπαίνουν στο νερό, πλατσουρίζουν γύρω από μια ήρεμη και νυσταλέα αρκούδα, την ενοχλούν, εκείνη τσατίζεται, απλώνει το πόδι της και τρώει ή μάλλον χάφτει δυο από τα παιδάκια, αφήνοντας τ' αποφάγια ολόγυρα. Τρέχει η αστυνομία, καταφθάνει κι ο δήμαρχος, συζητούν αν θα πρέπει να σκοτώσουν την αρκούδα, καταλήγουν ότι δεν έφταιγε αυτή, γράφονται και μερικά σχετικά άρθρα. Κοιτάζτε περίπτωση, τα παιδιά είχαν ισπανικά ονόματα: Πορτορικανοί, έγχρωμοι ίσως, νεοφερμένοι ίσως, εν πάση περιπτώσει μαθημένοι στις αποκοτιές, όπως όλα τα παιδιά που μαζεύονται σε συμμορίες στις φτωχογειτονιές.

Διάφορες ερμηνείες του γεγονότος, όλες μάλλον αυστηρές. Εξίσου διαδεδομένη και η κυνική αντίδραση, τουλάχιστον στα λόγια: φυσική επιλογή, αφού ήταν τόσο ανόητα, ώστε να κολυμπήσουν κοντά σε μια αρκούδα, καλά να πάθουν, εγώ ούτε όταν ήμουν πέντε χρονών, δε θα έπεφτα μες στη λιμνούλα. Κοινωνική ερμηνεία: αποτέλεσμα της φτώχειας, ελλιπής μόρφωση, αλίμονο, ήταν υποπρολετάριοι ακόμα και στην ανεμελιά, στην έλλειψη σύνεσης. Μα ποια ελλιπής μόρφωση, αναρωτιέμαι, αφού ακόμα και το πιο φτωχό παιδί βλέπει τηλεόραση και διαβάζει τα σχολικά βιβλία, όπου οι αρκούδες καταβροχθίζουν τους ανθρώπους και οι κυνηγοί τις σκοτώνουν;

Τη στιγμή εκείνη αναρωτήθηκα μήπως τα παιδιά μπήκαν στη λιμνούλα, ακριβώς επειδή έβλεπαν τηλεόραση και πήγαιναν στο σχολείο. Τα παιδιά εκείνα υπήρξαν πιθανότατα θύματα της ένοχης συνειδησής μας, όπως ερμηνεύεται από τα σχολεία και από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Οι άνθρωποι υπήρξαν ανέκαθεν ανελέητοι με τα ζώα και όταν συνειδητοποιήσαν την κακία τους, άρχισαν, αν όχι να τα αγαπούν όλα (επειδή συνεχίζουν να τα τρων ατάραχοι), τουλάχιστον να μιλούν καλά γι' αυτά. Αν στη συνέχεια σκεφτούμε ότι τα μαζικά μέσα ενημέρωσης, τα σχολεία, οι δημόσιοι οργανισμοί έχουν χρεωθεί με τόσα πολλά εναντίον των ανθρώπων, είναι εντέλει ψυχολογικά και ηθικά επωφελές να επιμείνουν στην καλοσύνη των ζώων. Αφήνουν τα παιδιά του Τρίτου Κόσμου να πεθαίνουν, αλλά καλούν τα παιδιά του Πρώτου να σέβονται όχι μόνον τις λιβελούλες και τα κουνελάκια αλλά και τις φάλαινες, τους κροκόδειλους και τα φίδια.

Ας σημειώσουμε ότι αυτή η εκπαιδευτική πράξη είναι καθ' εαυτή σωστή. Αυτό που είναι υπερβολικό είναι η τεχνική που επιλέγεται για να πείσει: προκειμένου να καταστήσουν τα ζώα άξια επιβίωσης, τα εξανθρωπίζουν και τα κάνουν κούκλες. Δε λένε ότι δικαιούνται να επιβιώσουν ακόμα και όταν, σύμφωνα με τη φύση τους, είναι άγρια και σαρκοβόρα, αλλά διδάσκουν τα παιδιά να τα σέβονται κάνοντάς τα συμπαθητικά, αστεία, καλοκάγαθα, τρυφερά, σοφά και μυαλωμένα.

Κανένα ζώο δεν είναι πιο απερίσκεπτο από το λέμμο, κανένα πιο τεμπέλικο από τη γάτα, πιο σαλιάρικο από ένα σκυλί τον Αύγουστο, πιο βρόμικο από το γουρούνι, πιο υστερικό από το άλογο, πιο ηλίθιο από τη νυχτοπεταλούδα, πιο γλοιώδες από το σαλιγκάρι, πιο δηλητηριώδες από την οχιά, λιγότερο ευφάνταστο από το μυρμήγκι και λιγότερο μουσικά δημιουργικό από το αηδόνι. Απλώς θα πρέπει ν' αγαπούμε —κι αν δεν μπορούμε, τουλάχιστον να σεβόμαστε— αυτά και τ' άλλα ζώα για αυτό που είναι. Τα παλιά παραμύθια το παράκαναν με τον κακό λύκο, τα σημερινά το παρακάνουν με τους καλούς λύκους. Δε χρειάζεται να σώσουμε τις φάλαινες, επειδή είναι καλές, αλλά πρέπει να τις σώσουμε, επειδή αποτελούν μέρος του φυσικού μας περιβάλλο-

ντος και συντελούν στην οικολογική ισορροπία. Αντίθετα, τα παιδιά μας εκπαιδεύονται με φάλαινες που μιλούν, λύκους που κατατάσσονται στο τρίτο τάγμα των φραγκισκανών και κυρίως αναρίθμητα αρκουδάκια Teddy.

Οι διαφημίσεις, τα κινούμενα σχέδια, τα εικονογραφημένα βιβλία είναι γεμάτα με αρκούδες γλυκές σαν μέλι, υπάκουες στους νόμους, χαδιάρες και προστατευτικές. Και νομίζουμε ότι προσβάλλουμε την αρκούδα, αν πούμε ότι έχει δικαίωμα να ζήσει, επειδή είναι μεγάλη και χοντρή — ή όπως λέμε στα μέρη μου μπατάλα και χοντρομπαλού. Έτσι υποψιάζομαι ότι τα δύστυχα παιδάκια του Σέντραλ Παρκ σκοτώθηκαν όχι από ελλιπή αλλά από υπερβολική εκπαίδευση. Είναι θύματα της ένοχης συνείδησής μας.

Για να τα κάνουν να ξεχάσουν πόσο κακοί είναι οι άνθρωποι, τα έπεισαν ότι οι αρκούδες είναι καλές. Αντί να τους πουν με κάθε ειλικρίνεια τι ακριβώς είναι οι άνθρωποι και τι οι αρκούδες.

(1987)

ΠΩΣ ΝΑ ΓΡΑΨΕΤΕ ΜΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΡΑΦΩ ΑΥΤΟ ΤΟ ΦΑΚΕΛΑΚΙ με σκοπό να εξηγήσω πώς πρέπει να οργανώνεται μια εισαγωγή σ' έναν τόμο με δοκίμια, σε μια φιλοσοφική πραγματεία, σε μια συλλογή επιστημονικών κειμένων, που ει δυνατόν να εκδίδεται από έναν έγκυρο οίκο ή μια σειρά πανεπιστημιακών εκδόσεων, και πώς να ακολουθούνται οι καθιερωμένοι κανόνες της ακαδημαϊκής ετικέτας.

Στις παραγράφους που ακολουθούν θα εξηγήσω, με συνοπτική έστω μορφή, πώς πρέπει να γράφεται μια εισαγωγή, τι πρέπει να περιλαμβάνει και πώς πρέπει να είναι οργανωμένες οι ευχαριστίες. Η επιδεξιότητα στη διατύπωση των ευχαριστιών είναι αυτό που χαρακτηρίζει το λόγιο περιωπής. Μπορεί να τύχει κάποιος ερευνητής, στο τέλος των κόπων του, ν' ανακαλύψει ότι δεν πρέπει να ευχαριστήσει κανένα. Δεν έχει σημασία, θα επινοήσει ο ίδιος οφειλές. Μια έρευνα χωρίς οφειλές είναι ύποπτη και έτσι πρέπει πάντα να ευχαριστούμε κατά κάποιον τρόπο κάποιον.

Για να μπορέσω να συντάξω αυτό το Φακελάκι, αποδείχτηκε πολύτιμη η πολυετής εξοικείωσή μου με τις επιστημονικές εκδόσεις, την οποία δε θα είχα χωρίς τη βοήθεια του Υπουργείου Παιδείας της Ιταλικής Δημοκρατίας, των Πανεπιστημίων του Τορίνο και της Φλωρεντίας, της Πολυτεχνικής Σχολής του Μιλάνου και του Πανεπιστημίου της Μπολόνια, του New York University, του Yale University και του Columbia University.

Δε θα μπορούσα να φέρω σε πέρας αυτό το Φακελάκι, δίχως την πολύτιμη συνεργασία της κυρίας Σαμπίνα, χάρη στην οποία το γραφείο μου, που στις δύο τη νύχτα είναι ένα σκουπιδαριό τσαλακωμένων και σκισμένων χαρτιών, το επόμενο πρωί βρίσκεται σε υποφερτή κατάσταση. Ιδιαίτερες ευχαριστίες στην

Μπάρμπαρα, στη Σιμόνα και στην Γκαμπριέλα, που εργάστηκαν σκληρά, ώστε οι ώρες της περισυλλογής μου να μη διακόπτονται από υπερατλαντικά τηλεφωνήματα που θα με προσκαλούσαν σε συνέδρια με θέματα αλλοπρόσαλλα και ξένα προς τα ενδιαφέροντά μου.

Το Φακελάκι αυτό δε θα μπορούσε να γραφτεί, χωρίς τη συνεχή συμπαράσταση της γυναίκας μου, που μπόρεσε και μπορεί ν' αντέχει τις ιδιοτροπίες και τα βίτσια ενός μελετητή, ο οποίος συνεχώς κατατρύχεται από τα υπέρτατα προβλήματα της ύπαρξης, και που μου πρόσφερε παρηγοριά με τις συμβουλές της για τη ματαιότητα των πάντων. Η επιμονή με την οποία μου προσέφερε χυμούς μήλου, παριστάνοντας ότι είναι ραφιναρισμένα σκοτσέζικα μαλτ, συνετέλεσε αφάνταστα και απροσμέτρητα στο γεγονός ότι οι σελίδες αυτές διαθέτουν κάποια ελάχιστη σαφήνεια.

Τα παιδιά μου υπήρξαν μεγάλη παρηγοριά για μένα και μου πρόσφεραν τη στοργή, τη δύναμη και την πίστη να φέρω σε πέρας τα καθήκοντα που είχα αναλάβει. Χάρη στην απόλυτη και ολύμπια αδιαφορία τους για τη δουλειά μου, βρήκα τη δύναμη που μου επέτρεψε να τελειώσω αυτό το Φακελάκι μέσα σε μια καθημερινή πάλη σώμα με σώμα με τον ίδιο τον ορισμό του ανθρώπου των γραμμάτων μέσα στη μεταμοντέρνα κοινωνία. Σ' αυτά οφείλω την αδάμαστη θέληση που με κράτησε κλεισμένο στο δωμάτιό μου να γράφω αυτή τη στήλη, προκειμένου να μη συναντήσω στο διάδρομο τους καλύτερους φίλους τους, των οποίων ο κομμωτής ακολουθεί αισθητικά κριτήρια που θίγουν την ευαισθησία μου.

Η δημοσίευση αυτού του κειμένου κατέστη δυνατή χάρη στη γενναιοδωρία και στην οικονομική ενίσχυση των Κάρλο Καρατσιόλο, Λίο Ρουμπίνι, Εουτζένιο Σκαλφάρι, Λίβιο Ζανέτι, Μάρκο Μπενεντέτι και άλλων διοικητικών συμβούλων των Εκδόσεων Λ' Εσπρέσο Α. Ε. Ιδιαίτερες ευχαριστίες στη διευθύντρια προσωπικού Μίλβια Φιοράνι, που με τη συνεχή μηνιαία βοήθειά της φρόντισε για τη συνέχιση των ερευνών μου. Το ότι αυτό το σεμνό πόνημά μου φτάνει στα χέρια πάμπολλων αναγνωστών το

οφείλω στον υπεύθυνο της Υπηρεσίας Διανομής Γκουίντο Φεραντέλι.

Η παρουσίαση του έργου μου διευκολύνθηκε από την Ανώνυμη Εταιρεία Μηχανικός Καμίλο Ολιβέτι και Σία που με εφοδίασε με ένα κομπιούτερ M21. Εκφράζω ένα ιδιαίτερο ευχαριστώ στη MicroPro και το πρόγραμμά της Wordstar 2000. Το κείμενο τυπώθηκε σε ένα Okidata Microline 182.

Δε θα μπορούσα να συντάξω τις προηγούμενες και τις επόμενες γραμμές, χωρίς τη στοργική επιμονή και την ενθάρρυνση των δρος Τζιοβάνι Βαλεντίνι, δρος Έντσο Γκολίνο και δρος Φερντινάντο Αντορνάτο, που με παρηγορούσαν με στοργικά και πειστικά καθημερινά τηλεφωνήματα λέγοντάς μου ότι το *L'Espresso* πήγαινε για τυπογραφείο και έπρεπε οπωσδήποτε να βρω ένα θέμα για το παρόν «Φακελάκι της Αθηνάς».

Προφανώς, για όσα παρουσιάζονται σ' αυτή τη σελίδα, οι ίδιοι δεν έχουν καμιά επιστημονική ευθύνη και τα τυχόν μειονεκτήματα των προηγούμενων, του παρόντος και των επομένων Φακέλων οφείλονται αποκλειστικά σ' εμένα.

(1987)

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΤΕ ΣΤΗΝ ΤV

ΕΖΗΣΑ μια συναρπαστική εμπειρία, όταν η Ακαδημία Επιστημών των Νήσων Σβάλμπαρντ με έστειλε να μελετήσω για μερικά χρόνια τους Μπόνγκα, έναν πολιτισμό που ανθεί μεταξύ της Τέρρα Ινκόγκνιτα και των Νησιών της Τύχης.

Οι Μπόνγκα κάνουν πάνω-κάτω τα ίδια πράγματα που κάνουμε κι εμείς, αλλά επιδεικνύουν μια παράξενη συμπεριφορά σε σχέση με την πληρότητα των πληροφοριών. Αγνοούν την τέχνη του προϋποτιθέμενου και του υπονοούμενου.

Λόγου χάρη, εμείς αρχίζουμε να μιλάμε και προφανώς χρησιμοποιούμε λέξεις, αλλά δεν είμαστε αναγκασμένοι να το ανακοινώσουμε. Ένας Μπόνγκα αντίθετα, όταν μιλάει σ' έναν άλλον Μπόνγκα, αρχίζει λέγοντας: «Πρόσεξε, γιατί θα σου μιλήσω και θα χρησιμοποιήσω λέξεις». Εμείς φτιάχνουμε σπίτια και έπειτα (εκτός από τους Γιαπωνέζους) πληροφορούμε τους επισκέπτες για το εμβαδόν τους, τα ονόματα των ενοίκων, τη σκάλα Α και τη σκάλα Β. Οι Μπόνγκα κατ' αρχήν γράφουν πάνω σε κάθε σπίτι «σπίτι», έπειτα με τις ανάλογες ταμπελίτσες χαρακτηρίζουν τα τούβλα, το κουδούνι και δίπλα στην πόρτα γράφουν «πόρτα». Αν χτυπήσετε το κουδούνι του κυρίου Μπόνγκα, σας ανοίγει την πόρτα λέγοντας: «Τώρα ανοίγω την πόρτα» και αμέσως μετά εμφανίζεται. Αν ας έχει προσκαλέσει για φαγητό, σας βάζει να καθίσετε και λέει: «Αυτό είναι το τραπέζι και αυτές είναι οι καρέκλες!». Έπειτα με θριαμβευτικό τόνο ανακοινώνει: «Και τώρα η καμαριέρα! Ορίστε η Ροζίνα. Θα σας ρωτήσει τι θέλετε και θα φέρει στο τραπέζι το αγαπημένο σας φαγητό!». Το ίδιο πράγμα συμβαίνει και στα εστιατόρια.

Είναι πολύ ενδιαφέρον να παρατηρεί κανείς τους Μπόνγκα,

όταν πηγαίνουν στο θέατρο. Τα φώτα στην αίθουσα σβήνουν και εμφανίζεται ένας ηθοποιός που λέει: «Ορίστε η αυλαία!». Έπειτα η αυλαία ανοίγει και βγαίνουν στη σκηνή άλλοι ηθοποιοί, για να ερμηνεύσουν, ας πούμε, τον *Άμλετ*, ή τον *Κατά φαντασίαν ασθενή*. Αλλά κάθε ηθοποιός παρουσιάζεται στο κοινό πρώτα με το αληθινό του ονοματεπώνυμο κι έπειτα με το όνομα του ήρωα που θα ερμηνεύσει. Όταν ένας ηθοποιός σταματά να μιλά, αναγγέλλει: «Και τώρα παύση!». Περνούν μερικά δευτερόλεπτα κι έπειτα αρχίζει ο άλλος ηθοποιός. Περιττό να πούμε ότι, στο τέλος της πρώτης πράξης, ένας ηθοποιός βγαίνει στο προσκήνιο και αναγγέλλει: «Και τώρα ακολουθεί διάλειμμα».

Αυτό που μου έκανε εντύπωση ήταν ότι οι επιθεωρήσεις τους, όπως και οι δικές μας, αποτελούνταν από σκετς, τραγούδια, ντουέτα και μπαλέτα. Αλλά εγώ ήμουν μαθημένος να βλέπω δυο ηθοποιούς να κάνουν τη σκηνή τους, έπειτα κάποιον ν' αρχίζει ένα τραγούδι, έπειτα τους δυο να εξαφανίζονται και χαριτωμένες κοπέλες να ξεχύνονται στη σκηνή και ν' αρχίζουν το χορό, προσφέροντας ένα διάλειμμα χαλάρωσης στους θεατές, έπειτα το μπαλέτο να τελειώνει και να ξαναρχίζουν οι ηθοποιοί. Αντίθετα, στους Μόνγκα οι δύο ηθοποιοί πρώτα ανακοινώνουν ότι θα επακολουθήσει ένα κωμικό σκετς, έπειτα λένε ότι θα τραγουδήσουν ένα ντουέτο και προσδιορίζουν ότι θα είναι κωμικό, και τέλος αυτός που μένει τελευταίος στη σκηνή ανακοινώνει: «Και τώρα το μπαλέτο!». Αυτό που με παραξένεψε πιο πολύ απ' όλα ήταν ότι στο διάλειμμα πάνω στην αυλαία εμφανίζονταν διαφημίσεις, όπως γίνεται και στη χώρα μας. Όμως, αφού ανακοίνωνε το διάλειμμα, ο ηθοποιός έλεγε πάντα: «Και τώρα διαφημίσεις!».

Για πολύ καιρό αναρωτιόμουν τι ήταν αυτό που ωθούσε τους Μπόνγκα σ' αυτή την πιεστική ανάγκη για διευκρινίσεις. Ίσως, σκεφτόμουν, να είναι χαμηλής αντίληψης και αν κάποιος δεν τους πει «τώρα σε χαιρετάω», δεν καταλαβαίνουν ότι τους χαιρετούν. Και εν μέρει θα έπρεπε να είναι έτσι. Μα υπήρχε κι ένας ακόμη λόγος. Οι Μπόνγκα ζουν μες στη λατρεία του θεάματος και πρέπει να μετασχηματίζουν τα πάντα σε θέαμα, ακόμα και τα ευκόλως εννοούμενα.

Στη διάρκεια της παραμονής μου ανάμεσα στους Μπόνγκα,

κατάφερα να μάθω και την ιστορία των χειροκροτημάτων. Τον παλιό καιρό οι Μπόνγκα χειροκροτούσαν για δυο λόγους: είτε επειδή ήταν ευχαριστημένοι από ένα ωραίο θέαμα είτε επειδή ήθελαν να τιμήσουν ένα πρόσωπο ιδιαίτερης αξίας. Η ένταση του χειροκροτήματος έδειχνε ποιος έχαιρε μεγαλύτερης εκτιμήσεως και ήταν αγαπητός. Ωστόσο, πάντοτε τον παλιό καιρό, οι συμφεροντολόγοι ιμπρεσάριοι, για να πείσουν τους θεατές ότι ένα θέαμα ήταν καλό, τοποθετούσαν πληρωμένους κλακαδόρους μεταξύ του κοινού, οι οποίοι χειροκροτούσαν ακόμα και όταν η στιγμή δεν ήταν κατάλληλη. Όταν άρχισαν τα τηλεοπτικά σόου, οι Μπόνγκα μάζευαν στην αίθουσα τους συγγενείς των οργανωτών και με ένα φωτεινό σήμα (αόρατο στους τηλεθεατές) τους έλεγαν τότε να χειροκροτήσουν. Πολύ σύντομα οι τηλεθεατές ανακάλυψαν το κόλπο· αν κάτι τέτοιο συνέβαινε σ' εμάς, κανείς δε θα έδινε σημασία στα χειροκροτήματα. Μα δε συνέβη το ίδιο και στους Μπόνγκα. Ακόμα κι αυτοί που παρακολουθούσαν από τα σπίτια τους, άρχισαν να θέλουν να χειροκροτήσουν και στίφη ολόκληρα από Μπόνγκα παρουσιάζονταν οικειοθελώς στα τηλεοπτικά στούντιο, πρόθυμοι να πληρώσουν, αρκεί να μπορέσουν να χτυπήσουν τα χέρια τους. Ορισμένοι μάλιστα παρακολουθούσαν και ανάλογα σεμινάρια. Και εφ' όσον όλοι πια ήξεραν τα πάντα, ο ίδιος ο παρουσιαστής έλεγε μεγαλόφωνα τις κατάλληλες στιγμές: «Και τώρα, ένα θερμό χειροκρότημα». Σύντομα όμως οι θεατές στην αίθουσα άρχισαν να χειροκροτούν χωρίς να χρειάζονται τις προτροπές του παρουσιαστή. Αρκεί να ρωτούσε κάποιον παρευρισκόμενο τι δουλειά έκανε κι εκείνος να του απαντούσε: «Είμαι επιστάτης του θαλάμου αερίων του δημοτικού κυνοκομείου» και όλοι ξεσπούσαν σ' ένα εκκωφαντικό χειροκρότημα. Μερικές φορές, όπως συνέβαινε και σ' εμάς στο σόου του Πετρολίνι, ο παρουσιαστής δεν προλάβαινε ν' ανοίξει το στόμα του, για να πει «καλησπέρα»· αμέσως μετά από το «καλή» ακουγόταν στην αίθουσα ένας καταγιγισμός χειροκροτημάτων. Ο παρουσιαστής έλεγε: «Να 'μαστε πάλι μαζί, όπως κάθε Πέμπτη» και το κοινό όχι μόνο χειροκροτούσε, αλλά ξεκοιλιαζόταν κι από τα γέλια.

Το χειροκρότημα έγινε τόσο απαραίτητο, που ακόμα και στα

διαφημιστικά προγράμματα, όταν ο διαφημιζόμενος έλεγε «Αγοράστε το Πιπ και θ' αδυνατίσετε», ακουγόταν ένα ωκεάνιο χειροκρότημα. Οι τηλεθεατές ήξεραν πολύ καλά ότι στην αίθουσα, μπροστά στον παρουσιαστή, δεν υπήρχε κανένας, αλλά είχαν ανάγκη από το χειροκρότημα, αλλιώς το πρόγραμμα θα φαινόταν ψεύτικο και θα άλλαζαν κανάλι. Οι Μπόνγκα απαιτούν από την τηλεόραση να τους δείχνει την αληθινή ζωή, όπως ακριβώς είναι, χωρίς υποκρισίες. Τα χειροκροτήματα τα κάνει το κοινό (που είναι σαν εμάς), όχι ο ηθοποιός (που υποκρίνεται), και επομένως αποτελούν τη μόνη εγγύηση ότι η τηλεόραση είναι ένα ανοιχτό παράθυρο στον κόσμο. Ετοιμάζεται ένα πρόγραμμα φτιαγμένο αποκλειστικά από ηθοποιούς που θα χειροκροτούν και θα έχει τον τίτλο *Τηλεαλήθεια*. Για να νιώθουν σε επαφή με τη ζωή, οι Μπόνγκα τώρα χειροκροτούν πάντα, ακόμα και εκτός τηλεόρασης. Χειροκροτούν στις κηδείες, όχι επειδή είναι ευχαριστημένοι ή επειδή θέλουν να καλοπιιάσουν το μακαρίτη, αλλά για να μη νιώθουν σκιές μεταξύ σκιών, για να νιώθουν ζωντανοί και αληθινοί, όπως οι εικόνες που βλέπουν στην τηλεοπτική οθόνη. Μια μέρα βρισκόμουν σε κάποιο σπίτι και μπήκε ένας συγγενής λέγοντας: «Μόλις πάτησε τη γιαγιά μας ένα TIR!». Όλοι σηκώθηκαν και χτύπησαν τα χέρια τους.

Δεν μπορώ να πω ότι οι Μπόνγκα είναι κατώτεροι από μας. Κάποιος μάλιστα μου είπε ότι σκοπεύουν να κατακτήσουν τον κόσμο. Το ότι αυτό το σχέδιο δεν είναι εντελώς πλατωνικό το αντιλήφθηκα, μόλις επέστρεψα στην πατρίδα μου. Άναψα το βράδυ την τηλεόρασή μου και είδα έναν παρουσιαστή που μας έδειχνε τα πλατό του σόου του, έπειτα ανήγγελλε ότι θα ερμήνευε έναν κωμικό μονόλογο και στο τέλος δήλωνε: «Και τώρα το μπαλέτο!». Ένας διακεκριμένος κύριος που συζητούσε για σοβαρά πολιτικά προβλήματα μ' έναν άλλο διακεκριμένο κύριο κάποια στιγμή σταμάτησε και είπε: «Και τώρα ένα διάλειμμα για διαφημίσεις». Ορισμένοι παρουσιαστές παρουσίαζαν ακόμα και το κοινό. Άλλοι την κάμερα που τους έπαιρνε. Και όλοι χειροκρούσαν.

Κατασυγχυσμένος βγήκα έξω και πήγα σ' ένα εστιατόριο που φημιζόταν για τη *nouvelle cuisine* του. Ο σερβιτόρος ήρθε φέρνο-

ντάς μου τρία πράσινα φύλλα. Είπε: «Αυτή είναι μια σαλάτα
λομβαρδικών μαρουλιών, πασπαλισμένη με ψιλοκομμένη ρόκα
της Λομελίνα, αρωματισμένη με θαλασσινό αλάτι και με το δικό
μας ξύδι βάλσαμο και μουσκεμένη στο χυμό των παρθένων ελαι-
ών της Ούμπρια».

(1987)

ΠΩΣ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΑΜΕΝΗ ΚΑΦΕΤΙΕΡΑ

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΡΟΠΟΙ, για να φτιάξετε έναν καλό καφέ: υπάρχει ο καφές αλά ναπολετάνα, ο καφές εσπρέσο, ο τούρκικος καφές, ο καφεσίνο μπραζιλιάνο, ο γαλλικός καφές φίλτρου, ο αμερικάνικος καφές. Κάθε καφές είναι στο είδος του εξαιρετικός. Ο αμερικάνικος καφές μπορεί να είναι ένα μείγμα που σερβίρεται στους εκατό βαθμούς σε πλαστικά ποτήρια με ιδιότητες θερμός από μηχανήματα τοποθετημένα στους σταθμούς με σκοπούς γενοκτονίας, αλλά, όταν είναι φτιαγμένος με *percolator*, όπως σε μερικά σπίτια ή συμπαθητικά *luncheonettes*, σερβιρισμένος με αβγά και μπέικον, είναι σκέτη απόλαυση, τονωτικός, πίνεται σαν νερό κι έπειτα σας πιάνει ταχυπαλμία, γιατί ένα φλιτζάνι περιέχει περισσότερη καφεΐνη από τέσσερις εσπρέσο.

Επί πλέον υπάρχει ο καφές νερομπλούκι. Αυτός συνήθως αποτελείται από κριθάρι που έχει σαπίσει, κόκαλα νεκρού και κόκκους αληθινού καφέ που βρέθηκαν στα απορρίμματα κάποιου κελτικού πολυιατρού. Αναγνωρίζεται από το χαρακτηριστικό άρωμα ποδαριών μουλιασμένων σ' αποπλύματα πιάτων. Σερβίζεται στις φυλακές, στ' αναμορφωτήρια, στα βαγκόν λι και στα πολυτελή ξενοδοχεία. Πράγματι, αν κατεβείτε στο Plaza Majestic, στο Maria Jolanda & Brabante, στο Des Alpes et des Bains, μπορείτε να παραγγείλετε έναν εσρέσο, αλλά θα έρθει στο δωμάτιό σας καλυμμένος από ένα στρώμα πάγου. Για ν' αποφύγετε μια τέτοια εμπειρία, ζητήστε ένα Continental Breakfast και ετοιμαστείτε ν' απολαύσετε τις χαρές ενός προγεύματος στο κρεβάτι.

Το Continental Breakfast αποτελείται από δυο ψωμάκια, ένα κρουασάν, ένα χυμό πορτοκάλι σε δόση ομοιοπαθητικού φαρμά-

κου, ένα δαχτυλίδι βούτυρο, ένα βαζάκι μαρμελάδα μύρτιλλο, ένα μέλι, ένα μαρμελάδα βερίκοκο, ένα δοχείο γάλα ήδη παγωμένο, ένα λογαριασμό εκατό χιλιάδων λιρών και μια καταραμένη καφετιέρα με νερομπλούκι. Οι καφετιέρες που χρησιμοποιούν οι φυσιολογικοί άνθρωποι —ή τα παλιά καλά σκεύη απ' όπου έριχνες κατευθείαν το τονωτικό ρόφημα στο φλιτζάνι σου— επιτρέπουν τη ροή του καφέ μέσα από ένα λεπτό στόμιο ή άνοιγμα, ενώ το ανώτερο μέρος τους διαθέτει κάποιο εξάρτημα ασφαλείας που τις κρατάει κλειστές. Τα νερομπλούκια τύπου Grand Hôtel και βαγκόν λι καταφθάνουν σε μια καφετιέρα με πολύ πλατύ στόμιο —σαν ανάπηρου πελεκάνου— και με καπάκι εξαιρετικά ευκίνητο, ειδικά μελετημένο, ώστε —υποκινούμενο από έναν ασίγαστο *horror vacui**— να πέφτει αυτόματα προς τα πίσω, μόλις γέρνει η καφετιέρα. Τα δύο αυτά εξαρτήματα επιτρέπουν στην καταραμένη καφετιέρα να χύνει αμέσως το μισό καφέ πάνω στα κρουασάν και στη μαρμελάδα και στη συνέχεια, χάρη στο άνοιγμα του καπακιού, να σκορπίζει τον υπόλοιπο πάνω στα σεντόνια. Στα βαγκόν λι οι καφετιέρες είναι χαμηλής ποιότητας, διότι το χύσιμο του καφέ διευκολύνεται και από την ίδια την κίνηση του τρένου, ενώ στα ξενοδοχεία η καφετιέρα πρέπει να είναι από πορσελάνη, ώστε το άνοιγμα του καπακιού να είναι ανάλαφρο, ανεμπόδιστο και μοιραίο.

Στο ζήτημα της προέλευσης και της σκοπιμότητας της καταραμένης καφετιέρας υπάρχουν δύο σχολές σκέψης. Η σχολή του Φράιμπουργκ υποστηρίζει ότι αυτό το σκεύος επιτρέπει στα ξενοδοχεία ν' αποδείξουν ότι σας αλλάζουν καθημερινά τα σεντόνια. Η σχολή της Μπρατισλάβα υποστηρίζει ότι οι λόγοι είναι ηθικοπλαστικοί (βλ. Μαξ Βέμπερ, *Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού*): η καταραμένη καφετιέρα σάς υποχρεώνει να μη χουζουρεύετε στο κρεβάτι, γιατί είναι πολύ άβολο να τρώτε ένα μπριός ήδη μουλιασμένο, τυλιγμένοι σε σεντόνια μουσκεμένα στον καφέ.

Οι καταραμένες καφετιέρες δε βρίσκονται στο εμπόριο. Παράγονται αποκλειστικά για τις αλυσίδες των μεγάλων ξενοδοχείων

* Τρόμος του κενού.

και τα βαγκόν λι. Πράγματι στις φυλακές το νερομπλούκι σερβίρεται σε караβάνες, διότι, αν τα σεντόνια ήταν τελείως μουσκεμένα στον καφέ, θα ήταν δυσδιάκριτα στο σκοτάδι και δύσκολα θα φαίνονταν, όταν δένονται κόμπο, για να διευκολύνουν μια απόδραση.

Η σχολή του Φράιμπουργκ προτείνει να ζητάμε από το σερβιτόρο ν' ακουμπά το δίσκο στο τραπεζάκι και όχι στο κρεβάτι. Η σχολή της Μπρατισλάβα απαντά ότι ναι μεν έτσι αποφεύγεται το χύσιμο του καφέ στα σεντόνια, αλλά και πάλι ξεχύνεται από το δοχείο λεκιάζοντας την πιτζάμα (την οποία το ξενοδοχείο δεν αλλάζει καθημερινά): εν πάση περιπτώσει, με ή χωρίς πιτζάμα, ο καφές από το τραπεζάκι πέφτει κατευθείαν στο κάτω μέρος της κοιλιάς και το εφηβαίο, προκαλώντας εγκαύματα σε περιοχές όπου θα σας συμβουλευάμε να τα αποφεύγετε. Στην αντίρρηση αυτή η σχολή του Φράιμπουργκ απαντάει ανασηκώνοντας τους ώμους: μα ειλικρινά, δε νομίζουμε ότι αυτός είναι τρόπος.

(1988)

ΠΩΣ ΝΑ ΜΗΝ ΑΦΗΝΕΤΕ ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΣΑΣ ΝΑ ΠΑΕΙ ΧΑΜΕΝΟΣ

ΟΤΑΝ ΤΗΛΕΦΩΝΩ στον οδοντογιατρό μου, για να κλείσω ένα ραντεβού, κι εκείνος μου λέει ότι για ολόκληρη την επόμενη εβδομάδα δεν έχει ούτε μια ώρα ελεύθερη, εγώ τον πιστεύω. Είναι ένας αξιοπρεπής επαγγελματίας. Αλλά, όταν κάποιος με προσκαλεί σ' ένα συνέδριο, σ' ένα στρογγυλό τραπέζι ή με παρακαλεί ν' αναλάβω την οργάνωση ενός συλλογικού έργου, να γράψω ένα δοκίμιο, να συμμετάσχω σε μια κριτική επιτροπή κι εγώ του λέω ότι δεν έχω ελεύθερο χρόνο, δε με πιστεύει. «Ελάτε τώρα, κύριε καθηγητά, λέει, ένας άνθρωπος, όπως εσείς, πάντα βρίσκει χρόνο». Προφανώς εμείς των ανθρωπιστικών επιστημών δε θεωρούμαστε σοβαροί επαγγελματίες, είμαστε χασομέρηδες.

Κάθισα και τα λογάριασα. Και παρακαλώ τους συναδέλφους που κάνουν ανάλογα επαγγέλματα να δοκιμάσουν κι αυτοί και να μου πουν αν έχω δίκιο. Σ' ένα μη δίσεκτο χρόνο υπάρχουν 8.760 ώρες. Οχτώ ώρες ύπνου, μια ώρα για ξύπνημα και τουαλέτα, μισή ώρα για γδύσιμο και για να βάλεις το χωνευτικό πάνω στο κομοδίνο και όχι περισσότερο από δυο ώρες για γεύματα μας κάνουν 4.170 ώρες. Δύο ώρες για τις μετακινήσεις στην πόλη μάς κάνουν 730 ώρες.

Με τρία δώρα μαθήματα την εβδομάδα και ένα απόγευμα συναντήσεων με τους φοιτητές το Πανεπιστήμιο μου παίρνει, για τις είκοσι εβδομάδες στις οποίες συμπυκνώνεται η εκπαιδευτική περίοδος, 220 ώρες διδασκαλίας και πρέπει να προσθέσω άλλες 24 ώρες εξετάσεων, 12 συζητήσεων πτυχιακών εργασιών και 78 διαφόρων συνελεύσεων και συμβουλίων. Αν υπολογίσουμε ένα μέσο όρο πέντε πτυχιακών εργασιών ανά έτος, από 350

σελίδες η μία, οι οποίες διαβάζονται τουλάχιστον δύο φορές, πριν και μετά από την πρώτη παρουσίαση, με μέσο όρο τρία λεπτά ανά σελίδα, φτάνω στις 175 ώρες. Όσον αφορά τις ασκήσεις, επειδή πολλές τις κοιτάζουν οι συνεργάτες μου, περιορίζομαι στο να υπολογίσω τέσσερις ανά εξεταστική περίοδο, από τριάντα σελίδες η μία, πέντε λεπτά τη σελίδα μεταξύ ανάγνωσης και προκαταρκτικής συζήτησης και φτάσαμε στις 60 ώρες. Χωρίς να υπολογίζουμε την έρευνα, είμαστε ήδη σ' ένα σύνολο 1.465 ωρών.

Διευθύνω ένα περιοδικό σημειωτικής, το VS, που εκδίδεται τρεις φορές το χρόνο μ' ένα σύνολο 300 σελίδων. Χωρίς να υπολογίζουμε τα χειρόγραφα που διαβάζω και απορρίπτω, αφιερώνοντας δέκα λεπτά στη σελίδα (αξιολόγηση, διόρθωση, δοκίμια), φτάσαμε στις 50 ώρες. Ασχολούμαι με δύο σειρές που άπτονται των επιστημονικών μου ενδιαφερόντων: αν υπολογίσουμε έξι βιβλία το χρόνο μ' ένα σύνολο 1.800 σελίδων, δέκα λεπτά η σελίδα μάς κάνουν 300 ώρες. Για τα δικά μου κείμενα που μεταφράζονται, δοκίμια, βιβλία, άρθρα, εισηγήσεις σε συνέδρια, αν υπολογίσουμε μόνον τις γλώσσες που μπορώ να ελέγξω, βάζω ένα μέσο όρο 1.500 σελίδες το χρόνο με είκοσι λεπτά τη σελίδα (ανάγνωση, έλεγχος του πρωτοτύπου, συζήτηση με το μεταφραστή αυτοπροσώπως, τηλεφωνικά ή γραπτά) και φτάνουμε στις 500 ώρες. Έπειτα υπάρχουν τα πρωτότυπα κείμενα. Ακόμα κι αν πούμε ότι δε γράφω ένα βιβλίο, μεταξύ δοκιμίων, παρεμβάσεων σε συνέδρια, εισηγήσεων, σημειώσεων για τα μαθήματα κτλ., φτάνουμε εύκολα στις τριακόσιες σελίδες. Αν υπολογίσουμε ότι μέχρι να σκεφτώ, να κρατήσω σημειώσεις, να δακτυλογραφήσω, να διορθώσω, μου παίρνει τουλάχιστον μια ώρα η σελίδα, φτάνουμε στις 300 ώρες. «Το Φακελάκι της Αθηνάς», με αισιόδοξους υπολογισμούς, μέχρι να βρω το θέμα, να κρατήσω σημειώσεις, να συμβουλευτώ κάποιο βιβλίο, να το γράψω, να το φέρω στις κατάλληλες διαστάσεις και να το στείλω ή να το υπαγορεύσω, μου παίρνει τρεις ώρες: πολλαπλασιάζω επί πενήντα δύο εβδομάδες και έχω 156 ώρες (δεν υπολογίζω τα έκτακτα άρθρα). Τέλος η αλληλογραφία, στην οποία αφιερώνω, μην μπορώντας να την

αποφύγω, τρία πρωινά την εβδομάδα από τις εννιά ως τη μία, μου παίρνει 624 ώρες.

Υπολόγισα ότι μέσα στο 1987, αποδεχόμενος μόνον το δέκα τοις εκατό των προτάσεων που μου γίνονται και παριστάμενος μόνο σε συνέδρια αυστηρά του κλάδου μου, παρουσιάσεις εργασιών που διηύθυνα προσωπικά εγώ και οι συνεργάτες μου, αναπόφευκτες υποχρεώσεις (ακαδημαϊκές τελετές, συγκεντρώσεις των αρμόδιων υπουργείων), δαπάνησα 372 ώρες ουσιαστικής παρακολούθησης (χωρίς να υπολογίζω το νεκρό χρόνο). Καθώς πολλές απ' αυτές τις υποχρεώσεις ήταν στο εξωτερικό, υπολογίζω 323 ώρες μετακινήσεων. Στον υπολογισμό μου αυτό πήρα υπόψη μου ότι μια διαδρομή Μιλάνο - Ρώμη παίρνει τέσσερις ώρες ανάμεσα σε ταξί για το αεροδρόμιο, αναμονή, ταξίδι, ταξί στη Ρώμη, τακτοποίηση στο ξενοδοχείο και μετακίνηση στο χώρο της συνάντησης. Ένα ταξίδι στη Νέα Υόρκη παίρνει 12 ώρες.

Το συνολικό άθροισμα είναι 8.094 ώρες. Αν τις αφαιρέσουμε από τις 8.760 που έχει ένας χρόνος, έχουμε ένα υπόλοιπο 666 ώρες, δηλαδή μια ώρα και σαράντα εννιά λεπτά την ημέρα, χρόνο τον οποίο αφιέρωσα σε: σεξ, συναντήσεις με φίλους και συγγενείς, κηδείες, ιατρικές θεραπείες, ψώνια, σπορ και θεάματα. Όπως βλέπετε, δεν υπολόγισα το χρόνο ανάγνωσης διαφόρων εντύπων (βιβλία, άρθρα, κόμικς). Αν δεχτούμε ότι διάβαζα στη διάρκεια των μετακινήσεών μου, μέσα σε 323 ώρες, με πέντε λεπτά τη σελίδα (καθαρή και απλή ανάγνωση και σημειώσεις), κατάφερα να διαβάσω 3.876 σελίδες, δηλαδή μόλις 12,92 βιβλία 300 σελίδων το καθένα. Και το κάπνισμα; Με εξήντα τσιγάρα τη μέρα, μισό λεπτό μέχρι να βρω το πακέτο, ν' ανάψω και να σβήσω, είναι 182 ώρες. Δε γίνεται. Πρέπει να κόψω το κάπνισμα.

(1988)

ΠΩΣ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΕ ΤΟΝ ΤΑΞΙΤΖΗ

ΤΗ ΣΤΙΓΜΗ που κάποιος ανεβαίνει σ' ένα ταξί δημιουργείται το πρόβλημα μιας σωστής συνδιαλλαγής με τον ταξιτζή. Ο ταξιτζής είναι ένα άτομο που οδηγεί όλη μέρα μέσα στην κυκλοφορία της πόλης - ασχολία που οδηγεί στο έμφραγμα ή στο νευρικό παραλήρημα - και βρίσκεται σε σύγκρουση με τους άλλους οδηγούντες εκπροσώπους του ανθρώπινου είδους. Συνεπώς, είναι νευρικός και μισεί κάθε ανθρωπόμορφο πλάσμα. Αυτό οδηγεί τους ριζοσπάστες σικ να θεωρούν όλους τους ταξιτζήδες φασίστες. Δεν είναι αλήθεια· ο ταξιτζής αδιαφορεί για τα ιδεολογικά προβλήματα: μισεί τις διαδηλώσεις των σωματείων, όχι για τις πολιτικές τους αποχρώσεις, αλλ' επειδή προκαλούν συμφόρηση. Θα μισούσε και μια πομπή αυτοκινήτων. Το μόνο που ζητά είναι μια δυναμική κυβέρνηση που θα στήσει στον τοίχο όλους τους γιωταχήδες και θα διατάξει μια λογική απαγόρευση κυκλοφορίας ανάμεσα στις έξι το πρωί και στα μεσάνυχτα. Είναι μισογύνης, μα μόνον απέναντι στις γυναίκες που κυκλοφορούν έξω. Αν κάθονται σπίτι τους κι ετοιμάζουν μακαρονάδες, τις ανέχεται.

Οι ιταλοί ταξιτζήδες υποδιαιρούνται σε τρεις κατηγορίες. Πρώτον, αυτοί που εκφράζουν τις ανωτέρω απόψεις στη διάρκεια ολόκληρης της διαδρομής· δεύτερον, αυτοί που σωπαίνουν σκυθρωποί και διοχετεύουν το μισανθρωπισμό τους στο οδήγημα· τρίτον, αυτοί που ξεσπούν μιλώντας και διηγούνται ιστορίες που τους έτυχαν με κάποιον πελάτη. Πρόκειται για *tranches de vie* χωρίς κανένα παραβολικό νόημα και που, αν λέγονταν στην ταβέρνα, θα ανάγκαζαν τον ταβερνιάρη να βγάλει έξω τον αφηγητή, λέγοντάς του ότι είναι ώρα να πάει για ύπνο. Ο ταξιτζής όμως τις θεωρεί παράξενες κι εκπληκτικές κι εσείς οφείλετε να τις

σχολιάζετε με συχνά: «Μα τι κόσμος υπάρχει, μα τι ακούει κανείς, ώστε πραγματικά σας συνέβη τέτοιο πράγμα;». Η συμμετοχή σας αυτή δε θα αποσπάσει τον ταξιτζή από το μυθοπλαστικό αυτισμό του, αλλά θα σας κάνει να νιώσετε πιο καλοί.

Στη Νέα Υόρκη ένας Ιταλός διατρέχει κινδύνους, όταν, διαβάζοντας πάνω στο σήμα ένα όνομα, όπως Ντε Κουτουινάτο, Εξιπόζιτο, Περκουόκο, αποκαλύψει την καταγωγή του. Τότε ο ταξιτζής αρχίζει να σας μιλάει σε μια γλώσσα ακατανόητη και θίγεται αφάνταστα, αν δείξετε ότι δεν καταλαβαίνετε. Πρέπει να του πείτε αμέσως στ' αγγλικά ότι μιλάτε μόνον τη διάλεκτο του χωριού σας. Εκείνος εξάλλου είναι ήδη πεπεισμένος ότι η εθνική γλώσσα της Ιταλίας είναι η αγγλική. Εν γένει όμως, οι νεοϋορκέζοι ταξιτζήδες έχουν είτε ένα όνομα εβραϊκό είτε ένα όνομα μη εβραϊκό. Αυτοί με το εβραϊκό όνομα είναι αντιδραστικοί σιωνιστές, αυτοί με το μη εβραϊκό είναι αντισημίτες αντιδραστικοί. Δεν κάνουν δηλώσεις, ζητούν ένα πραξικόπημα. Τα πράγματα δυσκολεύουν, όταν το όνομα στο σήμα είναι αόριστα μεσανατολίτικο ή ρωσικό και δεν καταλαβαίνει κανείς αν είναι Εβραίοι ή όχι. Για να αποφύγετε τις δυσάρεστες καταστάσεις, θα πρέπει να του πείτε ότι αλλάξατε γνώμη και δε θέλετε πια να πάτε στη γωνία της 7ης με την 42η αλλά στην Τσάρλτον Στριτ. Τότε ο ταξιτζής γίνεται έξω φρενών, σταματάει και σας αναγκάζει να κατεβείτε, γιατί οι ταξιτζήδες της Νέας Υόρκης γνωρίζουν μόνον τους δρόμους με τους αριθμούς και όχι εκείνους με τα ονόματα.

Αντίθετα, οι ταξιτζήδες στο Παρίσι δεν ξέρουν κανένα δρόμο. Αν του ζητήσετε να σας πάει στην πλατεία Σεν-Σουλπίς, σας αφήνει στο Οντεόν, λέγοντάς σας ότι από κει και πέρα δεν ξέρει να πάει. Πρώτα όμως θα ξεσπάσει σε ατέλειωτα παράπονα για τις υπερβολικές απαιτήσεις σας μ' ένα σωρό «ah, ça monsieur, alors...». Αν τυχόν του ζητήσετε να συμβουλευτεί τον οδηγό της πόλης, ή δε σας απαντά ή σας δίνει να καταλάβετε ότι, αν θέλατε βιβλιογραφική ενημέρωση, έπρεπε ν' απευθυνθείτε σ' έναν παλαιογράφο αρχειοφύλακα της Σορβόνης. Μια ιδιαίτερη κατηγορία είναι οι Ανατολίτες: με μεγάλη εγκαρδιότητα σας λένε να μην ανησυχείτε, θα βρουν αμέσως το δρόμο σας, κάνουν τρεις

φορές το γύρο των μπουλβάρ και έπειτα σας ρωτούν τι σημασία έχει που, αντί για τον Γκαρντι Νορ, σας πήγαν στον Γκαρντε λ' Εστ, αφού έτσι κι αλλιώς και στους δυο υπάρχουν τρένα.

Στη Νέα Υόρκη δεν μπορείτε να καλέσετε ταξί τηλεφωνικά, παρά μόνον αν ανήκετε σε κάποια λέσχη. Στο Παρίσι μπορείτε. Μόνον που δεν έρχονται. Στη Στοκχόλμη μπορείτε να τους καλέσετε μόνον από το τηλέφωνο, διότι δεν εμπιστεύονται τους τυχαίους περαστικούς. Μα, για να μάθετε τον αριθμό του τηλεφώνου, πρέπει να σταματήσετε ένα ταξί που περνάει στο δρόμο κι εκείνοι, όπως είπαμε, δε σας εμπιστεύονται.

Οι γερμανοί ταξιτζήδες είναι ευγενικοί και σωστοί, δε μιλούν, μόνον πατούν το γκάζι. Όταν κατεβείτε, άσπρος σαν πανί, θα καταλάβετε γιατί έρχονται να ξεκουραστούν στην Ιταλία και οδηγούν με εξήντα την ώρα μπροστά σας στις λωρίδες ταχείας κυκλοφορίας.

Αν βάλουμε έναν ταξιτζή της Φραγκφούρτης με Πόρσε να συναγωνιστεί μ' έναν ταξιτζή του Ρίο με στραπατσαρισμένο Φολκσβάγκεν, θα φτάσει πρώτος ο ταξιτζής του Ρίο, διότι συν τοις άλλοις δε σταματάει ποτέ στο κόκκινο. Αν σταματούσε, θα τον πλεύριζε ένα στραπατσαρισμένο Φολκσβάγκεν, φορτωμένο πιτσιρικάδες που απλώνουν το χέρι και σας βουτάν το ρολόι.

Εν πάση περιπτώσει, υπάρχει ένας αλάνθαστος τρόπος, για ν' αναγνωρίσετε έναν ταξιτζή. Είναι αυτός ο άνθρωπος που δεν έχει ποτέ ρέστα.

(1988)

ΠΩΣ ΝΑ ΔΙΑΨΕΥΔΕΤΕ ΜΙΑ ΔΙΑΨΕΥΣΗ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΙΑΨΕΥΣΗΣ. Αξιότιμε κύριε διευθυντά, σε σχέση με το άρθρο «Στας ειδούς του Μαρτίου», το οποίο εμφανίστηκε στο προηγούμενο τεύχος του περιοδικού σας με υπογραφή Αλήθειος Φιλαλήθης, επιτρέψτε μου να διευκρινίσω τα κάτωθι. Δεν είναι αλήθεια ότι παρευρισκόμενοι στη δολοφονία του Ιουλίου Καίσαρα. Όπως μπορείτε να διαπιστώσετε και από τη συνημμένη ληξιαρχική πράξη, γεννήθηκα στη Μολφέτα στις 15 Μαρτίου 1944, συνεπώς πολλούς αιώνες μετά από το αποτρόπαιο γεγονός, το οποίο εξάλλου ανέκαθεν καταδίκασα. Ο κύριος Φιλαλήθης θα πρέπει να παρεξήγησε αυτό που εννοούσα, όταν του είπα ότι πάντα γιορτάζω με μερικούς φίλους την 15η Μαρτίου '44.

Εξίσου ανακριβές είναι ότι στη συνέχεια είπα σε κάποιον Βρούτο: «Θα ιδωθούμε στους Φιλίππους». Διευκρινίζω ότι ουδέποτε είχα επαφές με τον κύριο Βρούτο, του οποίου μέχρι χθες αγνοούσα ακόμα και τ' όνομα. Στη διάρκεια της σύντομης τηλεφωνικής συνομιλίας που είχα με τον κύριο Φιλαλήθη, του είπα πράγματι ότι θα συναντηθώ με τον κύριο Φιλίππου, συγκοινωνικό σύμβουλο, αλλά η φράση αυτή ειπώθηκε στο πλαίσιο μιας συζήτησης για το κυκλοφοριακό πρόβλημα. Επί πλέον ουδέποτε είπα ότι πλήρωσα μπράβους, για να βγάλουν από την κυκλοφορία τον τρελό προδότη Ιούλιο Καίσαρα, αλλά ότι «θα έλεγα μπράβο σ' όποιον έβρισκε διέξοδο στο κυκλοφοριακό τρελοκομείο της πλατείας Ιουλίου Καίσαρα».

Σας ευχαριστώ και υποβάλλω τα σέβη μου.

Δικός σας, Σαφήνιος Ψευτίδης

Απάντηση του Αλήθειου Φιλαλήθη: Είναι ηλίου φαεινότερον

πως ο κύριος Ψευτίδης ουδόλως διαψεύδει το ότι ο Ιούλιος Καίσαρ δολοφονήθηκε στις Ειδούς του Μαρτίου του '44. Είναι ακόμα γεγονός αδιάψευστο ότι ο κύριος Ψευτίδης γιορτάζει πάντα με φίλους του τη 15η Μαρτίου '44. Αυτή ακριβώς την παράξενη συνήθεια ήθελα να καταγγείλω με το άρθρο μου. Ο κύριος Ψευτίδης θα έχει ίσως προσωπικούς λόγους, για να γιορτάζει με ασυγκράτητες κρασokatανύξεις αυτή την ημερομηνία, αλλά δεν μπορεί να μην παραδεχτεί ότι η σύμπτωση είναι τουλάχιστον παράξενη. Θα θυμάται επί πλέον ότι, στη διάρκεια της μακράς και περιεκτικής τηλεφωνικής συνέντευξης που μου παραχώρησε, πρόφερε τη φράση: «Είμαι της γνώμης ν' αποδίδονται τα του Καίσαρος τω Καίσαρι»· μια πηγή πολύ κοντινή στον κύριο Ψευτίδη —για την οποία δεν έχω κανένα λόγο ν' αμφιβάλλω— με διαβεβαίωσε ότι αυτό που αποδόθηκε στον Καίσαρα ήταν είκοσι τρεις μαχαιριές.

Τονίζω ότι σ' ολόκληρη την επιστολή του ο κύριος Ψευτίδης αποφεύγει να μας πει ποιος κατάφερε αυτές τις μαχαιριές. Όσο για την επίπονη διάψευση στο θέμα των Φιλίππων, έχω κάτω από τα μάτια μου το σημειωματάριό μου, που, χωρίς σκιά αμφιβολίας, γράφει ότι ο κύριος Ψευτίδης δεν είπε «θα ιδωθούμε με τον Φιλίππου», αλλά «θα ιδωθούμε στους Φιλίππους».

Το ίδιο ισχύει και για τις απειλητικές φράσεις που αφορούν στον Ιούλιο Καίσαρα. Οι σημειώσεις μου, που τη στιγμή αυτή βρίσκονται κάτω από τα μάτια μου, γράφουν ολοκάθαρα: «Μπραβ. έξω κυκλοφορ. τρελο π. Ιουλ. Καίσαρα». Δεν μπορούμε με μαγικούς καθρέφτες και λογοπαίγνια ν' αποφεύγουμε τις βαριές ευθύνες ή να φιμώνουμε τον Τύπο.

(1988)

ΠΩΣ ΝΑ ΞΕΦΟΡΤΩΝΕΣΤΕ ΤΑ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

ΤΟΝ ΠΑΛΙΟ ΚΑΙΡΟ, όταν παραλάμβανε κανείς την αλληλογραφία του το πρωί, άνοιγε τους κλειστούς φακέλους και πετούσε τους ανοιχτούς. Τώρα οι οργανώσεις που κάποτε έστελναν ανοιχτούς φακέλους τους στέλνουν κλειστούς και πιθανότατα εξπρές. Παιδεύεσαι ν' ανοίξεις το φάκελο και βρίσκεις μέσα μια πρόσκληση εντελώς άσχετη. Κι ακόμη, οι κομψότεροι φάκελοι έχουν συστήματα ερμητικού σφραγίσματος που αντιστέκονται στους χαρτοκόπτες, στις δαγκωνιές και στις μαχαιριές. Η κόλλα έχει αντικατασταθεί από τσιμέντο ταχείας πήξεως, σαν αυτό του οδοντογιατρού. Ευτυχώς είναι εύκολο να σωθείς από τις διαφημιστικές προσφορές, μια και διακρίνονται με την πρώτη ματιά από τη χρυσή επιγραφή «Δωρεάν». Από παιδί ακόμα μου έχουν μάθει ότι, όταν σου προσφέρουν κάτι τζάμπα, πρέπει να τηλεφωνείς στην αστυνομία.

Αλλά τα πράγματα ολοένα και χειροτερεύουν. Κάποτε τα τηλεγραφήματα ανοίγονταν με ενδιαφέρον, με χέρια ανυπόμονα: ή ανήγγελλαν μια δυσάρεστη είδηση ή σε πληροφορούσαν για τον ξαφνικό θάνατο του θείου από την Αμερική. Τώρα όποιος θέλει να πει κάτι που δεν ενδιαφέρει κανένα στέλνει ένα τηλεγράφημα.

Τα τηλεγραφήματα είναι τριών ειδών. Επιτακτικά. «Σας προσκαλούμε μεθαύριο σημαντικό συνέδριο θέμα λουπινοκαλλιέργεια Ασπρομόντε παρουσία υφυπουργού Δασών, παρακαλούμε γνωστοποιήστε ώρα άφιξης με τέλεξ» (ακολουθούν επωνυμίες και αριθμοί που καταλαμβάνουν δυο σελίδες, μέσα στις οποίες ευτυχώς χάνονται τα στοιχεία του απαιτητικού αποστολέα). Με υπονοούμενα: «Όπως συμφωνήσαμε, επιβεβαιώνουμε παρουσία

σας συνέδριο βοήθειας παραπληγικών κοάλα, παρακαλούμε επικοινωνήστε αμέσως με τελεφάξ». Φυσικά προηγούμενες συμφωνίες δεν υπάρχουν ή ίσως περιλαμβάνονται σε κάποιο γράμμα που ακολουθεί. Μα, όταν το γράμμα έρχεται, έχει προηγηθεί το τηλεγράφημα που ήδη πετάχτηκε στ' άχρηστα κι έτσι πετιέται κι εκείνο. Αινιγματικά: «Ημερομηνία στρογγυλού τραπεζιού για πληροφορική και κροκοδείλους αναβλήθηκε για γνωστούς λόγους, παρακαλούμε ειδοποιήστε για συμμετοχή σας στη νέα ημερομηνία». Ποια ημερομηνία; Ποια συμμετοχή; Το πετάμε.

Ωστόσο, πρόσφατα το τηλεγράφημα άρχισε ν' αντικαθίσταται από τους φακέλους *overnight express*. Κοστίζουν ποσά που θα έκαναν τον Ντε Μπενεντέτι να ωχριάσει, μπορείς να τους ανοίξεις μόνο με ψαλίδια με αγκαθωτές λάμες, μα ακόμα και τότε δεν αποκαλύπτουν αμέσως το περιεχόμενό τους, διότι έχεις επί πλέον να ξεπεράσεις τα φράγματα των διαφόρων αυτοκόλλητων ταινιών. Μερικές φορές στέλνονται από καθαρό σνομπισμό (όπως οι εκδηλώσεις της τελετουργικής ανάλωσης που μελέτησε ο Mauss): στο τέλος βρίσκεις μέσα ένα μπιλιετάκι που γράφει «γεια» (αλλά χάνεις αρκετές ώρες μέχρι να το βρεις, γιατί ο φάκελος είναι μεγάλος σαν σακούλα σκουπιδιών και δεν έχουν όλοι μακριά χέρια σαν του μίστερ Χάιντ). Τις περισσότερες φορές λειτουργεί εκβιαστικά και περιέχει κι ένα κουπόνι για την απάντηση. Όποιος το στέλνει υπονοεί: «Για να σου πω αυτό που έχω να σου πω, ξόδεψα ένα εξωφρενικό ποσό, η ταχύτητα της αποστολής αποδεικνύει την αγωνία μου κι εφ' όσον η απάντηση είναι πληρωμένη, αν δεν απαντήσεις, είσαι καθίκι». Η τόση υπεροψία πρέπει να τιμωρείται. Τώρα πια ανοίγω μόνον τα *overnight* που έχω ήδη συνεννοηθεί από τηλεφώνου ότι θα παραλάβω. Τα άλλα τα πετώ, μα ακόμα κι έτσι μ' ενοχλούν, γιατί παραγεμίζουν το καλάθι των αχρήστων. Ονειρεύομαι ταχυδρομικά περιστέρια.

Συχνά τα τηλεγραφήματα και τα *overnight* αναγγέλλουν βραβεία. Στον κόσμο αυτό υπάρχουν αναγνωρίσεις και βραβεία που όλοι χαίρονται να λαμβάνουν (το Νόμπελ, το Χρυσόμαλλο Δέρας, την Περικνημίδα, την Πρωτοχρονιάτικη Λοταρία) καθώς και άλλα που ζητούν απεγνωσμένα αποδέκτη. Όποιος θέλει να λανσάρει ένα καινούριο βερνίκι παπουτσιών, ένα νέο προφυλα-

κτικό για παράταση της συνουσίας ή ένα μεταλλικό νερό οργάνωνει ένα βραβείο. Ήδη έχουμε αποδείξει ότι δεν είναι δύσκολο να βρει κανείς κριτική επιτροπή. Το δύσκολο είναι να βρεθούν οι βραβευμένοι. Ή μάλλον θα βρίσκονταν, αν τα βραβεία δίνονταν σε νέους που μόλις αρχίζουν την καριέρα τους, αλλά τότε δε θα έρχονταν ο Τύπος και η τηλεόραση. Επομένως, ο βραβευμένος θα πρέπει να είναι τουλάχιστον ο Ρουμπία. Μα, αν ο Ρουμπία πήγαινε να παραλάβει όλα τα βραβεία που του επιβάλλουν, τότε αντίο έρευνα. Το τηλεγράφημα που αναγγέλλει το βραβείο πρέπει επομένως να έχει επιτακτικό τόνο και ν' αφήνει να διακρίνονται σοβαρές επιπτώσεις σε περίπτωση άρνησης: «Με χαρά σάς ανακοινώνουμε ότι σε μισή ώρα θα σας απονεμηθεί το Χρυσό Σπασουάρ παρουσία σας κρίνεται απαραίτητη για να λάβετε ομόφωνη και αμερόληπτη ψήφο επιτροπής αλλιώς είμαστε δυστυχώς υποχρεωμένοι επιλέξουμε άλλον». Το τηλεγράφημα προϋποθέτει ότι ο παραλήπτης θα χοροπηδήσει στην καρέκλα του φωνάζοντας: «Όχι, όχι, εμένα, εμένα!».

Α, το ξέχασα. Υπάρχουν κι εκείνες οι καρτούλες που έρχονται από την Κουάλα Λουμπούρ με την υπογραφή «Τζιοβάνι». Ποιος Τζιοβάνι;

(1988)

ΠΩΣ ΑΡΧΙΖΕΙ, ΠΩΣ ΤΕΛΕΙΩΝΕΙ

Η ΖΩΗ ΜΟΥ κρύβει μια τραγωδία. Έκανα τις ανώτερες σπουδές μου οικότροφος στο Πανεπιστημιακό Κολέγιο του Τορίνο, όπου είχα κερδίσει μια υποτροφία. Από εκείνα τα χρόνια μού έμειναν ευχάριστες αναμνήσεις και μια βαθιά αντιπάθεια για τον τόνο. Πράγματι η τραπεζαρία έμενε ανοιχτή επί μιάμιση ώρα σε κάθε γεύμα. Όποιος έφτανε το πρώτο μισάωρο έτρωγε το πιάτο ημέρας, όποιος έφτανε αργοπορημένος τον τόνο. Εγώ έφτανα πάντα αργοπορημένος. Αν εξαιρέσουμε τους μήνες των διακοπών και τις Κυριακές, μέσα σ' εκείνα τα τέσσερα χρόνια κατανάλωσα 1.920 γεύματα που είχαν ως βάση τον τόνο. Μα η τραγωδία δεν είναι αυτή.

Είναι ότι αφ' ενός δεν είχαμε χρήματα και αφ' ετέρου αγαπούσαμε το σινεμά, το θέατρο και τη μουσική. Για το θέατρο Καρινιάνο είχαμε βρει μια καταπληκτική λύση. Φτάναμε δέκα λεπτά πριν από την παράσταση, πλησιάζαμε τον κύριο (πώς τον λέγαν;), τον αρχικλακαδόρο, του σφίγγαμε το χέρι γλιστρώντας του στην παλάμη εκατό λίρες κι εκείνος μας άφηνε να περάσουμε. Ήμασταν μια κλάκα που πλήρωνε.

Ωστόσο, το Κολέγιο έκλεινε ανελέητα τις πόρτες του τα μεσάνυχτα. Έπειτα, όποιος ήταν έξω έμενε έξω και, μια και δεν υπήρχαν ποινές, αν ένας φοιτητής ήθελε, μπορούσε να μην πατήσει το πόδι του για ένα μήνα. Αυτό σήμαινε ότι δώδεκα παρά δέκα έπρεπε να φύγουμε από το θέατρο και να τρέξουμε βολίδα προς το οικοτροφείο. Αλλά στις δώδεκα παρά δέκα, το *rièss* δεν είχε ακόμα τελειώσει. Και έτσι, μέσα σε τέσσερα χρόνια, είδα όλα τα αριστουργήματα του θεάτρου ανά τους αιώνες αλλά χωρίς τα τελευταία δέκα λεπτά.

Πέρασα λοιπόν μια ολόκληρη ζωή, χωρίς να μάθω αν ο Οιδίπους κατάφερε ν' αντέξει μετά από την τρομερή αποκάλυψη, τι απέγιναν τα έξι πρόσωπα που ζητούσαν συγγραφέα, αν ο Όσβαλντ Άλβινγκ γιατρεύτηκε χάρη στην πενικιλίνη, αν εν τέλει ο Άμλετ ανακάλυψε ότι αξίζει τον κόπο να ζεις. Δεν ξέρω ποια είναι η κυρία Πόντσα, αν ο Ρουτζέρο Ρουτζέρι - Σωκράτης ήπια το κώνειο, αν ο Οθέλλος πλάκωσε τον Ιάγο στις σφαλιάρες, προτού να φύγει για ένα δεύτερο μήνα του μέλιτος, αν ο κατά φαντασίαν ασθενής γιατρεύτηκε, αν ήπιαν όλοι συντροφιά με τον Τζιανεττάσιο, τι απέγινε η Μίλα ντι Κόντρο. Νόμιζα ότι ήμουν ο μόνος θνητός που κατατρυχόταν από τόση άγνοια, όταν κατά τύχη, μιλώντας για παλιές ιστορίες με το φίλο μου Πάολο Φάμπρι, ανακάλυψα ότι εκείνος έπασχε από την αντίθετη έλλειψη. Στη διάρκεια των φοιτητικών του χρόνων συνεργαζόταν με κάποιο δημοτικό πανεπιστημιακό θέατρο και στεκόταν στην πόρτα κόβοντας τα εισιτήρια. Εξαιτίας των πολλών αργοπορημένων κατόρθωνε να μπει στην αίθουσα μόνον όταν πια είχε τελειώσει η πρώτη πράξη. Έβλεπε το Ληρ να γυρνάει τυφλός και αναμαλλιασμένος με το πτώμα της Κορντέλια στην αγκαλιά του και δεν ήξερε τι ήταν αυτό που τους είχε φέρει και τους δυο σε τέτοια αξιοθρήνητη κατάσταση. Άκουγε τη Μίλα να ουρλιάζει ότι η φωτιά είναι ωραία κι έσπαγε το κεφάλι του, για να καταλάβει πώς στο καλό έψηναν στη σχάρα μια κοπέλα με τόσο λεπτά συναισθήματα. Δεν κατάλαβε ποτέ γιατί ο Άμλετ τα είχε βάλει με το θείο του που φαινόταν ένας τόσο καλός άνθρωπος. Έβλεπε τον Οθέλλο να κάνει ό,τι έκανε και απορούσε γιατί μια τόσο όμορφη γυναίκουλα να μπαίνει κάτω και όχι επάνω από το μαξιλάρι.

Εν πάση περιπτώσει, είπαμε ο ένας στον άλλο τον πόνο μας. Και ανακαλύψαμε ότι μας προσμένουν υπέροχα γηρατειά. Καθισμένοι στα σκαλιά ενός εξοχικού σπιτιού ή σ' ένα παγκάκι του πάρκου, θα διηγόμαστε χρόνια ολόκληρα ο ένας τις αρχές στον άλλον κι ο άλλος τα φινάλε στον ένα βγάζοντας κραυγές κατάπληξης μπροστά στην ανακάλυψη των προηγούμενων γεγονότων ή της κάθαρσης.

«Αλήθεια λες; Τι είπες;».

«Είπε: “Μαμά, θέλω τον ήλιο!”».

«Ε, τότε ήταν ξεγραμμένος».

«Ναι, αλλά τι είχες;».

Θα του ψιθυρίσω κάτι στο αυτί.

«Θεέ μου, τι οικογένεια, τώρα καταλαβαίνω...».

«Μα για πες μου για τον Οιδίποδα...».

«Ε, τι να σου πω. Η μαμά απαγχονίζεται κι αυτός τυφλώνεται».

«Α, τον κακομοίρη. Αλλά κι αυτός, τι να πω: προσπαθούσαν να του το πουν με κάθε τρόπο».

«Αυτή είναι κι η δική μου απορία. Γιατί δεν καταλάβαινε;».

«Μπες για λίγο στη θέση του, όταν άρχισε ο λοιμός, αυτός ήταν ήδη βασιλιάς κι ευτυχισμένος σύζυγος...».

«Δηλαδή, όταν παντρεύτηκε τη μαμά του, δεν...».

«Ε, βέβαια δεν, αυτό είναι το ωραίο».

«Φροϋδικά πράγματα. Αν σου τα έλεγαν, δε θα τα πίστευες».

Θα είμαστε άραγε πιο ευτυχισμένοι; Ή θα έχουμε χάσει τη δροσιά αυτού που έχει το προνόμιο να ζει την τέχνη σαν τη ζωή, όπου μπαίνουμε, όταν τα παιχνίδια είναι ήδη δεδομένα, κι απ' όπου βγαίνουμε, δίχως να ξέρουμε τι θ' απογίνουν οι άλλοι;

(1988)

ΠΩΣ ΝΑ ΜΗΝ ΞΕΡΕΤΕ ΤΗΝ ΩΡΑ

ΤΟ ΡΟΛΟΪ του οποίου διαβάζω την περιγραφή (Patek Philippe Calibro 89) είναι ένα ρολόι τσέπης με διπλή θήκη από χρυσό δεκαοχτώ καρατίων και 33 λειτουργίες. Το περιοδικό που το παρουσιάζει δεν αναφέρει την τιμή του, υποθέτω λόγω έλλειψης χώρου (ωστόσο, θα μπορούσε να την εκφράσει σε δισεκατομμύρια και όχι σε λίρες). Πλημμυρισμένος από μια βαθύτατη απογοήτευση, πήγα και αγόρασα ένα καινούριο Casio των 50.000 λιρών, ακριβώς όπως όλοι εκείνοι που λαχταρούν παράφορα μια Φεράρι, για να ηρεμήσουν, πηγαίνουν κι αγοράζουν τουλάχιστον ένα ραδιοξυπνητήρι. Εξάλλου, για να κουβαλάει κανείς ένα ρολόι τσέπης, πρέπει ν' αγοράσει και το ανάλογο γιλέκο.

Ωστόσο, σκεφτόμουν, θα μπορούσα να το έχω πάνω στο τραπέζι. Θα περνούσα ώρες ολόκληρες μαθαίνοντας τη μέρα του μήνα και της εβδομάδας, το μήνα, το χρόνο, τη δεκαετία και τον αιώνα, το έτος του δίσεκτου κύκλου, τα λεπτά και τα δευτερόλεπτα της τοπικής ώρας, τα λεπτά και τα δευτερόλεπτα κάποιας άλλης ώρας κατ' επιλογήν, τη θερμοκρασία, την αστρική ώρα, τις φάσεις της σελήνης, την ώρα που ανατέλλει και που δύει ο ήλιος, την ισοχρονία, τη θέση του ήλιου στο ζωδιακό κι ας μη μιλήσουμε για το πόσο θα διασκέδαζα, ανατριχιάζοντας μπροστά στο άπειρο, με την πλήρη και κινητή απεικόνιση του αστρικού χάρτη ή μεθώντας και παίζοντας με τα διάφορα καντράν του χρονόμετρου κι αποφασίζοντας πότε θα σταματήσω για λίγο χάρη στο ενσωματωμένο ξυπνητήρι. Παραλίγο να το ξεχάσω: ένας ειδικός δείκτης θα μου έδειχνε πότε ακριβώς να το κουρδίσω. Παραλίγο να το ξεχάσω: αν ήθελα, θα μπορούσα να μάθω και τι ώρα είναι. Αλλά ποιος ο λόγος;

Αν ήμουν ο ιδιοκτήτης αυτού του θαύματος, δε θα μ' ενδιέφερε να μάθω ότι η ώρα είναι δέκα και δέκα. Θα προτιμούσα να παρακολουθώ την ανατολή και τη δύση του ήλιου (πράγμα που θα μπορούσα να κάνω ακόμα και σ' ένα σκοτεινό θάλαμο), θα κοίταζα τη θερμοκρασία, θα έφτιαχνα ωροσκόπια, τις ημέρες θα ονειρευόμουν πάνω στο γαλάζιο καντράν τ' αστέρια, που θα μπορούσα να δω τις νύχτες, αλλά τις νύχτες θα τις περνούσα λογαριάζοντας πόσος καιρός μάς μένει ακόμα μέχρι το Πάσχα. Μ' ένα τέτοιο ρολόι δεν είσαι πια αναγκασμένος να υπολογίζεις τον εξωτερικό χρόνο, γιατί τότε θα έπρεπε ν' ασχολείσαι μαζί του για μια ζωή και ο χρόνος που αυτό το ρολόι μετράει θα μεταμορφωνόταν από ακίνητη εικόνα της αιωνιότητας σε ενεργή αιωνιότητα ή μάλλον ο χρόνος θα ήταν μια μυθική ψευδαίσθηση δημιουργημένη απ' αυτόν το μαγικό καθρέφτη.

Όλα αυτά τα λέω, διότι εδώ και λίγο καιρό κυκλοφορούν περιοδικά αποκλειστικά αφιερωμένα σε ρολόγια για συλλέκτες, επίχρυσα και χρωματιστά, αρκετά ακριβά, και αναρωτιέμαι αν αυτά τα περιοδικά αγοράζονται μόνον από αναγνώστες που τα ξεφυλλίζουν σαν έναν καζαμιά ή αν απευθύνονται σ' ένα κοινό αγοραστών, όπως μερικές φορές υποψιάζομαι. Αυτό σημαίνει ότι, όσο περισσότερο το μηχανικό ρολόι, θαύμα μιας εμπειρίας αιώνων, γίνεται άχρηστο, καθώς αντικαθίσταται από τα ηλεκτρονικά ρολογάκια των λίγων χιλιάδων λιρών, τόσο περισσότερο αναβλύζει και διαχέεται η επιθυμία να επιδείχνουμε, να κοιτάμε με λατρεία, να αποθησαυρίζουμε ως επένδυση αυτές τις θαυμαστές και τέλειες μηχανές του χρόνου.

Προφανώς οι μηχανές αυτές δεν έχουν επινοηθεί, για να γνωστοποιούν την ώρα που κυλά. Η πληθώρα των λειτουργιών και η κομψή κατανομή τους σε πολυάριθμα και συμμετρικά καντράν έχει ως αποτέλεσμα ότι, για να μάθεις πώς είναι οι τρεις και είκοσι της Παρασκευής 24 Μαΐου, πρέπει να μετακινήσεις το βλέμμα σου γι' αρκετή ώρα ακολουθώντας την κίνηση πολυάριθμων δεικτών και σημειώνοντας τις ενδείξεις τους σ' ένα σημειωματάριο. Από την άλλη μεριά οι ζηλόφθονοι γιαπωνέζοι ηλεκτρονικοί, που ντρέπονται για την αλλοτινή τους πρακτικότητα, καταλήγουν σήμερα να υπόσχονται μικροσκοπικά κα-

ντράν που δείχνουν τη βαρομετρική πίεση, το υψόμετρο, το βάθος της θάλασσας, διαθέτουν χρονόμετρο, countdown, θερμομέτρο και φυσικά τράπεζα στοιχείων, όλους τους γεωγραφικούς τομείς, οχτώ ξυπνητήρια, μετατροπέα νομισματικών αξιών και ωριαίο σήμα.

Όλα αυτά τα ρολόγια, όπως και ολόκληρη η βιομηχανία των πληροφοριών σήμερα, διατρέχουν τον κίνδυνο να μη σε πληροφορούν για τίποτα, επειδή λένε πάρα πολλά. Αλλά διαθέτουν και ένα άλλο γνώρισμα της βιομηχανίας των πληροφοριών: δε μιλούν για τίποτα άλλο εκτός από τους εαυτούς τους και την εσωτερική τους λειτουργία. Το αποκορύφωμά τους είναι μερικά γυναικεία ρολόγια με αδιόρατους δείκτες και μαρμάρινο καντράν χωρίς ώρες και λεπτά και σχεδιασμένα με τέτοιο τρόπο, ώστε στην καλύτερη περίπτωση να λένε ότι βρισκόμαστε κάπου ανάμεσα στο μεσημέρι και στα μεσάνυχτα, ίσως της προχτεσινής μέρας. Εξάλλου (αυτό υπονοεί ο σχεδιαστής τους) οι κυρίες για τις οποίες προορίζονται τι άλλο έχουν να κάνουν πέρα από το να κοιτάζουν ένα μηχανήμα που περιγράφει την ίδια τους τη ματαιοδοξία;

(1988)

ΠΩΣ ΝΑ ΠΕΡΝΑΤΕ ΤΟ ΤΕΛΩΝΕΙΟ

ΤΙΣ ΠΡΟΑΛΛΕΣ μετά από μια ερωτική συνεύρεση με μια από τις πολυάριθμες ερωμένες, σκότωσα την παρτενέρ μου χτυπώντας την με μια πολύτιμη αλατιέρα του Τσελίνι. Όχι μόνον εξαιτίας της αυστηρής ηθικής διαπαιδαγώγησης που έλαβα από τα παιδικά μου χρόνια, η οποία όριζε ότι μια γυναίκα που αφήνεται στις ηδονές των αισθήσεων δεν αξίζει κανέναν οίκτο, αλλά και για αισθητικούς λόγους, δηλαδή για να νιώσω το ρίγος του τέλειου εγκλήματος.

Στη συνέχεια περίμενα, ώσπου να κρυώσει το πτώμα και να πήξει το αίμα του, ενώ άκουγα ένα κόμπακτ ντισκ με αγγλική μπαρόκ μουσική των νερών, κι έπειτα άρχισα να διαμελίζω το πτώμα μ' ένα ηλεκτρικό πριόνι, προσπαθώντας να τηρώ τις βασικές αρχές της ανατομίας και τιμώντας την κουλτούρα, χωρίς την οποία δεν υπάρχει ευγένεια και κοινωνική αρμονία. Έπειτα έβαλα τα κομμάτια σε δυο βαλίτσες από δέρμα ορνιθόρυγχου, φόρεσα ένα γκρι κοστούμι και πήρα ένα βαγκόν λι για το Παρίσι.

Μόλις παρέδωσα στον ελεγκτή το διαβατήριό μου και μια υπεύθυνη δήλωση για τις λίγες εκατοντάδες χιλιάδες φράγκα που είχα μαζί μου, κοιμήθηκα τον ύπνο του δικαίου, διότι τίποτα δε φέρνει μεγαλύτερη ανάπαυση απ' ό,τι η αίσθηση της εκτέλεσης του καθήκοντος. Και στους τελωνειακούς δεν επιτράπηκε να ενοχλήσουν έναν ταξιδιώτη που, αγοράζοντας ένα εισιτήριο για μονόκλινο πρώτης θέσεως, δήλωνε *ipso facto* την ιδιότητα του μέλους της άρχουσας τάξης και επομένως την τοποθέτησή του πέραν πάσης υποψίας. Μια θέση ιδιαίτερα αξιοζήλευτη, καθώς, για ν' αποφύγω τα τυχόν σύνδρομα στέρησης, είχα μαζί μου μια

λογική ποσότητα μορφίνης, οχτακόσια ή εννιακόσια γραμμάρια κοκαΐνης κι έναν πίνακα του Τισιανού.

Δε θα σας μιλήσω για τον τρόπο με τον οποίο στο Παρίσι απαλλάχτηκα από τ' αξιοθρήνητα υπολείμματα. Σας αφήνω να τον φανταστείτε. Αρκεί να πάει κανείς στο Μπομπούρ και ν' αφήσει τις βαλίτσες σε μια από τις κυλιόμενες σκάλες· θα περάσουν χρόνια, ώσπου να τις αντιληφθεί κάποιος. Ή να τις αφήσετε σε μια θυρίδα στον Γκαρ ντε Λυών. Ο μηχανισμός που ξανανοίγει τη θυρίδα με μια λέξη-κλειδί είναι τόσο περίπλοκος, ώστε χιλιάδες κομμένα κεφάλια θα πρέπει να βρίσκονται εκεί, χωρίς κανέναν να τολμάει να ελέγξει. Αλλά απλούστατα μπορείτε και να καθίσετε σ' ένα τραπεζάκι του Deux Magots και να τις παρατήσετε μπροστά στο βιβλιοπωλείο La Joie de Lire. Μέσα σε λίγα λεπτά θα σας τις κλέψουν κι από κει και πέρα ο κλέφτης ας πάει να κόψει το λαιμό του. Δεν μπορώ ωστόσο ν' αρνηθώ ότι το γεγονός με άφησε σε μια κατάσταση έντασης, ένταση που εξάλλου συνοδεύει πάντα την εκτέλεση ενός έργου καλλιτεχνικά σύνθετου και άρτιου.

Επιστρέφοντας στην Ιταλία, αισθανόμουν εκνευρισμένος και αποφάσισα να παραχωρήσω στον εαυτό μου μερικές μέρες διακοπών στο Λοκάρνο. Εξαιτίας μιας αδικαιολόγητης αίσθησης ενοχής, με τον αόριστο φόβο ότι κάποιος θα μ' αναγνώριζε, αποφάσισα να ταξιδέψω δεύτερη θέση με τζην και μπλουζάκι με κροκόδειλο.

Στα σύνορα δέχτηκα επίθεση από τους φιλόπονους τελωνειακούς που εξέτασαν τις αποσκευές μου μέχρι τα πιο προσωπικά μου είδη και με κατηγορήσαν για την παράνομη εξαγωγή μιας κούτας MS φίλτρο στην Ελβετία. Επί πλέον μου τόνισαν ότι το διαβατήριό μου έληγε μετά από δεκαπέντε μέρες. Και τέλος ανακάλυψαν ότι είχα κρύψει στο σφιγκτήρα μου 50 ελβετικά φράγκα ύποπτης προέλευσης, για τα οποία δεν ήμουν σε θέση να επιδείξω κανένα έγγραφο νόμιμης αγοράς τους από ένα πιστωτικό ίδρυμα.

Με ανέκριναν κάτω από μια λάμπα χιλίων κηρίων, με έδειραν με βρεμένη πετσέτα και μ' έκλεισαν προσωρινά στην απομόνωση, σ' ένα κελί μ' ένα ράντσο.

Ευτυχώς, είχα τη φαινή ιδέα να δηλώσω ότι ανήκα στην Ρ2 από την πρώτη μέρα της ίδρυσής της, ότι είχα βάλει βόμβες σε ταχείες για ιδεολογικούς λόγους και ότι θεωρούσα τον εαυτό μου πολιτικό κρατούμενο. Μου δόθηκε ένα μονόκλινο δωμάτιο στο κέντρο Ευζωίας του Γκραντ Οτέλ των Βορρομαίων Νήσων.

Ένας διαιτολόγος με συμβούλεψε να παραλείπω ορισμένα γεύματα, για να ξαναβρώ τη φόρμα μου, ενώ ο ψυχίατρός μου άρχισε ενέργειες, για να επιτύχει την κατ' οίκον κράτησή μου με αιτιολογικό την έκδηλη ανορεξία. Στο μεταξύ έγραψα μερικά ανώνυμα γράμματα στους δικαστές των δικαστηρίων της περιοχής, ενσπείροντας την υποψία ότι τα έστελναν ο ένας στον άλλο και κατήγγειλα τη Μητέρα Τερέζα της Καλκούτας κατηγορώντας την ότι είχε στενές σχέσεις με τις Μαχόμενες Κομμουνιστικές Ομάδες.

Αν όλα παν όπως πρέπει, σε μια βδομάδα θα είμαι σπίτι μου.

(1989)

ΠΩΣ ΝΑ ΜΗ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΕ ΤΟ FAX

ΤΟ ΤΕΛΕΦΑΞ είναι στ' αλήθεια μια μεγάλη εφεύρεση. Για όποιον δεν το ξέρει ακόμα, βάζετε μέσα ένα γράμμα, σχηματίζετε τον αριθμό του παραλήπτη κι εκείνος το παίρνει μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα. Και όχι μόνο γράμματα αλλά και σχέδια, κατόψεις, φωτογραφίες, σελίδες με περίπλοκους υπολογισμούς που είναι αδύνατο να υπαγορευτούν από το τηλέφωνο. Αν το γράμμα πηγαίνει στην Αυστραλία, το κόστος είναι ίσο μ' εκείνο μιας διηπειρωτικής τηλεφωνικής συνδιάλεξης ίσης διάρκειας. Αν πηγαίνει από το Μιλάνο στο Σαρόνο, ισχύουν οι ίδιοι όροι της τηλεφωνικής συνδιάλεξης. Υπολογίστε ότι ένα τηλεφώνημα από το Μιλάνο στο Παρίσι τις βραδινές ώρες σας κοστίζει περίπου χίλιες λίρες. Σε μια χώρα όπως η δική μας, όπου εξ ορισμού τα ταχυδρομεία δε λειτουργούν, το τελεφάξ λύνει όλα τα προβλήματα. Κάτι ακόμα που δεν ξέρει ο πολύς κόσμος είναι ότι μπορείτε ν' αγοράσετε ένα τελεφάξ και να το έχετε στην κρεβατοκάμαρά σας ή να το παίρνετε στα ταξίδια μαζί σας σε μια προσιτή τιμή. Ας πούμε από ενάμισι ως δύο εκατομμύρια. Πολλά για ένα καπρίτσιο, λίγα, αν έχετε μια δραστηριότητα που σας υποχρεώνει να επικοινωνείτε με πολλούς ανθρώπους και σε πολλές πόλεις.

Δυστυχώς όμως υπάρχει ένας άτεγκτος νόμος της τεχνολογίας που λέει ότι, όταν οι πιο επαναστατικές εφευρέσεις γίνονται προσιτές στις μάζες, παύουν να είναι προσιτές. Η τεχνολογία είναι δυνάμει δημοκρατική, διότι υπόσχεται σε όλους τις ίδιες ευκαιρίες, αλλά λειτουργεί μόνον αν τη χρησιμοποιούν οι πιο πλούσιοι. Όταν τη χρησιμοποιούν και οι φτωχοί, κάνει τιλτ. Όταν ένα τρένο ήθελε δύο ώρες, για να πάει από το Α στο Β, να

σου το αυτοκίνητο που ήθελε μια ώρα. Και γι' αυτό ήταν ακριβό. Αλλά, μόλις έγινε προσιτό στις μάζες, προκλήθηκε συμφόρηση στους δρόμους και το τρένο έγινε και πάλι πιο γρήγορο. Ίσως σκέφτεστε ότι είναι παράλογη μια έκκληση για τη χρήση των μαζικών μέσων μεταφοράς την εποχή του αυτοκινήτου: όμως με τα μαζικά μέσα μεταφοράς και αποδεχόμενοι ότι δεν είστε προνομιούχοι, φτάνετε πιο γρήγορα από τους προνομιούχους.

Το αυτοκίνητο, ώσπου να φτάσει στο σημείο κατάρρευσης, χρειάστηκε αρκετές δεκαετίες. Το τελεφάξ, ως πιο δημοκρατικό (πράγματι κοστίζει λιγότερο από ένα αυτοκίνητο), έφτασε στην κατάρρευση σε λιγότερο από ένα χρόνο. Τώρα πια το μήνυμά σου φτάνει συντομότερα με το ταχυδρομείο. Πράγματι το τελεφάξ ενθαρρύνει τις επικοινωνίες. Αν πρώτα ήσασταν στη Μολφέτα κι είχατε ένα γιο στο Σίντνεϊ, του γράφατε μια φορά το μήνα και του τηλεφωνούσατε μια φορά τη βδομάδα. Τώρα με το τελεφάξ μπορείτε να του στείλετε κατευθείαν την πρώτη φωτογραφία της νεογέννητης ξαδερφούλας του. Πώς ν' αντισταθείτε στον πειρασμό; Επί πλέον, στον κόσμο υπάρχουν ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι που θέλουν να σας πουν κάτι για το οποίο αδιαφορείτε: πώς να κάνετε μια καλύτερη επένδυση, πώς ν' αγοράσετε κάτι, πώς να κάνετε τους άλλους ευτυχισμένους στέλνοντάς τους ένα τσεκ, πώς να ολοκληρωθείτε ως άνθρωπος συμμετέχοντας σ' ένα συνέδριο που θα βελτιώσει την επαγγελματική σας συνείδηση. Όλοι αυτοί, μόλις μάθουν ότι έχετε τελεφάξ, και δυστυχώς υπάρχουν κατάλογοι, θα κάνουν ουρά, για να σας στείλουν, έναντι ενός χαμηλού αντίτιμου, μηνύματα που εσείς δε ζητήσατε.

Έτσι λοιπόν πλησιάζετε το πρωί στο τελεφάξ σας και το βρίσκετε πνιγμένο στα μηνύματα που συσσωρεύτηκαν στη διάρκεια της νύχτας. Φυσικά τα πετάτε, χωρίς να τα διαβάσετε, αλλά, αν στο μεταξύ κάποιος δικός σας ήθελε να σας πει ότι κληρονομήσατε δέκα δισεκατομμύρια από το θείο στην Αμερική, έπρεπε όμως να παρουσιαστείτε μέχρι τις οχτώ το πρωί σε ένα συμβολαιογράφο, θα έβρισκε τη γραμμή κατειλημμένη και φυσικά εσείς δε θα παίρνατε το μήνυμά του. Αν ο άνθρωπος αυτός ήθελε να έρθει σ' επαφή μαζί σας, θα έπρεπε να το κάνει με το ταχυ-

δρομείο. Το τηλεφάξ γίνεται διάυλος άσχετων μηνυμάτων, έτσι ακριβώς όπως το αυτοκίνητο γίνεται μέσο αργών μετακινήσεων για όποιον έχει καιρό για χάσιμο και θέλει να κάθεται ώρες στα μποτιλιαρίσματα ακούγοντας Μότσαρτ ή Σαμπρίνα Σαλέρνο.

Τέλος, το φαξ εισάγει ένα νέο στοιχείο στη δυναμική της ενόχλησης. Μέχρι σήμερα ο ενοχλητικός, όταν ήθελε να σας ενοχλήσει, πλήρωνε (το τηλεφώνημα, το γραμματόσημο, το ταξί, για να έρθει και να σας χτυπήσει το κουδούνι). Αντίθετα τώρα συμμετέχετε κι εσείς στα έξοδα, γιατί το χαρτί του φαξ το πληρώνετε εσείς.

Πώς ν' αντιδράσει κανείς; Ήδη έχω σκεφτεί να τυπώσω κάρτες με τη φράση «όσα φαξ δεν έχουν ζητηθεί θα πετάγονται αυτόματα στ' άρχηστα», αλλά δε νομίζω ότι αρκεί. Αν μου επιτρέπετε να σας δώσω μια συμβουλή, αποσυνδέστε το τηλεφάξ. Αν κάποιος θέλει να σας στείλει κάτι, θα πρέπει πρώτα να σας τηλεφωνήσει και να σας ζητήσει να το συνδέσετε. Αλλά κάτι τέτοιο μπορεί να επιβαρύνει τις τηλεφωνικές γραμμές. Το καλύτερο θα ήταν, αν κάποιος θέλει να σας στείλει ένα φαξ, να σας γράψει. Έπειτα εσείς του απαντάτε λέγοντας: «Στείλε το μήνυμά σου μέσω φαξ τη Δευτέρα στις πέντε και πέντε και είκοσι επτά δεύτερα, ώρα Γκρίνουιτς, όταν θα συνδέσω τη συσκευή για τέσσερα λεπτά και τριάντα έξι δευτερόλεπτα μόνον».

(1989)

ΠΩΣ Ν' ΑΝΤΙΔΡΑΤΕ ΣΤΑ ΓΝΩΣΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΜΕΡΙΚΟΥΣ ΜΗΝΕΣ, ενώ τριγυρνούσα στη Νέα Υόρκη, είδα από μακριά έναν τύπο που μου ήταν πολύ γνωστός και που ερχόταν προς το μέρος μου. Το κακό ήταν ότι δεν μπορούσα να θυμηθώ πού τον είχα γνωρίσει και πώς τον έλεγαν. Ήταν μία από εκείνες τις αισθήσεις που νιώθει κανείς συχνά, ιδιαίτερα όταν σε μια ξένη πόλη συναντάει κάποιον που γνώρισε στην πατρίδα του ή αντίστροφα. Ένα πρόσωπο εκτός τόπου δημιουργεί σύγχυση. Κι ωστόσο, εκείνο το πρόσωπο μου ήταν τόσο οικείο, ώστε έπρεπε οπωσδήποτε να σταματήσω, να τον χαιρετήσω, να του μιλήσω και ίσως εκείνος να μου έλεγε αμέσως: «Τι γίνεσαι, αγαπητέ Ουμπέρτο;» ή τέλος: «Έκανες αυτό που μου έλεγες;» κι εγώ θα 'πρεπε να ψαρέψω στα θολά νερά. Να κάνω ότι δεν τον είδα; Ήταν πια πολύ αργά, συνέχιζε ακόμα να κοιτάει προς την απέναντι πλευρά του δρόμου, αλλά εκείνη τη στιγμή έστρεφε το βλέμμα του προς το μέρος μου. Έπρεπε να πάρω την πρωτοβουλία, να τον χαιρετήσω κι έπειτα, μετά από τις πρώτες φράσεις, θα προσπαθούσα από τη φωνή να θυμηθώ ποιος ήταν.

Βρισκόμασταν πια στα δύο βήματα απόσταση, ετοιμαζόμουν να του σκάσω ένα πλατύ και ακτινοβόλο χαμόγελο, να του απλώσω το χέρι, όταν ξαφνικά τον αναγνώρισα. Ήταν ο Άντονι Κουίν. Φυσικά δεν τον είχα συναντήσει ποτέ στη ζωή μου ούτε εκείνος εμένα. Μέσα σ' ένα χιλιοστό του δευτερολέπτου κατάφερα να συγκρατηθώ και πέρασα δίπλα του με το βλέμμα χαμένο στο κενό.

Έπειτα κάθισα και σκέφτηκα το συμβάν και αποφάσισα ότι ήταν απόλυτα φυσικό. Ήδη μια άλλη φορά σ' ένα εστιατόριο, είχα δει τον Τσάρλτον Ίστον κι ένιωσα την παρόρμηση να τον

χαιρετήσω. Τα πρόσωπα αυτά γεμίζουν τη μνήμη μας, έχουμε περάσει πολλές ώρες μαζί τους μπροστά σε μια οθόνη, μας έχουν γίνει εξίσου οικεία με τα πρόσωπα των συγγενών μας κι ακόμα περισσότερο. Μπορεί κανείς να είναι μελετητής των μαζικών επικοινωνιών, να μιλάει για τις εντυπώσεις της πραγματικότητας, για τη σύγχυση μεταξύ πραγματικού και φανταστικού και γι' αυτούς που υποπίπτουν θέλοντας και μη σ' αυτή τη σύγχυση, μα αυτό δε σημαίνει ότι έχουν ανοσία στο σύνδρομο. Μα υπάρχουν και χειρότερα.

Έχω ακούσει εκμυστηρεύσεις ανθρώπων που έχουν εκτεθεί για ένα αρκετό χρονικό διάστημα στα mass media με σχετικά τακτικές εμφανίσεις στην τηλεόραση. Δεν εννοώ τον Πίπο Μπάουντο ή το Μαουρίτσιο Κοστάντσο, αλλά και πρόσωπα που το επάγγελμά τους τα ανάγκαζε να συμμετάσχουν σε κάποιες συζητήσεις αρκετά, ώστε να γίνουν αναγνωρίσιμοι. Όλοι παραπονιούνται για την ίδια δυσάρεστη εμπειρία. Συνήθως, όταν βλέπουμε κάποιον που δε γνωρίζουμε προσωπικά, δεν τον καρφώνουμε με το βλέμμα, δεν τον δείχνουμε με το δάχτυλο στους συνομιλητές μας και δε μιλάμε μεγαλόφωνα για λογαριασμό του, ενώ μας ακούει. Θα ήταν αγένεια και μετά από κάποιο σημείο επιθετικότητα. Τα ίδια πρόσωπα που δε θα έδειχναν ποτέ με το δάχτυλο το θαμώνά ενός μπαρ, για να σχολιάσουν με το φίλο τους ότι φοράει μια μοντέρνα γραβάτα, συμπεριφέρονται με τρόπο εντελώς διαφορετικό, όταν πρόκειται για τα γνωστά πρόσωπα.

Τα πειραματόζωά μου με διαβεβαιώνουν ότι μπροστά σ' ένα περίπτερο, σ' ένα καπνοπωλείο, ενώ ανεβαίνουν στο τρένο, πηγαίνοντας στην τουαλέτα ενός εστιατορίου, διασταυρώνονται με άλλους ανθρώπους που λένε μεταξύ τους μεγαλόφωνα: «Για κοίτα, είναι ο Τάδε». — «Είσαι σίγουρος;». — «Και βέβαια, αυτός είναι». Και συνεχίζουν τη συζήτησή τους με λαχτάρα, ενώ ο Τάδε τους ακούει, αδιάφοροι για το ότι τους ακούει, σαν να μην υπάρχει.

Μπερδεύονται από το γεγονός ότι ένας πρωταγωνιστής του φαντασιακού χώρου των mass media μπαίνει στην πραγματική ζωή, αλλά ταυτόχρονα συμπεριφέρονται μπροστά στο πραγματι-

κό πρόσωπο σαν να ανήκει ακόμα στο χώρο του φανταστικού, σαν να βρίσκεται σε μια οθόνη ή σε μια φωτογραφία εντύπου και σαν να απουσιάζει την ώρα που εκείνοι μιλούν.

Είναι σαν να άρπαξα τον Άντονι Κουίν από το γιακά, να τον έσερνα σ' ένα τηλεφωνικό θάλαμο και να έπαιρνα ένα φίλο μου, για να του πω: «Πού να σ' τα λέω, συνάντησα τον Άντονι Κουίν· ξέρεις ότι μοιάζει αληθινός;» (κι έπειτα να τον παραπετούσα και να πήγαινα στη δουλειά μου).

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης πρώτα μας έπεισαν ότι το φανταστικό είναι πραγματικό και τώρα παν να μας πείσουν ότι το πραγματικό είναι φανταστικό και ότι όση περισσότερη πραγματικότητα μας δείχνουν οι τηλεοπτικές οθόνες, τόσο πιο κινηματογραφικός γίνεται ο καθημερινός μας κόσμος. Μέχρις ότου, όπως θέλουν μερικοί φιλόσοφοι, να σκεφτούμε ότι είμαστε μόνοι στον κόσμο και ότι όλα τα υπόλοιπα είναι ένα φιλμ που ο Θεός ή κάποιο επίβουλο πνεύμα προβάλλει μπροστά στα μάτια μας.

(1989)

ΠΩΣ Ν' ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΜΙΑ ΤΑΙΝΙΑ ΠΟΡΝΟ

ΔΕΝ ΞΕΡΩ αν σας έτυχε ποτέ να δείτε μια ταινία πορνό. Δεν εννοώ ταινίες που περιέχουν στοιχεία ερωτισμού, έστω και απαράδεκτα για πολλούς, όπως λόγου χάρη *Το τελευταίο τανγκό στο Παρίσι*. Εννοώ πορνογραφικές ταινίες, των οποίων ο μόνος και πραγματικός σκοπός είναι να διεγείρουν τον πόθο του θεατή από την αρχή μέχρι το τέλος, ενώ, πέρα απ' αυτό το ξύπνημα του πόθου του θεατή με εικόνες ποικίλων και πολυποίκιλων ζευγαρωμάτων, τα υπόλοιπα δεν έχουν καμιά απολύτως σημασία.

Πολλές φορές οι αρχές οφείλουν ν' αποφασίσουν αν κάποια ταινία είναι απλώς πορνογραφική ή έχει κάποια καλλιτεχνική αξία. Δεν ανήκω σ' αυτούς που πιστεύουν ότι η καλλιτεχνική αξία συγχωρεί τα πάντα. Μερικές φορές τα αυθεντικά έργα τέχνης είναι πιο επικίνδυνα για την πίστη, τα ήθη, τις τρέχουσες απόψεις απ' ό,τι τα έργα μικρότερης αξίας. Επί πλέον πιστεύω ότι όποιος ενήλικας το επιθυμεί έχει το δικαίωμα να καταναλώνει πορνογραφικό υλικό, ελλείψει κάτι καλύτερου. Ωστόσο παραδέχομαι ότι μερικές φορές τα δικαστήρια πρέπει να αποφασίσουν αν μια ταινία έχει γίνει με πρόθεση να εκφράσει ορισμένες έννοιες ή αισθητικά ιδεώδη (έστω και μέσω σκηνών που προσβάλλουν τη δημόσια αιδώ) ή αν έγινε με το μόνο σκοπό να ξυπνήσει τα ένστικτα του θεατή.

Λοιπόν, υπάρχει ένα κριτήριο που ορίζει αν ένα φιλμ είναι πορνογραφικό ή όχι και βασίζεται στον υπολογισμό των νεκρών διαστημάτων. Ένα μεγάλο αριστούργημα του κινηματογράφου όλων των εποχών, το *Κόκκινες σκιές*, διαδραματίζεται συνέχεια και αποκλειστικά (εκτός από την αρχή, μερικά σύντομα διαλείμματα και το φινάλε) σε μια άμαξα. Αλλά χωρίς αυτό το ταξίδι, η

ταινία δε θα είχε νόημα. Η *Περιπέτεια* του Αντονιόνι είναι φτιαγμένη αποκλειστικά από νεκρούς χρόνους: ο κόσμος πάει, έρχεται, μιλάει, χάνεται και ξαναβρίσκεται, χωρίς να συμβαίνει τίποτα. Αλλά αυτό ακριβώς θέλει η ταινία, να μη συμβαίνει τίποτα. Μπορεί να μας αρέσει ή όχι, αλλ' αυτό ακριβώς θέλει να πει.

Αντίθετα, ένα πορνογραφικό φιλμ, για να δικαιολογήσει την αγορά του εισιτηρίου ή της βιντεοκασέτας, μας λέει ότι ορισμένα άτομα σμίγουν ερωτικά, άντρες με γυναίκες, άντρες με άντρες, γυναίκες με γυναίκες, γυναίκες με σκύλους ή άλογα (επισημαίνω ότι δεν υπάρχουν πορνό με άντρες που ζευγαρώνουν με φοράδες ή σκύλες: γιατί:). Και ως εδώ καλά: μα μια τέτοια ταινία είναι γεμάτη νεκρούς χρόνους.

Αν ο Τζιλμπέρτο, για να παρθεί με την Τζιλμπέρτα, πρέπει να πάει από την Πιάτσα Κορντούζιο στο Κόρσο Μπουένος Άιρες, η ταινία δείχνει τον Τζιλμπέρτο με το αυτοκίνητο να κάνει ολόκληρη τη διαδρομή, φανάρι προς φανάρι.

Τα πορνογραφικά φιλμ είναι γεμάτα κόσμο που μπαίνει στο αυτοκίνητο και οδηγεί για χιλιόμετρα και χιλιόμετρα, ζευγάρια που χάνουν απίστευτο χρόνο, ώσπου να κλείσουν δωμάτιο στο ξενοδοχείο, άντρες που περνούν λεπτά ολόκληρα στο ασανσέρ, ώσπου ν' ανεβούν στο δωμάτιο, κοπέλες που ρουφάν διάφορα λικέρ και χαζολογούν με φρου φρου και δαντελίτσες, ώσπου να εξομολογηθούν η μια στην άλλη ότι προτιμούν τη Σαπφώ από τον Ντον Τζιοβάνι. Για να τα πούμε λιανά και χωρίς περιστροφές, στα πορνοφίλμ, προτού να δει κανείς ένα καλό γαμήσι, πρέπει να υποστεί ένα σποτ του Υπουργείου Συγκοινωνιών.

Οι λόγοι είναι προφανείς. Ένα φιλμ όπου ο Τζιλμπέρτο θα έπαιρνε συνεχώς την Τζιλμπέρτα από μπρος, πίσω και πλάγια, δε θα μπορούσε να σταθεί. Ούτε από σωματική άποψη για τους ηθοποιούς ούτε από οικονομική για τον παραγωγό. Μα ούτε και από ψυχολογική άποψη για το θεατή: διότι, για να θεωρηθεί μια παρανομία επιτυχημένη, πρέπει να διαγράφεται σ' ένα φόντο καθημερινότητας. Η απεικόνιση της καθημερινότητας είναι ένα από τα δυσκολότερα πράγματα για κάθε καλλιτέχνη —ενώ η απεικόνιση της παρέκκλισης, του εγκλήματος, του βιασμού, των βασανιστηρίων είναι πανεύκολη.

Έτσι η πορνογραφική ταινία πρέπει ν' αναπαραστήσει την καθημερινότητα —απαραίτητη προϋπόθεση για ν' αποκτήσει ενδιαφέρον η παρανομία— με τέτοιο τρόπο, ώστε κάθε θεατής να τη συλλάβει. Έτσι αν ο Τζιλμπέρτο πρέπει να πάρει το λεωφορείο, για να πάει από το Α στο Β, θα δούμε τον Τζιλμπέρτο να παίρνει το λεωφορείο και το λεωφορείο να πηγαίνει από το Α στο Β.

Αυτό συχνά εκνευρίζει τους θεατές, διότι θα ήθελαν να βλέπουν συνεχώς ακατονόμαστες σκηνές. Αλλά πρόκειται για αυταπάτη. Δε θ' άντεχαν μιάμιση ώρα ακατονόμαστων σκηνών. Επομένως, οι νεκροί χρόνοι είναι απαραίτητοι.

Λοιπόν, το ξαναλέω. Μπείτε σ' έναν κινηματογράφο. Αν οι πρωταγωνιστές, για να παν από το Α στο Β, κάνουν περισσότερη ώρα απ' όση θα θέλατε, αυτό σημαίνει ότι το φιλμ είναι πορνογραφικό.

(1989)

ΠΩΣ ΝΑ ΤΡΩΤΕ ΠΑΓΩΤΟ

ΟΤΑΝ ΗΜΟΥΝ ΜΙΚΡΟΣ, τα παιδιά είχαν να διαλέξουν ανάμεσα σε δυο είδη παγωτών που πουλιούνταν από εκείνα τα άσπρα καροτσάκια με τ' ασημιά καπάκια: ή το χωνάκι για δύο πεντάρες ή το σάντουιτς για τέσσερις πεντάρες. Το χωνάκι της δεκάρας ήταν πολύ μικρό, ό,τι έπρεπε για ένα παιδικό χεράκι, και σου το σέρβιραν βγάζοντας με τη σπάτουλα το παγωτό από το δοχείο και βάζοντάς το πάνω στο χωνάκι. Η γιαγιά μάς συμβούλευε να μην τρώμε όλο το χωνάκι, αλλά να πετάμε την άκρη του, γιατί από κει το είχε πιάσει ο παγωτατζής (κι όμως εκείνο το κομμάτι ήταν το πιο νόστιμο και τραγανό και το τρώγαμε στα κρυφά παριστάνοντας ότι το είχαμε πετάξει).

Το σάντουιτς της εικοσάρας φτιαχνόταν μ' ένα ειδικό μηχάνημα, επίσης ασημί, που συμπιέζε δυο στρόγγυλα μπισκότα πάνω και κάτω από έναν κύλινδρο παγωτού. Έγλειφες με τη γλώσσα το εσωτερικό, ώσπου δεν κατάφερνες πια να φτάσεις στον κεντρικό πυρήνα του παγωτού, και τότε το έτρωγες ολόκληρο, τα μπισκότα είχαν πια μουλιάσει και κόντευαν να διαλυθούν. Η γιαγιά δεν ήταν σε θέση να δώσει καμιά συμβουλή: θεωρητικά τα σάντουιτς έρχονταν σ' επαφή μόνο με το μηχάνημα, στην πράξη τα είχε πάρει κι ο παγωτατζής στο χέρι του, για να σ' τα παραδώσει, αλλά ήταν αδύνατο να εντοπίσεις τη μολυσμένη ζώνη.

Εγώ όμως μαγευόμουν με το θέαμα ορισμένων συνομηλίκων μου που οι γονείς τους τους αγόραζαν όχι ένα παγωτό της εικοσάρας αλλά δύο χωνάκια της δεκάρας. Οι προνομιούχοι αυτοί παρήλαυναν περήφανα με ένα χωνάκι στο δεξί χέρι και ένα στο αριστερό και, στρίβοντας επιδέξια το κεφάλι, έγλειφαν τότε το ένα, τότε το άλλο. Η τελετουργία αυτή μου φαινόταν τόσο συβαριτι-

κή και αξιοζήλευση, που πολλές φορές ζήτησα να την απολαύσω. Μάταια. Οι δικοί μου ήταν αμετάπειστοι: ένα παγωτό της εικοσάρας, ναι, μα δυο της δεκάρας, ούτε συζήτηση.

Όπως είναι ολοφάνερο, ούτε τα μαθηματικά ούτε η οικονομία ούτε η διαιτητική δικαιολογούν μια τέτοια άρνηση. Ούτε καν η υγιεινή, αν υποθέσουμε ότι στο τέλος θα πετάγονταν και οι δύο άκρες από τα χωνάκια. Μια αξιοθρήνητη δικαιολογία βασιζόταν στο ψέμα ότι ένα παιδί που διαρκώς στρέφει το βλέμμα του από το ένα παγωτό στο άλλο στο τέλος θα σκοντάψει στις πέτρες, στα σκαλοπάτια ή στις ανωμαλίες του δρόμου. Διαισθανόμουν αόριστα ότι υπήρχαν κάποιοι σκληροί παιδαγωγικοί λόγοι, τους οποίους όμως δεν κατάφερνα να συλλάβω.

Τώρα, κάτοικος και θύμα ενός πολιτισμού κατανάλωσης και σπατάλης (αντίθετα με τη δεκαετία του τριάντα), καταλαβαίνω ότι τα αγαπημένα εκείνα πρόσωπα που πια έχουν χαθεί είχαν δίκιο. Δυο παγωτά της δεκάρας, αντί για ένα της εικοσάρας, δεν ήταν μια χρηματική σπατάλη αλλά μια συμβολική. Ακριβώς αυτός ήταν και ο λόγος που τα ήθελα: διότι δύο παγωτά υποδήλωναν μια υπερβολή. Κι ακριβώς γι' αυτό το λόγο μού τα αρνούσαν: γιατί φαίνονταν άπρεπα, προσβολή στη φτώχεια, επίδειξη ενός ψεύτικου προνόμιου, κομπασμός για ανύπαρκτα πλούτη. Δύο παγωτά έτρωγαν μόνον τα κακομαθημένα παιδιά, εκείνα που στα παραμύθια τιμωρούνταν πάντα δίκαια, όπως ο Πινόκιο που περιφρονούσε τις φλούδες και τα κοτσάνια. Και οι γονείς που ενθάρρυναν αυτή την αδυναμία, σαν μικροί νεόπλουτοι, μάθαιναν τα παιδιά τους στο ανόητο θέατρο του «θέλω-μα-δεν-μπορώ» ή μάλλον, θα λέγαμε σήμερα, στο να εμφανίζονται στο check in της τουριστικής θέσης κρατώντας μια Gucci-μαϊμού αγορασμένη από τα καροτσάκια στην πλαζ του Ρίμινι.

Ο απολογισμός διατρέχει τον κίνδυνο να στερείται ηθικού διδάγματος σ' έναν κόσμο όπου ο πολιτισμός της κατανάλωσης φαίνεται να έχει προσβάλει ακόμα και τους ενήλικες και τους υπόσχεται ολοένα και κάτι περισσότερο, από το ρολογάκι που περιλαμβάνεται στη συσκευασία ως το μεταγιόν-δώρο για όποιον αγοράσει το περιοδικό. Όπως οι γονείς εκείνων των αμφιδέξιων λαίμαργων παιδιών που θαύμαζα, ο πολιτισμός της κατανά-

λωσης παριστάνει ότι δίνει περισσότερα, αλλά στην πραγματικότητα προσφέρει για τέσσερις πεντάρες αυτό που αξίζει τέσσερις πεντάρες. Θα πετάξετε το παλιό σας ραδιόφωνο, για ν' αγοράσετε ένα καινούριο που υπόσχεται και autoreverse, αλλά κάποιες ανεξήγητες αδυναμίες της εσωτερικής δομής του θα κάνουν το καινούριο σας ραδιόφωνο να ζήσει μόνον ένα χρόνο. Το καινούριο σας αυτοκίνητο για την πόλη θα έχει δερμάτινα καθίσματα, δυο πλαϊνούς καθρέφτες που θα ρυθμίζονται από το εσωτερικό και ξύλινο ταμπλό, μα θ' αντέξει πολύ λιγότερο από το ένδοξο πεντακοσάρaki που, ακόμα κι όταν σταματούσε, έπαιρνε μπροστά με μια κλοτσιά.

Αλλά η ηθική εκείνης της εποχής μάς ήθελε όλους Σπαρτιάτες, ενώ η σημερινή μάς θέλει όλους Συβαρίτες.

(1989)

ΠΩΣ ΝΑ ΜΗ ΛΕΤΕ «ΑΚΡΙΒΩΣ»

ΣΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΜΑΣ μαίνεται η μάχη εναντίον των στερεοτύπων που έχουν εισβάλει στην καθημερινή μας γλώσσα. Ένα απ' αυτά, ως γνωστόν, είναι το «ακριβώς». Όπως ξέρουμε, όλοι απαντούν «ακριβώς», όταν θέλουν να δείξουν ότι συμφωνούν. Η συνήθεια αυτή ενθαρρύνθηκε από τα πρώτα τηλεπαιχνίδια, όπου, για να δείξουν ότι η απάντηση είναι σωστή, μετέφραζαν απευθείας από το αμερικάνικο «that's right» ή «that's correct». Επομένως δεν υπάρχει τίποτα ουσιαστικά ανακριβές στο να λέμε «ακριβώς», πέρα από το ότι όποιος το λέει δείχνει ότι έμαθε τα ιταλικά μόνον από την τηλεόραση. Το να λες «ακριβώς» είναι σαν να επιδεικνύεις στο σαλόνι σου μια εγκυκλοπαίδεια που όλοι ξέρουν ότι δίνεται ως βραβείο αποκλειστικά στους αγοραστές ενός απορρυπαντικού.

Για να βοηθήσω αυτούς που θέλουν ν' απαλλαγούν από το «ακριβώς», παραθέτω έναν κατάλογο ερωτήσεων ή εκφράσεων στις οποίες σήμερα απαντούμε με το «ακριβώς» και βάζω σε παρένθεση την εναλλακτική έκφραση συμφωνίας που θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε.

Ο Ναπολέον πέθανε στις 5 Μαΐου 1821. (Μπράβο!). Συγγνώμη, αυτή είναι η πλατεία Γκαριμπάλντι; (Μάλιστα). Εμπρός, εδώ Μάριο Μπιάνκι, ο κύριος Μάριο Ρόσι; (Εγώ είμαι, λέγετε). Όστε σας οφείλω άλλες δέκα χιλιάδες; (Ναι, δέκα χιλιάδες). Τι είπατε, γιατρέ, AIDS? (Ναι, λυπάμαι πολύ). Τηλεφωνείτε στο Ποιος τον είδε; για να μας πείτε ότι συναντήσατε αυτόν που εξαφανίστηκε; (Πώς το μαντέψατε;). Αστυνομία: εσείς είστε ο κύριος Ρόσι; (Κάρλα, το βαλιτσάκι μου!). Μα δε φοράς κυλοτάκι! (Επιτέλους, το κατάλαβες!). Θέλετε δέκα δισεκατομμύρια λί-

τρα; (Εμ, βέβαια, πώς αλλιώς θα πληρώσω το τηλέφωνο του αυτοκινήτου μου;). Αν κατάλαβα καλά, υπέγραψες μια ακάλυπτη επιταγή δέκα δισεκατομμυρίων κι έβαλες εμένα για εγγυητή; (Θαυμάζω την ευφυΐα σου). Έχουν κλείσει την αίθουσα επιβίβασης; (Βλέπετε εκείνη την κουκκίδα στον ουρανό;). Είπατε ότι είμαι κάθαμα! (Πέσατε διάννα).

Εν πάση περιπτώσει, θα μου πείτε, μας συμβουλεύετε να μη λέμε ποτέ ακριβώς.

Ακριβώς.

(1990)

ΠΩΣ ΝΑ ΦΥΛΑΓΕΣΤΕ ΑΠΟ ΤΙΣ ΧΗΡΕΣ

ΜΠΟΡΕΙ, αγαπητές μου κυρίες και κύριοι συγγραφείς, να μη δίνετε πεντάρα για την αθανασία, αν και δεν το νομίζω. Οποιοσδήποτε, ακόμα κι ένας δεκαεξάχρονος, γράψει ένα ποίημα για το δάσος που αγκομαχά ή κρατάει ημερολόγιο μέχρι την ημέρα του θανάτου του, έστω και για να σημειώνει «σήμερα πήγα στον οδοντίατρο», ελπίζει ότι οι επερχόμενοι θα το θεωρήσουν θησαυρό. Μα ακόμα κι αν επιθυμεί τη λήθη, σήμερα ο κόσμος των εκδόσεων επιδίδεται στην ανακάλυψη ξεχασμένων ελάσσονων δημιουργών, έστω κι αν δεν έχουν γράψει ούτε μια γραμμή.

Οι επερχόμενες γενιές, ως γνωστόν, είναι λαίμαργες και παμφάγες. Προκειμένου να γράψουν, βασίζονται σε οποιοδήποτε ξένο κείμενο. Κι έτσι, ως συγγραφείς, πρέπει να προφυλαχτείτε από τη χρήση που θα κάνει ο επερχόμενος στα κείμενά σας. Φυσικά το ιδανικό θα ήταν ν' αφήσετε μόνον αυτά που είχατε ήδη αποφασίσει να δημοσιεύσετε εν ζωή και να εξαφανίζετε καθημερινά οποιοσδήποτε άλλες μαρτυρίες, καταπίνοντάς τις, ακόμα κι αν πρόκειται για προσχεδιάσματα. Αλλά, όπως ξέρετε, οι σημειώσεις χρησιμεύουν, για να δουλέψει κανείς, και ο θάνατος μπορεί να έρθει ξαφνικά.

Στην περίπτωση αυτή ο πρώτος κίνδυνος είναι να τυπωθούν ανέκδοτα κείμενά σας, από τα οποία όποιος τα διαβάσει θα συμπεράνει ότι ήσασταν ο τέλειος βλάκας· κίνδυνος που διαφαίνεται καθαρότατα, όταν κανείς ξαναδιαβάσει τις σημειώσεις που έγραψε στο μπλοκάκι του την προηγούμενη μέρα (για το λόγο ακόμα ότι ίδιον των σημειώσεων είναι να φαίνονται αλλοπρόσαλλες).

Ελλείψει σημειώσεων, ο δεύτερος κίνδυνος είναι ότι *post mor-*

τεμ και αμέσως θα πολλαπλασιαστούν τα συνέδρια για το έργο σας. Κάθε συγγραφέας φιλοδοξεί να τον θυμούνται μέσα από δοκίμια, πτυχιακές εργασίες και κριτικές εκδόσεις του, μα όλα αυτά είναι δουλειές που απαιτούν χρόνο και κόπους. Τα γρήγορα αυτά συνέδρια έχουν δύο αποτελέσματα: ωθούν ορδές φίλων, θαυμαστών, νέων που επιζητούν φήμη να ξαναδιαβάσουν και να γράψουν δυο πράγματα στο πόδι και, ξέρετε, σ' αυτές τις περιπτώσεις, αναμασούν τα ήδη ειπωμένα επιβεβαιώνοντας τα κλισέ. Έτσι, μετά από λίγο, οι αναγνώστες κουράζονται με τους τόσο πολυπράγμονες και κοινότοπους συγγραφείς.

Ο τρίτος κίνδυνος είναι να δημοσιευτούν τα προσωπικά σας γράμματα. Σπάνια οι συγγραφείς γράφουν προσωπικά γράμματα διαφορετικά από εκείνα των κοινών θνητών, εκτός αν το κάνουν στα ψέματα, όπως ο Φόσκολο. Μπορεί να γράψουν «στείλε μου το Γκουταλάξ» ή «σ' αγαπώ σάν τρελός (τρελή) και σ' ευχαριστώ που υπάρχεις» —πράγμα σωστό και φυσιολογικό και είναι λυπηρό ότι οι επερχόμενοι αναζητούν αυτές τις μαρτυρίες, για να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι ο συγγραφέας ήταν κι αυτός ανθρώπινο πλάσμα. Γιατί, τι νόμιζαν ότι ήταν, φοινικόπτερο;

Πώς θα αποφύγετε αυτά τα επεισόδια; Για τις χειρόγραφες σημειώσεις θα σας συμβούλευα να τις αφήνατε σ' ένα παράξενο μέρος και, αντίθετα, να γεμίζετε τα συρτάρια με χάρτες του θησαυρού που θα επιβεβαιώνουν την ύπαρξη αυτών των μυστικών κειμένων, αλλά θα προσφέρουν ανεξιχνίαστες ενδείξεις. Θα έχετε το διττό αποτέλεσμα να κρύψετε τα χειρόγρατά σας και να γίνετε αιτία για πλήθος πτυχιακών εργασιών που θα πραγματεύονται το ανεξιχνίαστο μυστήριο αυτών των χαρτών.

Σχετικά με τα συνέδρια θα ήταν χρήσιμο ν' αφήσετε ακριβείς οδηγίες στη διαθήκη σας ζητώντας, εν ονόματι της Ανθρωπότητας, για κάθε συνέδριο που θα γίνει μέσα στα πρώτα δέκα χρόνια από το θάνατό σας, οι οργανωτές να προσφέρουν δέκα δισεκατομμύρια στη UNICEF. Είναι δύσκολο να βρεθούν τόσα κεφάλαια και, για να καταπατήσουν τους όρους της διαθήκης, απαιτείται μεγάλο θράσος.

Το πρόβλημα των ερωτικών επιστολών είναι πιο περίπλοκο. Για όσες δεν έχουν γραφτεί ακόμα, θα σας συμβούλευα να χρη-

σιμοποιείτε κομπιούτερ που εξαπατά τους γραφολόγους καθώς και τρυφερά υποκοριστικά («ο τζουτζούκος σου, Μπισμπιρίκος, Γουργουρίτσα»), τα οποία θα αλλάζετε για κάθε παρτερνέρ, ώστε να μην είναι σίγουρο ποιος είναι ποιος. Θα σας συμβούλευα ακόμα να βάζετε μέσα και υπαινιγμούς πόν, μολονότι παθιασμένοι, θα έφερναν σε δύσκολη θέση τους παραλήπτες (όπως «λατρεύω τις αδιάκοπες πορδίτσες σου») και τους αποτρέπουν από μια δημοσίευση.

Αντίθετα, τα γράμματα που ήδη γράφτηκαν, ιδίως κατά την εφηβεία, δεν επιδέχονται διορθώσεις. Στις περιπτώσεις αυτές θα πρέπει να ξαναβρείτε τα ίχνη των παραληπτών και να τους γράψετε ένα γράμμα που θα υπενθυμίζει με απέραντη γαλήνη τις αλησμόνητες εκείνες μέρες και θα υπόσχεται ότι η θύμηση εκείνων των καιρών θα μέινει τόσο άσβηστη, ώστε, ακόμα και μετά το θάνατό του ο γράφων θα ξαναεπισκεφτεί τους παραλήπτες, για να μην αφήσει αυτές τις αναμνήσεις να χαθούν. Δεν πιάνει πάντα, αλλά ένα φάντασμα δεν παύει να είναι φάντασμα και οι παραλήπτες δε θα μπορούν να κοιμηθούν ήσυχοι.

Μπορείτε ακόμα να κρατάτε ένα ψεύτικο ημερολόγιο, όπου κατά διαστήματα θα υπαινίσσεστε ότι οι φίλοι και οι φίλες σας ήταν επιρρεπείς στο ψεύδος και στις απάτες: «Τι αξιολάτρευτη ψεύτρα αυτή η Αντελάιντε» ή «ο Γκουαλτιέρο μού έδειξε σήμερα ένα πλαστό γράμμα του Πεσόα πραγματικά αξιοθαύμαστο».

(1990)

ΠΩΣ ΝΑ ΜΗ ΜΙΛΑΤΕ ΓΙΑ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ

ΔΕΝ ΕΧΩ ΤΙΠΟΤΑ εναντίον του ποδοσφαίρου. Δεν πάω στα γήπεδα για τον ίδιο λόγο που δε θα πήγαινα να κοιμηθώ το βράδυ στα υπόγεια του Κεντρικού Σταθμού του Μιλάνου (ή να περπατήσω στο Σέντραλ Παρκ της Νέας Υόρκης μετά από τις έξι το απόγευμα), αλλά, αν τύχει, παρακολουθώ μ' ενδιαφέρον κι ευχαρίστηση έναν ωραίο αγώνα στην τηλεόραση, μια και αναγνωρίζω και εκτιμώ όλα τα πλεονεκτήματα αυτού του ευγενούς αθλήματος. Δε μισώ το ποδόσφαιρο. Μισώ τους παθιασμένους με το ποδόσφαιρο.

Ωστόσο δε θα 'θελα να παρεξηγηθώ. Απέναντι σ' αυτούς τους φιλάθλους εγώ τρέφω τα ίδια συναισθήματα που η Λέγκα Λομπάρντα τρέφει απέναντι στους εξωκοινοτικούς: «Δεν είμαι ρατσιστής, αρκεί να μένουν σπίτι τους». Και ως σπίτια τους εννοώ τα μέρη όπου συγκεντρώνονται στη διάρκεια της εβδομάδας (μπαρ, οικογένεια, λέσχες) και τα γήπεδα, όπου δε μ' ενδιαφέρει τι θα συμβεί, κι ακόμα καλύτερα αν έρθουν κι αυτοί από το Λίβερπουλ, γιατί διασκεδάζω διαβάζοντας τις περιγραφές, μια και αρένα χωρίς αίμα δε γίνεται.

Δεν αγαπώ το φανατικό του ποδοσφαίρου, γιατί έχει ένα παράξενο χαρακτηριστικό: δεν καταλαβαίνει για ποιο λόγο εσύ δεν είσαι και επιμένει να σου μιλάει σαν να ήσουν. Για να σας δώσω να καταλάβετε τι εννοώ, θα παραθέσω ένα παράδειγμα. Εγώ παίζω φλάουτο (όλο και χειρότερα, σύμφωνα με μια δημόσια δήλωση του Λουτσιάνο Μπέριο, και είναι μεγάλη ικανοποίηση να ξέρεις ότι οι Μεγάλοι Μαέστροι σε παρακολουθούν τόσο προσεχτικά). Ας υποθέσουμε ότι βρίσκομαι στο τρένο και για να πιάσω κουβέντα με τον απέναντι κύριο, τον ρωτώ:

«Ακούσατε το τελευταίο κόμπακτ του Φρανς Μπρίγκεν;».

«Ορίστε;».

«Λέω για το *Pavane Lachryme*. Κατά τη γνώμη μου, έχει πολύ αργό ρυθμό στην αρχή».

«Συγγνώμη, δε σας καταλαβαίνω».

«Μα σας λέω, Βαν Άικ, ναι; (συλλαβίζοντας) Το Blockflöte».

«Κοιτάξτε, εγώ... Παίζεται με δοξάρι;».

«Α, κατάλαβα, εσείς δεν...».

«Εγώ δεν».

«Παράξενο. Μα το ξέρετε ότι, για ν' αποκτήσει κανείς ένα χειροποίητο Coolsma, πρέπει να περιμένει τρία χρόνια; Καλύτερα λοιπόν ένα εβένινο Moeck. Είναι το καλύτερο, τουλάχιστον απ' αυτά που κυκλοφορούν στο εμπόριο. Μου το είπε και ο Γκατζελόνι. Ακούστε, εσείς φτάνετε μέχρι την πέμπτη βαριάσιόν της *Derdre Doen Daphne D' Over*».

«Για να πω την αλήθεια, εγώ στην Πάρμα πάω...».

«Α, κατάλαβα, παίζετε από φα, όχι από ντο. Ναι, προσφέρει μεγαλύτερη ικανοποίηση. Ξέρετε ότι ανακάλυψα μια σονάτα του Λοϊελέτ που...».

«Του Λέιε... ποιου;».

«Αλλά θα 'θελα να σας δω στις φαντασίες του Τέλεμαν. Τα καταφέρνετε; Μήπως χρησιμοποιείτε τους γερμανικούς δακτυλισμούς;».

«Εγώ, κοιτάξτε, τους Γερμανούς, η Μπε Εμ Βε είναι σπουδαίο αυτοκίνητο και τους εκτιμώ, μα...».

«Κατάλαβα. Χρησιμοποιείτε τους μπαρόκ δακτυλισμούς. Σωστά. Κοιτάξτε, αυτοί του Αγίου Μαρτίνου των Αγρών...».

Ορίστε λοιπόν, δεν ξέρω αν μπήκατε στο νόημα. Και δε θα σας φανεί παράξενο, αν ο άτυχος συνταξιδιώτης μου ορμήσει στο σήμα κινδύνου. Το ίδιο συμβαίνει και με το φανατικό του ποδοσφαίρου. Και η κατάσταση είναι ιδιαίτερα δύσκολη, όταν είναι ταξιτζής:

«Είδατε το Βιάλι;».

«Όχι, θα πρέπει να πέρασε την ώρα που έλειπα».

«Μα δε θα δείτε απόψε τον αγώνα;».

«Όχι, πρέπει ν' ασχοληθώ με το βιβλίο Ζήτα της *Μεταφυσικής* του Σταγειρίτη».

«Ωραία, δείτε τον και μετά μου λέτε. Νομίζω ότι ο Βαν Μπάστεν μπορεί να γίνει ο Μαραντόνα του '90, εσείς τι λέτε; Πάντως, θα πρόσεχα πολύ και το Χάτζι».

Και ούτω καθεξής σαν να μιλάει σε τοίχο. Δεν είναι ότι δε νοιάζεται για το ότι εγώ δε νοιάζομαι. Είναι ότι δεν μπορεί να διανοηθεί ότι εγώ δε νοιάζομαι. Δε θα 'παιρνε χαμπάρι ούτε κι αν είχα τρία μάτια και δυο κεραίες πάνω στα πράσινα λείπια του ινιακού μου οστού. Δε συλλαμβάνει την έννοια της διαφοράς, της ποικιλίας και του ασύγκριτου των Πιθανών Κόσμων.

Έδωσα το παράδειγμα του ταξιτζή, αλλά το ίδιο ισχύει και όταν ο συνομιλητής ανήκει στην άρχουσα τάξη. Είναι σαν το έλκος, χτυπάει τόσο τους πλούσιους, όσο και τους φτωχούς. Το παράξενο όμως είναι ότι άνθρωποι ακλόνητα πεπεισμένοι ότι όλοι είμαστε ίσοι είναι πρόθυμοι να σπάσουν το κεφάλι του φίλαθλου που έρχεται από την παραμεθόρια επαρχία. Αυτός ο οικουμενικός σοβινισμός με κάνει να ουρλιάζω από θαυμασμό. Είναι σάμπως αυτοί της Λέγκα να έλεγαν: «Αφήστε τους Αφρικανούς να έρθουν προς εμάς. Έτσι μετά θα τους κάνουμε λιώμα».

(1990)

ΠΩΣ ΝΑ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΣΕΤΕ ΜΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΠΟ ΠΑΙΔΙ Ακόμα συνήθως ήμουν εκτεθειμένος σε δύο (και μόνο δύο) είδη φράσεων: «Μόνον εσύ (εσείς) αντιδράς (αντιδράτε)» και «Χτυπάς (χτυπάτε) στου κουφού την πόρτα». Σ' ολόκληρη την παιδική ηλικία μου πίστευα ότι, εξαιτίας μιας παράξενης σύμπτωσης, όλοι οι άνθρωποι που συναντούσα ήταν βλάκες. Έπειτα, όταν ωρίμασα, πείσθηκα ότι υπάρχουν δύο νόμοι, τους οποίους κανένα ανθρώπινο πλάσμα δεν μπορεί ν' αποφύγει: ότι η πρώτη ιδέα που μας έρχεται στο μυαλό είναι η πιο προφανής και ότι, έχοντας μια προφανή ιδέα, δε μας περνάει από το μυαλό ότι οι άλλοι μπορεί να την είχαν νωρίτερα.

Διαθέτω μια συλλογή από κριτικές σε όλες τις γλώσσες του ινδοευρωπαϊκού κλάδου, που κινούνται μεταξύ του «Η ηχώ του Έκο» και «Ένα βιβλίο με ηχώ»*. Μόνο που υποψιάζομαι ότι στις περιπτώσεις αυτές οι τίτλοι δεν οφείλονται στην πρώτη ιδέα που ήρθε στο μυαλό του κριτικού· μάλλον θα συγκεντρώθηκε όλη η σύνταξη, θα συζήτησαν καμιά εικοσαριά πιθανούς τίτλους και στο τέλος ο αρχισυντάκτης άστραψε ολόκληρος και είπε: «Παιδιά, μου ήρθε μια καταπληκτική ιδέα!». Και οι συνεργάτες: «Αφεντικό, είσαι ιδιοφυΐα, πώς σου έρχονται;». — «Είναι χάρισμα» θα απάντησε.

Με όλ' αυτά δε θέλω να πω ότι οι άνθρωποι είναι κοινότοποι. Το να θεωρείς πρωτόφαντη ή θεία έμπνευση μια κοινοτοπία δείχνει μια πνευματική δροσιά, έναν ενθουσιασμό για τη ζωή και τα

* Θα υπενθυμίσουμε ότι στα Ιταλικά έκο σημαίνει ηχώ.

απρόβλεπτά της, έναν έρωτα για τις ιδέες --όσο μικρές κι αν είναι. Θα μου μείνει αλησμόνητη η πρώτη μου συνάντηση μ' εκείνον το σπουδαίο άνθρωπο, τον Έρβινγκ Γκόφμαν: τον θαύμαζα και τον αγαπούσα για την οξύνοια και τη βαθύτητα με την οποία συνελάμβανε και περιέγραφε τις πιο λεπτές αποχρώσεις της κοινωνικής συμπεριφοράς, για την ικανότητά του να εντοπίζει ανεπαίσθητα χαρακτηριστικά που κανείς μέχρι τότε δεν είχε συλλάβει. Καθόμασταν σ' ένα υπαίθριο καφενείο και μετά από λίγο, κοιτάζοντας το δρόμο, μου είπε: «Ξέρεις, μου φαίνεται ότι τ' αυτοκίνητα έχουν παραγίνει πολλά στις πόλεις». Ίσως να μην το είχε σκεφτεί ποτέ, επειδή σκεφτόταν πιο σημαντικά πράγματα· είχε μια ξαφνική επιφοίτηση και την πνευματική δροσιά να την εκφράσει. Εγώ, ο μικρός σνομπ, δηλητηριασμένος από τη *Δεύτερη ασύγχρονη* του Νίτσε, δε θα τολμούσα να το πω, ακόμα κι αν το σκεφτόμουν.

Το δεύτερο σοκ κοινοτοπιών το δέχονται πολλοί που βρίσκονται στη δική μου κατάσταση, δηλαδή διαθέτουν μια αρκετά μεγάλη βιβλιοθήκη --τόσο, ώστε όποιος μπαίνει στο σπίτι μας αναγκαστικά να την προσέχει, ίσως κι επειδή δεν υπάρχει τίποτ' άλλο. Ο επισκέπτης μπαίνει και λέει: «Τι πολλά βιβλία! Τα διάβασες όλα;». Στην αρχή νόμιζα ότι η φράση χαρακτήριζε τους ανθρώπους που δεν είναι εξοικειωμένοι με το βιβλίο, που είναι συνηθισμένοι να βλέπουν στα ράφια πέντε αστυνομικά και μια εγκυκλοπαίδεια για παιδιά σε τύχη. Αλλά η πείρα με δίδαξε ότι η φράση λέγεται και από ανθρώπους πέραν πάσης υποψίας. Μπορεί να πει κανείς ότι πρόκειται για ανθρώπους που θεωρούν τα ράφια χώρο αποθήκευσης βιβλίων ήδη διαβασμένων και όχι τη βιβλιοθήκη εργαλείο δουλειάς· μα ούτε αυτό είναι αρκετό. Πιστεύω ότι μπροστά στα πολλά βιβλία ο καθένας καταλαμβάνεται από το άγχος της γνώσης και μοιραία γλιστράει προς αυτή την ερώτηση που δείχνει τη στενοχώρια και τις τύψεις του.

Το πρόβλημα είναι ότι στη φράση «Μόνον εσείς αντιδράτε» αρκεί κανείς ν' απαντήσει μ' ένα χαμόγελο και, αν θέλει να είναι ευγενής, μ' ένα «Καλό αυτό!». Αλλά στην ερώτηση για τα βιβλία αναγκάζεσαι ν' απαντήσεις, ενώ τα σαγόνια σου κοκαλώνουν και ρυάκια κρύου ιδρώτα αρχίζουν να κυλούν στη σπονδυλική

σου στήλη. Κάποτε είχα υιοθετήσει την περιφρονητική απάντηση: «Δεν έχω διαβάσει κανένα· αλλιώς γιατί να τα κρατάω εδώ;». Μα είναι μια επικίνδυνη απάντηση, γιατί δημιουργεί το έδαφος για την προφανή αντίδραση: «Και πού βάζεις αυτά που έχεις διαβάσει;». Καλύτερη είναι η στάνταρ απάντηση του Ρομπέρτο Λέιντι: «Πολύ περισσότερα, κύριε, πολύ περισσότερα», που παγώνει τον αντίπαλο και τον ρίχνει σε μια κατάσταση άφωνου σεβασμού. Αλλά τη βρίσκω ανελέητη, δημιουργεί ένα τεράστιο άγχος. Τώρα κλίνω προς την απάντηση: «Όχι, αυτά είναι τα βιβλία που πρέπει να διαβάσω μέχρι το τέλος του μήνα, τα άλλα τα έχω στο Πανεπιστήμιο», απάντηση που αφ' ενός υποδηλώνει μια εξαιρετη εργονομική στρατηγική και αφ' ετέρου κάνει τον επισκέπτη ν' ανυπομονεί για τη στιγμή του αποχαιρετισμού.

(1990)

ΠΩΣ ΝΑ ΜΗ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΕ ΤΟ ΑΣΥΡΜΑΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ

ΕΥΚΟΛΑ ΜΠΟΡΕΙ ΚΑΝΕΙΣ να ειρωνευτεί τους κατόχους ασύρματων τηλεφώνων. Θα πρέπει να δούμε σε ποια από τις πέντε παρακάτω κατηγορίες ανήκουν. Πρώτον, οι ανάπηροι, έστω και χωρίς μια φανερή αναπηρία, οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι να βρίσκονται σε συνεχή επαφή με το γιατρό τους ή με τις πρώτες βοήθειες. Ας είναι ευλογημένη η τεχνολογία που έθεσε στη διάθεσή τους ένα τόσο ευεργετικό μέσο. Δεύτερον, εκείνοι που λόγω σοβαρών επαγγελματικών καθηκόντων είναι έτοιμοι να τρέξουν σε μια έκτακτη ανάγκη (υπεύθυνοι της Πυροσβεστικής, αγροτικοί γιατροί, χειρουργοί που ασχολούνται με μεταμοσχεύσεις οργάνων και περιμένουν ένα φρέσκο πτώμα ή ο Μπους, γιατί, αν λείψει αυτός, ο κόσμος θα πέσει στα χέρια του Κουέιλ). Γι' αυτούς το τηλέφωνο είναι ένα αναγκαίο κακό που το δέχονται χωρίς ιδιαίτερη χαρά.

Τρίτον, οι μοιχοί. Μόνον τώρα απέκτησαν για πρώτη φορά στην ιστορία τη δυνατότητα να δέχονται μηνύματα από το μυστικό τους παρτενέρ, χωρίς τα άλλα μέλη της οικογένειας, οι γραμματείς ή οι κακόβουλοι συνάδελφοι να μπορούν να υποκλέψουν τη συνομιλία. Αρκεί το νούμερο να είναι γνωστό μόνο σ' εκείνον και σ' εκείνη (ή σ' εκείνον και σ' εκείνον ή σ' εκείνη και σ' εκείνη: μου διαφεύγουν άλλοι πιθανοί συνδυασμοί). Και οι τρεις κατηγορίες που παραθέσαμε δικαιούνται το σεβασμό μας: για τις πρώτες δύο είμαστε πρόθυμοι να ενοχληθούμε στο εστιατόριο ή στη διάρκεια μιας κηδείας, ενώ οι μοιχοί είναι συνήθως πολύ διακριτικοί.

Ακολουθούν άλλες δύο κατηγορίες που αντίθετα είναι κατη-

γορίες υψηλού κινδύνου (δικού τους και δικού μας). Η πρώτη είναι τα άτομα που δεν μπορούν να πάνε πουθενά, αν δεν έχουν τη δυνατότητα να φλυαρήσουν για πράγματα ανούσια με τους φίλους ή συγγενείς τους οποίους έχουν μόλις αποχαιρετήσει. Είναι πολύ δύσκολο να τους πεις γιατί δεν πρέπει να το κάνουν: αφού δεν κατορθώνουν ν' αντισταθούν στην παρόρμηση να μπλεχτούν με τους άλλους, αφού δε χαίρονται τις στιγμές της μοναξιάς τους, αφού δε ζουν, χωρίς να ξέρουν τι κάνουν εκείνη τη στιγμή οι άλλοι, αφού δεν απολαμβάνουν την απόσταση μετά από την αίσθηση της γειννίαςσης, αφού δεν μπορούν να μην επιδεικνύουν την κενότητά τους, μα την κάνουν έμβλημα και λάβαρό τους, το πρόβλημά τους ανήκει στις αρμοδιότητες του ψυχολόγου. Μας ενοχλούν, αλλά πρέπει να κατανοήσουμε την τρομερή εσωτερική τους φτώχεια, να νιώσουμε ευγνωμοσύνη που δεν είμαστε στη θέση τους και να συγχωρήσουμε (και μην αφήσετε να σας καταλάβει η δαιμονική χαρά για το ότι δεν είστε έτσι, διότι αυτό θα ήταν αλαζονεία και έλλειψη ευσπλαχνίας). Αναγνωρίστε τους σαν πάσχοντες συνανθρώπους και στρέψτε και το άλλο σας αυτί.

Η τελευταία κατηγορία (στην οποία εντάσσονται, στο κατώτατο επίπεδο της κοινωνικής κλίμακας, και οι ιδιοκτήτες ψεύτικων ασυρμάτων τηλεφώνων) είναι άτομα που θέλουν να δείχνουν δημόσια ότι είναι περιζήτητα, ιδιαίτερα για τη γνώμη τους σε περίπλοκες επιχειρηματικές υποθέσεις: οι συζητήσεις που είμαστε υποχρεωμένοι ν' ακούμε σε αεροδρόμια, εστιατόρια και τρένα αφορούν πάντα χρηματικές συναλλαγές, καθυστερήσεις στην παράδοση προφίλ αλουμινίου, πιέσεις για εξόφληση μιας παρτίδας γραβάτες και άλλα παρεμφερή που κατά τη γνώμη του ομιλητή θυμίζουν Ροκφέλερ.

Ο μηχανισμός της ταξικής διαίρεσης είναι άγριο πράγμα και ο νεόπλουτος, ακόμα κι όταν κερδίζει τεράστια ποσά, εξαιτίας ενός αταβιστικού προλεταριακού στίγματος, δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει το μαχαιροπίρουνο του ψαριού, κολλάει μια μαϊμού στο πίσω τζάμι της Φεράρι, τον Άγιο Χριστόφορο στο ταμπλό του προσωπικού του τζετ ή λέει «μανάτζμεντ» και έτσι δεν τον προσκαλεί η δούκισσα του Γκερμάντ (κι αυτός βουρλίζεται κι

αναρωτιέται γιατί, αφού έχει ένα σκάφος τόσο μακρύ, που ουσιαστικά είναι μια γέφυρα από τη μια ακτή ως την άλλη).

Όλοι αυτοί δεν ξέρουν ότι ο Ροκφέλερ δεν έχει ανάγκη από ασύρματο τηλέφωνο, γιατί έχει μια γραμματεία τόσο πολυπρΟΣωπη και ικανή, ώστε στη χειρότερη περίπτωση, αν ο παππούς του είναι ετοιμοθάνατος, τον πλησιάζει ο σοφέρ του και του ψιθυρίζει κάτι στο αυτί. Ο άνθρωπος της εξουσίας είναι εκείνος που δεν υποχρεώνεται ν' απαντά σε κάθε τηλεφώνημα και ίσα ίσα —αν θέλετε— το αρνείται. Ακόμα και στο χαμηλότερο επίπεδο των μάνατζερ, τα δύο σύμβολα της επιτυχίας είναι το κλειδί του προσωπικού αποχωρητηρίου και μια γραμματέας που λέει «ο κύριος Τάδε είναι εκτός γραφείου».

Έτσι αυτός που επιδεικνύει το ασύρματο τηλέφωνο ως σύμβολο εξουσίας στην πραγματικότητα δείχνει σε όλους την απεγνωσμένα κατώτερη θέση του, έτσι όπως είναι αναγκασμένος να βρίσκεται σ' επιφυλακή, ακόμα και στο μέσο ερωτικών περιπτώσεων, κάθε φορά που θα τον καλέσει ο διευθύνων σύμβουλος· καταδικασμένος να καταδιώκει τους οφειλέτες μέρα-νύχτα, για να μπορέσει να επιβιώσει, κυνηγημένος από την τράπεζα, μέχρι και στην Πρώτη Κοινωνία της κόρης του, για εκείνη την ακάλυπτη επιταγή. Μα το γεγονός ότι χρησιμοποιεί τόσο επιδεικτικά το ασύρματο τηλέφωνο είναι η απόδειξη ότι αυτά τα πράγματα δεν τα ξέρει και η επιβεβαίωση της αμετάκλητης κοινωνικής περιθωριοποίησής του.

(1991)

ΠΩΣ ΝΑ ΤΑΞΙΔΕΥΕΤΕ ΣΤΑ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑ ΤΡΕΝΑ

ΜΠΟΡΕΙ ΚΑΝΕΙΣ να ταξιδέψει αεροπορικώς με έλκος, ψώρα, γόνατο της πλύστρας, αγκώνα του τενίστα, έρπητα ζωστήρα, AIDS, καλπάζουσα φθίση και λέπρα. Μα όχι με κρυολόγημα. Όποιος το έχει δοκιμάσει ξέρει ότι, όταν το αεροπλάνο κατεβαίνει ξαφνικά από τα δέκα χιλιάδες μέτρα, αρχίζει να νιώθει πόνους στ' αυτιά, το κεφάλι του πάει να σκάσει κι αρχίζει να χτυπάει τις γροθιές του στο παράθυρο ζητώντας να βγει έξω, ακόμα και χωρίς αλεξίπτωτο. Μολονότι το ήξερα, αρματωμένος μ' ένα αποτελεσματικότατο σπρέι για τη μύτη, ξεκίνησα συναχωμένος για τη Νέα Υόρκη. Χειρότερα δεν μπορούσα να κάνω. Μόλις πάτησα το πόδι μου στη γη, νόμισα ότι βρισκόμουν στο ρήγμα των Φιλιππίνων, έβλεπα τους ανθρώπους ν' ανοιγοκλείνουν τα στόματά τους, αλλά δεν άκουγα κανέναν ήχο. Ο γιατρός μου εξήγησε ότι είχα φλεγμονή των τυμπάνων, με μπούκωσε αντιβιοτικά και μου απαγόρευσε αυστηρά να μπω σε αεροπλάνο για είκοσι μέρες. Καθώς λοιπόν έπρεπε να πάω σε τρία διαφορετικά μέρη στην Ανατολική Ακτή, αποφάσισα να μετακινηθώ με τρένο.

Οι αμερικανικοί σιδηρόδρομοι είναι η εικόνα του πώς θα μπορούσε να είναι ο κόσμος μετά από έναν πυρηνικό πόλεμο. Δεν είναι ότι τα τρένα δεν ξεκινούν, αλλά πολύ συχνά δε φτάνουν, χαλούν καθ' οδόν, σε κάνουν να περιμένεις έξι ώρες καθυστέρησης σε σταθμούς τεράστιους, παγωμένους, αδειανούς και χωρίς μπαρ, όπου βλέπεις τύπους κάθε άλλο παρά αξιοπρεπείς και όπου οι υπόγειοι διάδρομοι θυμίζουν τη νεοϋορκέζικη μητρόπολη της *Επιστροφής από τον πλανήτη των πιθήκων*. Η γραμμή Νέας Υόρκης-Γουάσινγκτον, όπου ταξιδεύουν δημοσιογράφοι

και γερουσιαστές, τουλάχιστον στην πρώτη θέση προσφέρει την πολυτέλεια μιας business class με ζεστό φαγητό επιπέδου πανεπιστημιακής λέσχης. Οι άλλες γραμμές όμως έχουν βρόμικα βαγόνια με ξεκοιλιασμένα μαξιλάρια από απομίμηση δέρματος και το μπαρ προσφέρει εδέσματα που σε κάνουν να νοσταλγείς (και μη μου πείτε ότι υπερβάλλω) τα ανακυκλωμένα πριονίδια που μας επιβάλλει το Πεντολίνο.

Στις έγχρωμες ταινίες βλέπουμε στυγερά εγκλήματα που διαπράττονται σε πολυτελή βαγκόν λι, με λευκές καλλονές που πίνουν σαμπάνια παίρνοντάς την από τα χέρια μαύρων σερβιτόρων, βγαλμένων από το *Ήσα παίρνει ο άνεμος*. Ψέματα. Στην πραγματικότητα στ' αμερικάνικα τρένα υπάρχουν μαύροι επιβάτες βγαλμένοι από τη *Νύχτα των ζωντανών νεκρών* και λευκοί ελεγκτές που κυκλοφορούν αηδιασμένοι στους διαδρόμους σκοντάφτοντας σε κουτάκια Κόκα-Κόλα, παρατημένα μπαγάζια, φύλλα εφημερίδων πασαλειμμένα με κρέμα τόνο, η οποία ξεχύνεται από τα ψωμάκια, μόλις κανείς ανοίξει το βραστό πλαστικό περιτύλιγμά τους που έχει ακτινοβοληθεί από τα επιβλαβέστατα για τη γενετική κληρονομιά μικροκύματα.

Το τρένο στην Αμερική δεν είναι επιλογή. Είναι μια τιμωρία, επειδή δεν εφαρμόσαμε το δίδαγμα του Weber για την προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού και διαπράξαμε το σφάλμα να παραμείνουμε φτωχοί. Αλλά το τελευταίο σύνθημα των *liberals* είναι το *politically correct* (PC: η γλωσσική διατύπωση δεν πρέπει να εφιστά την προσοχή στις διαφορές). Και οι ελεγκτές είναι ευγενέστατοι ακόμα και με τον τελευταίο μουσάτο (φυσικά θα έπρεπε να πω «άτομο που δεν ξυρίζεται με τον καθιερωμένο τρόπο»). Στο Σταθμό Πενσιλβάνια κυκλοφορούν και οι «μη αναχωρούντες» που ρίχνουν αδιάφορες ματιές στις ξένες βαλίτσες. Αλλά η πολεμική εναντίον της κτηνωδίας της αστυνομίας του Λος Άντζελες είναι ακόμα νωπή και η Νέα Υόρκη είναι μια πόλη PC. Ο ιρλανδικής καταγωγής αστυνομικός πλησιάζει τον υποτιθέμενο αλήτη και τον ρωτάει πώς και έτυχε να περνά από τα μέρη τους. Εκείνος επικαλείται τα ανθρώπινα δικαιώματα, ο αστυνομικός σχολιάζει με αγγελικό χαμόγελο ότι ο καιρός

είναι περίφημος κι έπειτα απομακρύνεται κουνώντας (και όχι στριφογυρίζοντας) το μακρύ του κλομπ.

Ωστόσο πολλοί από τους φτωχούς, μην μπορώντας να στερηθούν το υπέρτατο σύμβολο της περιθωριοποίησης, καπνίζουν κióλας. Αν δοκιμάσετε ν' ανεβείτε στο μοναδικό βαγόνι για καπνιστές, θα βρεθείτε ξαφνικά στην *Όπερα της πεντάρας*. Έμουν ο μοναδικός που φορούσε γραβάτα. Κατά τα άλλα, κατατονικά φρικιά, αλήτες που κοιμούνται ροχαλίζοντας με ορθάνοιχτο στόμα, ζόμπι σε κωματώδη κατάσταση. Το βαγόνι των καπνιστών ήταν το τελευταίο του συρμού, έτσι ώστε, όταν το τρένο έφτασε στον προορισμό του, όλο αυτό το συνονθύλευμα αποβλήτων έπρεπε να περπατήσει για καμιά εκατοστή μέτρα με το βήμα του Τζέρι Λιούις.

Έχοντας επιζήσει αυτής της σιδηροδρομικής κόλασης, φερόντας ρούχα περασμένα από κλίβανο, πήγα να δειπνήσω σε μια αίθουσα ρεζερβέ ενός Faculty Club, ανάμεσα σε καλοντυμένους καθηγητές με καλλιεργημένη φωνή. Στο τέλος ρώτησα αν μπορούσα να πάω κάπου, για να καπνίσω. Επακολούθησε μια στιγμή σιωπής και αμήχανων χαμόγελων, έπειτα κάποιος έκλεισε τις πόρτες, μια κυρία έβγαλε από την τσάντα της ένα πακέτο τσιγάρα, κάποιοι άλλοι λεηλάτησαν το δικό μου. Ένοχα βλέμματα, πνιχτά γελάκια σαν μέσα στο σκοτάδι ενός κέντρου στριπτίζ. Έμουν ο Εωσφόρος, ερχόμουν από το βασίλειο των σκιών, για να τους φωτίσω με τη φλογίτσα της αμαρτίας.

(1991)

ΠΩΣ ΝΑ ΔΙΑΛΕΞΕΤΕ ΕΝΑ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

ΥΠΑΡΧΟΥΝ επαγγέλματα περιζήτητα και προσοδοφόρα, μόνον που θα πρέπει κανείς να είναι καλά προετοιμασμένος.

Λόγου χάρη, το επάγγελμα αυτού που τοποθετεί τις πινακίδες που υποδεικνύουν τις εξόδους από την πόλη προς τις εθνικές οδούς. Το ότι ο σκοπός τους είναι ν' αποσυμφορούν όχι μόνον το κέντρο αλλά και τις εθνικές οδούς το καταλαβαίνουμε, μόλις τις ακολουθήσουμε και βρεθούμε εξαντλημένοι στο πιο επικίνδυνο αδιέξοδο της βιομηχανικής περιφέρειας. Ωστόσο δεν είναι εύκολο να τοποθετήσεις τις πινακίδες στο κατάλληλο σημείο. Ένας ηλίθιος θα σκεφτόταν να τις βάλει εκεί όπου προσφέρεται μια πολλαπλή εκλογή μεταξύ διαφόρων δρόμων· αλλά σ' ένα τέτοιο σημείο ο οδηγός έχει πολλές πιθανότητες να χαθεί κι από μόνος του. Η πινακίδα όμως θα πρέπει να μπαίνει μόνον εκεί όπου η διαδρομή είναι προφανής και ο οδηγός θα ακολουθούσε ενστικτωδώς το σωστό δρόμο, κατά τρόπον ώστε να τον κατευθύνει αλλού. Μα, για να κάνει κανείς σωστά αυτή τη δουλειά, χρειάζεται γνώσεις πολεοδομίας, ψυχολογίας και θεωρίας των παιχνιδιών.

Ένα άλλο περιζήτητο επάγγελμα είναι του συγγραφέως οδηγίων χρήσεως των οικιακών συσκευών και των ηλεκτρονικών οργάνων. Οι οδηγίες αυτές θα πρέπει κατά κύριο λόγο να εμποδίζουν την εγκατάσταση. Το πρότυπο δεν είναι τα κολοσσιαία εγχειρίδια που συνοδεύουν τους υπολογιστές, διότι αυτά επιτυγχάνουν το σκοπό τους, έστω και με τρόπο δαπανηρό για τον παραγωγό. Το πρότυπο είναι τα χαρτάκια των φαρμακευτικών προϊόντων, τα οποία προϊόντα έχουν και το πλεονέκτημα να δια-

θέτουν επιστημονικοφανή ονόματα, για την περίπτωση που ο αγοραστής αισθάνεται αμηχανία, χωρίς όμως να αποκρύπτουν την πραγματική τους φύση (Προστατάν, Μηνοπαυσίν, Τσιρλάξ). Οι εσωκλειόμενες οδηγίες, αντίθετα, κατορθώνουν με λίγα λόγια να κάνουν ανεξιχνίαστες τις συμβουλές από τις οποίες εξαρτάται η ζωή μας: «Δεν υπάρχουν αντενδείξεις πλην των απρόβλεπτων και θανατηφόρων αντιδράσεων στο προϊόν».

Για τις οικιακές συσκευές και τα παρεμφερή οι οδηγίες πρέπει να μακρηγορούν εξηγώντας πράγματα τόσο προφανή, ώστε να σας βάλουν στον πειρασμό να τα παραλείψετε, χάνοντας έτσι τη μόνη πραγματικά ουσιαστική πληροφορία:

Για να εγκαταστήσετε το PZ40, θα πρέπει κατ' αρχήν να το βγάλετε από τη χάρτινη συσκευασία του. Για να βγει το PZ40 από τη συσκευασία, θα πρέπει απαραίτητα ν' ανοίξετε αυτή τη συσκευασία. Η συσκευασία ανοίγει, μόλις τραβήξετε προς τις αντίθετες κατευθύνσεις τα φύλλα του καπακιού (βλ. διάγραμμα στο εσωτερικό). Στη διάρκεια αυτών των εργασιών σάς συμβουλεύουμε να κρατάτε το δοχείο κάθετο με το καπάκι στραμμένο προς τα πάνω, διότι στην αντίθετη περίπτωση το PZ40 διατρέχει τον κίνδυνο να πέσει κάτω. Το πάνω μέρος είναι εκείνο που γράφει ΑΝΩ. Στην περίπτωση που το καπάκι δεν ανοίξει με την πρώτη προσπάθεια, σας συμβουλεύουμε να δοκιμάσετε μια δεύτερη φορά. Μόλις το ανοίξετε και προτού να βγάλετε το αλουμινένιο κάλυμμα, θα πρέπει ν' αφαιρέσετε την κόκκινη ταινία, διαφορετικά η συσκευή εκρήγνυται. ΠΡΟΣΟΧΗ: μόλις βγάλετε το PZ40, μπορείτε να πετάξετε το κουτί.

Ένα άλλο δύσκολο επάγγελμα είναι η επεξεργασία των ερωτηματολογίων εκείνων των τεστ που συνήθως εμφανίζονται τα καλοκαίρια στα πολιτικά και πολιτιστικά περιοδικά. «Ανάμεσα σ' ένα ποτήρι με εγγλέζικο αλάτι και σ' ένα με παλιό κονιάκ ποιο θα διαλέγατε; Θα θέλατε να περάσετε τις διακοπές σας με μια λεπρή ογδοντάρα ή με την Ιζαμπέλ Ανζανί; Θα προτιμούσατε να σας επιτεθούν άγρια κόκκινα μυρμήγκια ή να περάσετε μια νύχτα με την Ορνέλα Μούτι; Αν διαλέξατε την πρώτη απάντηση σε όλα, είστε εξωστρεφής, εφευρετικός, πρωτότυπος αλλά σε-

ξουαλικά λιγάκι ψυχρός. Αν απαντήσατε σε όλα το δύο, είστε τσαχπίνης».

Στην ιατρική στήλη μιας εφημερίδας βρήκα ένα τεστ για το μαύρισμα, που έδινε σε κάθε ερώτηση τρεις πιθανές απαντήσεις, Α, Β και Γ. Οι απαντήσεις Α είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες: «Μετά από την έκθεσή σας στον ήλιο, πώς θα χαρακτηρίζατε το κοκκίνισμα του δέρματός σας; Α: Έντονο. Πόσες φορές έχετε καεί; Α: Κάθε φορά που κάθισα στον ήλιο. Σαρανταοχτώ ώρες μετά από το ερύθημα τι χρώμα έχει το δέρμα σας; Α: Είναι ακόμα κόκκινο. Απάντηση: αν έχετε περισσότερα Α, το δέρμα σας είναι πολύ ευαίσθητο και εύκολα παθαίνετε εγκαύματα από τον ήλιο».

Σκέφτομαι ένα τεστ που θα ρωτάει: «Έχετε πέσει από το παράθυρο περισσότερες από μία φορές; Στις περιπτώσεις αυτές πάθατε πολλαπλά κατάγματα; Μετά από κάθε πτώση παθαίνατε μόνιμη αναπηρία; Αν έχετε περισσότερα Α, ή είστε ηλίθιος ή κάτι έχει ο λαβύρινθος του αυτιού σας. Μην πλησιάζετε στα παράθυρα, όταν οι συνηθισμένοι καλαμπουρτζήδες σάς φωνάζουν απ' έξω να κατεβείτε».

(1991)

ΠΩΣ ΝΑ ΒΑΖΕΤΕ ΑΠΟΣΙΩΠΗΤΙΚΑ

ΣΤΟ «Πώς ν' αναγνωρίζετε μια ταινία πορνό» είπαμε ότι, για να διακρίνουμε ένα πορνογραφικό φιλμ από ένα φιλμ που απλώς αναπαριστά ερωτικά γεγονότα, αρκεί να διευκρινίσουμε αν οι ήρωες, για να πάνε με το αυτοκίνητο από το ένα σημείο στο άλλο, κάνουν περισσότερο χρόνο απ' όσο θα ήθελε ο θεατής και απαιτεί η ιστορία. Ένα ανάλογο επιστημονικό κριτήριο μας χρησιμεύει και για να διακρίνουμε τον επαγγελματία συγγραφέα από το συγγραφέα της Κυριακής (που επίσης μπορεί να γίνει διάσημος). Πρόκειται για τη χρήση των αποσιωπητικών στη μέση της φράσης.

Οι συγγραφείς χρησιμοποιούν τ' αποσιωπητικά μόνο στο τέλος μιας φράσης, για να δείξουν ότι θα μπορούσε να συνεχιστεί («και για το θέμα αυτό θα μπορούσαμε να πούμε πολλά ακόμα, μα...»), και στη μέση μιας φράσης ή μεταξύ φράσεων, όταν θέλουν να δείξουν την αποσπασματικότητα του λόγου («Εκείνη η γλώσσα της λίμνης του Κόμο... αρχίζει ξαφνικά να στενεύει»). Οι μη συγγραφείς χρησιμοποιούν τ' αποσιωπητικά, για να τους συγχωρεθεί ένα ρητορικό σχήμα το οποίο θεωρούν παρακινδυνευμένο: «Ήταν εξοργισμένος σαν... ταύρος».

Ο συγγραφέας είναι ένας άνθρωπος που έχει αποφασίσει να ωθήσει τη γλώσσα πέρα από τα όριά της και έτσι αναλαμβάνει την ευθύνη ακόμα και τολμηρών μεταφορών: «Θαύμα σαν κι αυτό δεν ξαναντίκρισα στη φύση: να λούζεται με ήλιους και να σφουγγίζεται με ποταμούς». Όλοι θα συμφωνήσουμε ότι σ' αυτό το δίστιχο ο Αρτάλε υπερβάλλει, σαν καλός μπαρόκ ποιητής, αλλά τουλάχιστον δε ρίχνει την πέτρα κρύβοντας στη συνέχεια το χέρι του. Αντίθετα ο μη συγγραφέας θα έγραφε: «Να λούζε-

ται... με ήλιους και να σφουγγίζεται... με ποταμούς», σαν να ήθελε να πει «φυσικά αστειεύομαι».

Ο συγγραφέας γράφει για τους συγγραφείς, ο μη συγγραφέας γράφει για το γείτονα του διπλανού διαμερίσματος ή για το διευθυντή του τοπικού ταχυδρομείου και φοβάται (συχνά εσφαλμένα) ότι αυτοί δε θα καταλάβουν ή δε θα συγχωρήσουν την τόλμη του. Χρησιμοποιεί τ' αποσιωπητικά σαν συχωροχάρτι: θέλει να κάνει την επανάσταση αλλά με την έγκριση της αστυνομίας.

Το πόσο ολέθρια είναι τ' αποσιωπητικά μάς το δείχνει αυτός ο πρόχειρος κατάλογος παραλλαγών, οι οποίες αποκαλύπτουν τι θα πάθαινε η λογοτεχνία μας, αν οι συγγραφείς ήταν ντροπαλοί.

«Ξέρω πως τα χώματα εκείνα, αν τα κατέχει κάποιος για ένα σκοπό και για τριάντα χρόνια, γίνονται δικά του ... χάρη στον Άγιο Βενέδικτο».

«Ευλογημένος να 'σαι, αφέντη μου, από την ... αδερφή σελήνη και τ' αστέρια».

«Σαν μες στο δάσος ... πουλί μες στα φυλλώματα».

«Αν είχα τη ... φωτιά, θα έκαιγα τον κόσμο».

«Μεσοστρατίς του ... δρόμου της ζωής μας».

«Πανάγιε και πανάκριβε και ... πάγγλυκε πατέρα εν Χριστώ γλυκυτάτω... Ιησού».

«Και οι ξανθές πλεξούδες της σαν ... αναλυτό χρυσάφι και ... μαργαριτάρια έμοιαζαν τη μέρα εκείνη».

«Αυτός ήταν ο αδερφός Τσιπόλα, μικρόσωμος, κοκκινοπρόσωπος και εύθυμος και ο καλύτερος ... ληστής του κόσμου».

Και ούτε καθεξής, μέχρι το «Ο χρόνος ... πέθαινε με γλύκα» και «Το χειμώνα εκείνο με σπάραζαν ... ανεξήγητα πάθη».

Και ας αφήσουμε κατά μέρος την άσχημη εντύπωση που θα έκαναν οι Μεγάλοι. Θα επισημάνουμε όμως ότι τα αποσιωπητικά εκφράζοντας αιδημοσύνη για την τόλμη του σχήματος λόγου, μπορεί να χρησιμοποιηθούν και για να ενσπείρουν την υποψία ότι, ακόμα και μια έκφραση που φαίνεται απλώς κυριολεκτική, είναι ένα ρητορικό σχήμα. Το *Μανιφέστο των κομμουνιστών* του 1841 αρχίζει, όπως ξέρουμε, ως εξής: «Ένα φάντασμα πλανιέται πάνω από την Ευρώπη» και σίγουρα θα παραδεχτείτε ότι είναι μια σπουδαία εισαγωγική φράση. Για σκεφτείτε αν ο Μαρξ κι ο

Έγκελς είχαν γράψει «Ένα... φάντασμα πλανιέται πάνω από την Ευρώπη»· απλούστατα θα δημιουργούσαν αμφιβολίες για το κατά πόσο ο κομμουνισμός είναι κάτι το τόσο τρομερό και απόρρητο, μπορεί να έσπευδαν κατά πενήντα χρόνια τη ρωσική επανάσταση και μάλιστα με τις ευλογίες του Τσάρου, οπότε θα συμμετείχε και ο Ματσίνι.

Αν όμως είχαν γράψει «Ένα φάντασμα ... πλανιέται πάνω από την Ευρώπη»; Λοιπόν, πλανιέται ή δεν πλανιέται; Υπάρχει; Πού είναι; Ή μήπως τα φαντάσματα, σαν φαντάσματα που είναι, εμφανίζονται κι εξαφανίζονται αστραπιαία, εν ριπή οφθαλμού, και δε χάνουν τον καιρό τους με περιπλανήσεις; Αλλά το πράγμα δεν τελειώνει εδώ. Κι αν είχαν γράψει «Ένα φάντασμα πλανιέται ... πάνω από την Ευρώπη»; Θα εννοούσαν ότι υπερβάλλουν, ότι το φάντασμα το πολύ πολύ να τριγυρνάει στην Τρέβ και όλοι οι άλλοι μπορούν να κοιμούνται ήσυχοι; Ή θα εννοούσαν ότι το φάντασμα του κομμουνισμού ήδη είχε εξαπλωθεί σε Βόρεια και Νότια Αμερική και πιθανώς και στην Αυστραλία;

«Να ζει κανείς ή να ... μη ζει, ιδού η απορία», «Να ζει κανείς ή να μη ζει, ιδού η ... απορία», «Να ζει κανείς ή να μη.... ζει, ιδού η απορία...». Βλέπετε και μόνοι σας πόση δουλειά θα είχαν οι κριτικοί του Σαίξπηρ προσπαθώντας να εξιχνιάσουν τις προθέσεις του Βάρδου.

«Η Ιταλία είναι μια δημοκρατία θεμελιωμένη ... στην εργασία (τι!)».

«Η Ιταλία είναι, ας πούμε, μια ... δημοκρατία θεμελιωμένη στην εργασία».

«Η Ιταλία είναι μια δημοκρατία... θεμελιωμένη (;;;) στην εργασία».

Η... Ιταλία (αν υπήρχε) θα ήταν μια δημοκρατία θεμελιωμένη στην εργασία».

Η Ιταλία είναι μια δημοκρατία θεμελιωμένη στ' αποσιωπητικά.